Carl Gustav Jung in mijn Fabriek.

Van Dammer, Verkoper en Innovator
tot Historicus en Filosoof

2025

Govert Westerveld

Carl Gustav Jung in mijn Fabriek.

Van Dammer, Verkoper en Innovator
tot Historicus en Filosoof

2025

Govert Westerveld

Carl Gustav Jung in mijn Fabriek.

Van Dammer, Verkoper en Innovator
tot Historicus en Filosoof

2025
Govert Westerveld

Carl Gustav Jung in mijn Fabriek. Van Dammer, Verkoper en Innovator tot Historicus en Filosoof.

Cronista Oficial de Blanca (2002-1919)
Hispanista de la Asociación Internacional de Hispanistas
Historiador Oficial de la Federación Mundial del Juego de Damas (FMJD)

Foto: Extractenfabriek in Zeneta (Murcia) in 1980.

ISBN: Hard cover (Lulu.com)
eBook: without ISBN

Dedicatie

Aan de Nederlandse tuinders,
die me met geduld en eenvoud
de liefde voor de natuur bijbrachten.

Voorwoord

Dit boek is geen traditioneel verhaal, noch een theorieboek over psychologie of ondernemerschap. Het is een levend document. Een verslag van een zoektocht die begon in stilte, zich verdiepte in zelfonderzoek, en uitmondde in een leven vol mentale en morele keuzes. Centraal staat de vraag: wat betekent het om werkelijk jezelf te worden — zowel innerlijk als maatschappelijk?

Doorheen dit werk is de Jungiaanse psychologie mijn gids geweest, niet als dogma, maar als denkkader dat ruimte laat voor symboliek, twijfel en individuatie. Het damspel — dat ogenschijnlijk stil is — vormde mijn eerste leerschool in strategie, concentratie en doorzettingsvermogen. Het leerde mij meer dan menig opleiding: hoe men moet denken. Niet oppervlakkig of herhalend, maar geconcentreerd, vooruitziend en creatief. Diezelfde denkhouding bracht mij later succes in het zakenleven en hielp mij om cultuurverschillen te overstijgen, ideeën om te zetten in innovatie en intuïtie te combineren met feiten.

Maar succes ontstaat niet in een vacuüm. In Spanje had ik het geluk een vrouw te ontmoeten die meer was dan een levenspartner: zij was een bron van emotionele stabiliteit, praktische steun en vertrouwen. Wanneer het leven in het buitenland zijn scherpe kanten liet zien, was zij degene die evenwicht bracht. Dankzij haar kon ik me met volle overtuiging op mijn werk richten, wetend dat het fundament thuis stevig stond. Het zou dan ook onvolledig zijn mijn levensverhaal te vertellen zonder haar aanwezigheid daarin te eren.

Wie dit boek leest, zal mij volgen langs de binnenwegen van de geest — soms poëtisch, soms analytisch, soms confronterend. Mijn ervaringen met bedrijven, universiteiten, sociale relaties en innerlijke transformaties zijn niet bedoeld als voorbeeld, maar als aanmoediging: om te durven denken, om onafhankelijk te blijven, om stil te staan en dan opnieuw te handelen. Ik wil tonen dat denken, voelen en handelen samenkomen in een levenshouding die méér is dan succes alleen: het is trouw blijven aan het Zelf.

Aan de hand van Jungs inzichten, eigen ervaringen, historische observaties en poëzie hoop ik de lezer aan te zetten tot reflectie. Misschien brengt het herkenning, misschien wrijving, misschien inspiratie. In alle gevallen wens ik u — de lezer — toe dat dit boek iets in beweging zet.

Govert Westerweld

INHOUD

Toen ik jong was, leerde de zon van Spanje mij extraverter te zijn. Ik moest mezelf tonen, onderhandelen, relaties bouwen, meedoen aan het spel van het leven. Maar nu, vele decennia later, merk ik dat de stilte van mijn Nederlandse wortels weer terugkomt — niet als zwakte, maar als kracht. Waar ik vroeger energie haalde uit de buitenwereld, voed ik me nu met innerlijke rust, herinnering, en betekenis. Misschien is dat wel de mooiste balans die een mens kan bereiken.

CHARACTERISTICS

1 Stilte en Intelligentie

1.1 Waarom intelligente mensen vaak stil zijn

Intelligentie wordt vaak geassocieerd met spreken, kennis delen en snelle antwoorden. Toch ervaren veel mensen met een hoog intellect juist dat ze vaker stil zijn. Deze stilte is geen teken van onwetendheid of verlegenheid, maar van diepe contemplatie en innerlijke activiteit. Intelligente mensen verwerken informatie vaak intens en zorgvuldig voordat ze zich uiten. Ze observeren, analyseren en overwegen eerst, wat hen een bedachtzame en bedachtzame uitstraling geeft.

In mijn eigen leven merkte ik dat mijn stille houding vaak verkeerd werd geïnterpreteerd. Terwijl ik intens meeleefde en nadenkte, werd mijn stilte soms gezien als afstandelijkheid. Maar juist die stilte gaf mij ruimte om te reflecteren en complexe situaties te doorgronden. Bijvoorbeeld in mijn beginjaren in Spanje, waar ik de taal nog niet volledig beheerste, leerde ik vooral door te luisteren en te observeren, wat mijn stille aard versterkte.

1.2 Stilte als overlevings-mechanisme, niet als afwijzing

Stilte kan een krachtig overlevingsmechanisme zijn. In situaties waarin men zich niet begrepen voelt, of waarin het spreken risico's met zich meebrengt, biedt stilte een veilige haven. Het is geen bewuste afwijzing van anderen, maar een manier om intern overzicht te bewaren en jezelf te beschermen tegen onnodige conflicten of misverstanden.

Ik herinner mij mijn tijd in de zakenwereld, waar ik vaak opviel door mijn stille houding. Terwijl anderen zich soms lieten meeslepen in emotionele uitbarstingen of oppervlakkige gesprekken, koos ik bewust voor luisteren en stilte. Dit gaf mij de gelegenheid om situaties goed in te schatten en pas in actie te komen als ik zeker was van mijn positie. Stilte werd zo mijn kracht, niet mijn zwakte.

1.3 Jung over introversie en stilte

Carl Gustav Jung, de grondlegger van de analytische psychologie, beschreef introversie als een fundamentele houding waarin de aandacht naar binnen is gericht. Voor Jung is introversie geen enkelvoudig kenmerk, maar een diepgaande manier van omgaan met de wereld: een innerlijke beweging naar reflectie, zelfkennis en stilte.

Jung stelde dat introverte mensen energie putten uit hun innerlijke wereld en zich vaak terugtrekken om tot zichzelf te komen. Deze stilte is niet passief, maar juist een actieve staat van innerlijk bewustzijn en verwerking. Het is een ruimte waar gedachten en gevoelens kunnen rijpen, los van de hectiek buiten.

Mijn ervaringen sluiten hier nauw bij aan. Mijn innerlijke reflecties, gevoed door stilte, waren de basis van mijn persoonlijke groei en mijn vermogen om complexe problemen te doorgronden. In Spanje bijvoorbeeld, in de jaren dat ik de taal leerde en mij aanpaste aan een nieuwe cultuur, bood mijn stille natuur een toevluchtsoord om mezelf te herpakken en nieuwe inzichten te vormen.

2 Het Gewicht van Bewustzijn

2.1 De last en gave van diep inzicht in emoties en onuitgesproken waarheden

Bewustzijn is geen neutrale toestand. Wie dieper waarneemt, voelt ook dieper. Wat voor de een ruis op de achtergrond is, is voor de ander een luide toon die door alles heen snijdt. Mensen met een verhoogd bewustzijn hebben vaak een verfijnde waarneming van subtiele emoties, gezichtsuitdrukkingen, toonhoogtes, spanningen in relaties, en vooral: wat er níét wordt gezegd.

Deze gevoeligheid is een gave, omdat ze je toegang geeft tot een diepere laag van menselijke verbinding. Maar het is ook een last, omdat je als vanzelf de zwaarte van anderen mee kunt dragen. Je voelt spanningen die anderen niet eens onder woorden kunnen brengen. Je doorziet maskers en merkt het als mensen niet congruent zijn. Dat kan leiden tot een innerlijk conflict: zwijgen omwille van de sociale vrede, of de waarheid benoemen en risico's nemen?

In mijn leven heb ik herhaaldelijk die dubbelheid gevoeld. Ik merkte al vroeg dat ik emoties oppikte die niet uitgesproken werden. In gesprekken waar niets 'verkeerds' werd gezegd, voelde ik soms tóch een onderstroom van onveiligheid, jaloezie of verborgen pijn. In de zakenwereld merkte ik het al aan iemands oogopslag of houding of ik op een verborgen

weerstand stuitte. Maar ik heb ook ervaren dat het benoemen van zulke dingen mensen uit balans kan brengen. En dus bleef ik vaak stil, terwijl er vanbinnen veel bewoog.

2.2 Jung’s visie op bewustzijn en onbewuste lagen

Volgens Carl Gustav Jung is het bewustzijn slechts het topje van een psychisch geheel. Onder dit topje bevindt zich het persoonlijke onbewuste — bestaande uit verdrongen ervaringen, vergeten herinneringen en onbewust materiaal — én het collectieve onbewuste, dat archetypen en oerbeelden bevat die voor alle mensen herkenbaar zijn.

Jung beschouwde het vergroten van het bewustzijn niet als doel op zich, maar als een noodzakelijke stap in het proces van individuatie: de innerlijke reis naar heelwording. Maar deze bewustwording brengt ook pijn met zich mee. Want wie zich bewust wordt van de eigen schaduwkanten, van de complexiteit van menselijke motieven en van de diepere drijfveren achter gedrag, kan niet langer leven in naïeve gerustheid. In dat opzicht is het bewustzijn zowel een licht als een last. Jung schreef:
"Mensen zullen alles doen, hoe absurd ook, om niet geconfronteerd te worden met hun eigen ziel."

Voor mij is die confrontatie altijd wezenlijk geweest. Niet omdat ik haar zocht, maar omdat ze mij zocht. In momenten van stilte, van terugtrekking, van werkelijke introspectie — zoals ik die vaak beleefde in de natuur, of in urenlange overdenkingen na een ontmoeting — werd ik geconfronteerd met mijn eigen aannames, emoties en innerlijke conflicten.

2.3 Voorbeelden uit mijn leven: gevoeligheid voor gevoelens van anderen

Mijn gevoeligheid voor de innerlijke wereld van anderen is geen keuze geweest, maar eerder een vast gegeven. Al op jonge leeftijd voelde ik spanningen aan zonder dat die werden uitgesproken. Zo herinner ik me hoe ik als jonge dammer al intuïtief aanvoelde wanneer een tegenstander innerlijk instortte, zelfs voordat die een zet deed. Het was alsof er een mentale atmosfeer ontstond die me iets vertelde wat het bord nog niet liet zien.

Ook herinner ik mij een voorval tijdens mijn militaire dienst: een Joodse jongen die systematisch werd genegeerd, uitgelachen en vernederd door de groep omdat hij zijn bijbel leesde. Niet vanwege zijn daden, maar om wie hij was. Ik kon zoiets niet aanzien en kwam voor hem op. Zijn isolement voelde als een lichamelijke pijn. Voor mij is godsdienst iets heiligs — en de manier waarop hij werd behandeld raakte me diep. Mijn houding ging in tegen de stroom van de groep, en ik wilde er dan ook niets mee te maken hebben. Vreemd genoeg werd ik juist daarom gerespecteerd. Dat empathisch vermogen was soms vermoeiend, maar het gaf richting — het werd een moreel kompas.

In mijn professionele leven kwam dit sterk terug. Bij de Joodse onderneming waar ik zonder diploma's werd aangenomen, heb ik vaak gedacht dat mijn houding — mijn luisterende, observerende karakter — meer gewicht had dan papieren ooit hadden kunnen bieden. Ik voelde aan wat men van me verwachtte, zonder dat dit uitgesproken werd.

De Joodse gemeenschap, vaak uitstekende en vooruitziende handelaren, liep in veel opzichten voor op haar tijd. Dat had ik al opgemerkt in de wereld van het damspel: vóór de Tweede Wereldoorlog waren er opvallend veel sterke Joodse dammers. Hun scherpte en strategisch inzicht vielen me toen al op.

Later, in het zakenleven, openden zij opnieuw mijn ogen – dit keer op een praktisch én menselijk vlak. Wat ik van hen leerde, heeft mij geholpen om mijn werk ook in Spanje voort te zetten. Vandaar mijn ode aan hen, en aan die bijzondere periode van mijn professionele leven.

Wat ik destijds voelde en ervoer, heb ik dit jaar ook in poëzie proberen te vatten. Onderstaand gedicht, met het bijbehorende slotwoord, vormt een echo van die ervaring.

2.3.1 De Joden

Tuinbouwschool gaf boekhouden
kon als boekhouder werken.
Weg uit werk in de wouden,
kantoorkennis versterken.

Wens: eigen boekhoudkantoor.
Studeerde heel veel wetten.
Werk als boekhouder ging voor,
in Amsterdam, veel netten.

Bezocht zaak, geen diploma’s,
allen ingelijst in huis.
Zaak niet tevreden, geen pas.
Diploma’s uitlijsten, thuis.

Nieuw bezoek aan Asterdam,
taal als Spaans van groot belang.
Jodenzaak - in hun program,
als boekhouder aan de gang.

Zaak vijfhonderd van miljoen,
tussen de grootste in land.
Diplomas niet nodig toen,
proef OK drie maanden, dan band.

In boekhouding zag namen,
Furfural was één daarvan.
Zou later me bekwamen,
en ooit daar hebben een plan.

Furfural was bedrijfsnaam,
daar in Spanje gevestigd.
Verandering naam met faam,
jaren later bevestigd.

Men ziet, de wereld is klein,
Voor import-export zaken.
Kennis opdoen was fijn,
Kon zo lange reis maken.

In Spanje aangekomen,
zeker meer studie nodig.
Voor al mijn vele dromen,
werken was niet overbodig

Eenmaal in eigen fabriek,
studeerde citrus zoetstof.
Fabricatie als muziek,
hadden met verkopen bof.

Zoetstof had afvalwater,
liet daarvan produkt maken.

Applicaties zonder flater,
acht in totaal, gaven zaken.

Zoetstof werd heel belangrijk,
Mammoet firma kocht fabriek.
Werkte in elk wereldrijk,
Verkoop daarvan bracht veel muziek.

Na verkoop zoetstof beloop,
Werd adviseur in natuur.
In productie en verkoop,
contracten van lange duur.

Was in vele bedrijven
Toen Furfural één van hen
met vrienden aldaar blijven
was hard werken, veel geren

Rozemarijn gegeven,
na jarenlang studeren.
kwaliteit werd hoog verheven.
verkoopcijfers waarderen.

Afval van Rozemarijn,
vond nieuwe applicatie.
Chemici met een scherp brein,
veel mogelijk met genie.

Rozemarijn vonds was raak.
Zagen veel jaren later,
verkoop Furfural-zaak.
Mammoet kocht het, geen kater.

In bedrijf van veel kruiden
Innovatie toegepast
Daarna citrus geluiden
Kruiden waren er slechts gast

Werden experts in citroen,
allerlei derivaten.
Bedrijf altijd licht op groen,
toen veel denkwerk en praten.

In crisis tijd breidde zij uit,
anderen met problemen.
Kocht terreinen met weinig duit,
en installaties systemen.

Verkopen in die jaren,
altijd het liefst met Joden.
Hard, zal moeite besparen,
beloften geven broden.

2.3.2 Slotopmerking

De Joden in de Handel – Van Boekhouden tot Wereldwijde Zaken

Het gedicht "De Joden" ontvouwt zich als een caleidoscoop van een leven, waarin de schijnbare eenvoud van een persoonlijke geschiedenis zich vermengt met de complexiteit van handel, innovatie en menselijke relaties. Het is geen simpele opsomming van feiten, maar een diepgaande reflectie op de aard van succes, de rol van ervaring en de onzichtbare draden die ons verbinden met de wereld om ons heen. Dit slotwoord tracht de vele lagen van dit poëtische werk te doorgronden, waarbij de reis van de hoofdpersoon als leidraad dient voor universele thema's over doorzettingsvermogen, de dynamiek van de economie en de waarde van onconventionele paden.

De reis begint in een ogenschijnlijk bescheiden setting: de tuinbouwschool en de wereld van boekhouden. Deze aanvankelijke stap, weg uit "het werk in de wouden" naar "kantoorkennis versterken", markeert een vroege overgang van het primaire naar het secundaire, van natuur naar administratie. De droom van een eigen boekhoudkantoor in Amsterdam botst echter direct op de barrière van formaliteiten: ingelijste diploma's versus de pure praktijk. Dit is een cruciaal moment dat de toon zet voor de rest van het verhaal.

De doorbraak komt met de "Jodenzaak" in Amsterdam. Dit is niet zomaar een zakelijke transactie; het is een keerpunt dat de protagonist toegang geeft tot een wereld waar prestatie en vertrouwen zwaarder wegen dan formele kwalificaties. De "zaak vijfhonderd van miljoen" markeert een sprong naar de top van de Nederlandse handel, gebaseerd op een "proef OK drie maanden, dan band". Dit illustreert een pragmatische benadering van zakendoen, waarin wederzijds respect en bewezen capaciteit de basis vormen voor langdurige relaties. De terugkerende voorkeur voor zaken doen met "Joden" aan het einde van het gedicht ("Hard, zal moeite besparen, beloften geven broden") onderstreept een diepgewortelde ervaring van betrouwbaarheid en daadkracht. Dit aspect, hoewel delicaat in de formulering, vertelt een persoonlijk verhaal van de protagonist die een specifieke culturele benadering van zakendoen als betrouwbaar en vruchtbaar ervaart, los van bredere maatschappelijke generalisaties. Het benadrukt de waarde van vertrouwen en ethiek in de handel, elementen die vaak ondergesneeuwd raken in een wereld van puur winstbejag.

Vanuit de boekhouding begint een nieuwe fascinatie: de naam "Furfural". Dit woord, aanvankelijk slechts een item op een balans, transformeert tot een zaadje van toekomstige innovatie. Het symboliseert de nieuwsgierigheid en de drang om verder te kijken dan de oppervlakte van cijfers, naar de onderliggende processen en mogelijkheden. Dit leidt de protagonist uiteindelijk naar Spanje, een land dat niet alleen een nieuwe geografische context biedt, maar ook een omgeving voor verdere studie en ontwikkeling van dromen. De overgang naar de eigen fabriek en de studie van "citrus zoetstof" is een sprong in het diepe, een bewijs van ondernemersgeest en de bereidheid om nieuwe kennis te verwerven. De "fabricatie als muziek" en het "bof" met verkopen getuigen van succes en de voldoening die komt met het omzetten van kennis in tastbare resultaten.

Een centraal thema dat hier naar voren komt, is de innovatie door circulariteit. Het afvalwater van de zoetstofproductie wordt niet zomaar afgeschreven, maar vormt de basis voor "acht in totaal" aan nieuwe applicaties. Dit is een visionaire benadering, lang voordat duurzaamheid een modewoord werd. Het toont een diepgaand begrip van grondstoffen en het potentieel dat zelfs in reststromen verborgen ligt. Deze methode van "ideeën herontdekken en toepassen in nieuwe contexten" is de kern van de protagonist's succes, en resulteert uiteindelijk in de verkoop van de fabriek aan een "mammoet firma" – een kolossale, wereldwijd opererende entiteit. De "verkoop daarvan bracht veel muziek" suggereert een harmonieus hoogtepunt van commercieel succes.

De levensloop van de hoofdpersoon is er een van constante transformatie. Na de verkoop van de zoetstoffabriek wordt hij adviseur in de natuur,

productie en verkoop, wat wijst op een brede expertise en de mogelijkheid om op strategisch niveau bij te dragen aan diverse bedrijven. De terugkeer van Furfural, nu als deel van een Chemisch bedrijf, sluit de cirkel op een prachtige manier. De jarenlange studie van rozemarijn en de ontdekking van nieuwe applicaties voor het afval ervan, bevestigen de diepgang van zijn onderzoek en de onvermoeibare drang naar innovatie. Het moment dat ook dit "Rozemarijn vonds" wordt opgepikt door een "mammoet firma" toont de onstuitbare kracht van waardevolle kennis en producten in de mondiale markt. De cyclus van ontdekking, ontwikkeling, succesvolle toepassing en de uiteindelijke integratie in grotere structuren herhaalt zich.

Het gedicht benadrukt de voortdurende evolutie van de hoofdpersoon in een ander bedrijf: van kruiden naar "experts in citroen, allerlei derivaten". Dit toont een adaptieve geest, altijd zoekend naar nieuwe niches en mogelijkheden. Zelfs in crisistijden, wanneer anderen worstelen, breidt het bedrijf uit door "terreinen met weinig duit" en "installaties systemen" aan te kopen. Dit getuigt van strategisch inzicht en het vermogen om kansen te zien waar anderen alleen problemen zien. Het is een viering van het ondernemerschap, gedreven door een combinatie van intuïtie, diepgaande kennis en een nuchtere aanpak.

Uiteindelijk resoneert het gedicht als een eerbetoon aan het doorzettingsvermogen en de kracht van een onconventionele weg. Het illustreert dat kennis en ervaring, zelfs zonder de formele zegels, de ware fundamenten van succes kunnen zijn. Het is een levensloop waarin de wereld, ondanks haar grootte, klein blijft voor wie de juiste verbindingen ziet en durft te leggen – of het nu gaat om chemische

structuren, zakelijke partners of menselijke relaties. De protagonist's verhaal is een bewijs dat betekenis niet alleen in grote prestaties ligt, maar ook in de constante zoektocht naar toepassing, innovatie, en de onverbiddelijke kracht van vertrouwen in de handel. Het is een ode aan het leven zoals het zich ontvouwt, in al zijn complexiteit en met alle lessen die het te bieden heeft.

Jungiaanse noot ter afsluiting

Zoals Jung stelde: "Wat men verwerpt, draagt vaak de sleutel tot innerlijke groei." In het transformeren van afval tot waardevolle grondstof weerspiegelt zich meer dan een technische vinding — het is een metafoor voor het leven zelf. Wat eerst wordt gezien als restproduct, als overbodig of niet passend binnen de norm (zoals een diploma, een outsider, een onbegrepen houding), blijkt bij nader inzien vaak de bron van vernieuwing en betekenis. Deze levensreis — van intuïtieve keuzes tegen de stroom in tot het scheppen van waarde uit het ongeziene — is een voorbeeld van individuatie: het worden van wie je in wezen bent, door trouw te blijven aan je innerlijke richting, ook als die haaks staat op wat de wereld vraagt.

Zoals de chemie van rozemarijnafval een onverwachte toepassing vond, zo vindt ook de ziel haar bestemming niet zelden in het ‘afval’ van het leven.

3 De Pijn van Oppervlakkigheid

3.1 Small talk als bron van innerlijke pijn

Veel mensen gebruiken alledaagse gesprekken als smeerolie van het sociale verkeer. Ze spreken over het weer, sport of nieuws – ogenschijnlijk luchtig en onschuldig. Maar wie dieper leeft, wie op zoek is naar essentie, ervaart dit soort gesprekken vaak als pijnlijk. Niet uit arrogantie of desinteresse, maar uit een diep verlangen naar betekenis.

Voor wie leeft vanuit innerlijke rijkdom, kunnen lege woorden als stiltevervuiling aanvoelen. Het gesprek mist ziel. Je luistert, knikt, beantwoordt de beleefdheidsvormen, maar innerlijk blijf je op hongerige bodem staan. Wat daar wringt, is niet het gebrek aan communicatie, maar het gemis aan verbinding.

Deze ervaring is mij niet vreemd. In mijn jonge jaren voelde ik mij vaak vreemdeling in eigen kring. Ik voelde me aanwezig, maar niet werkelijk gehoord. Gesprekken over geld, uiterlijkheden of macht deden me weinig. Waar anderen tevreden leken met het alledaagse, zocht ik juist het onuitgesprokene, het diepere — of dat nu in taal, religie, strategie of poëzie lag. En als dat ontbrak, trok ik me liever terug in stilte.

3.2 Jung over ‘persona’ en het masker van sociale rollen

Volgens Jung dragen we allemaal een persona: het masker dat we tonen aan de buitenwereld, gevormd door sociale verwachtingen. De persona is nodig om te functioneren, maar kan ook een gevangenis worden. Wanneer men zich volledig vereenzelvigt met de persona, verliest men het contact met het ware zelf.

In oppervlakkige gesprekken botsen vaak twee persona's op elkaar — niet twee zielen. Gesprekken blijven dan steken in sociale conventies, ver verwijderd van authenticiteit. Voor mensen die op zoek zijn naar echtheid, werkt dit vervreemdend. Jung benadrukte dat alleen in het durven afzetten van het masker werkelijke ontmoeting kan ontstaan.

Voor mij betekende dat: leren herkennen wanneer ik zelf achter een masker zat — en ook voelen wanneer anderen dat deden. Ik heb ervaren hoe anders het is als een gesprek voortkomt uit kwetsbaarheid. Daarin ontstaat werkelijk contact: zonder hiërarchie, zonder show, maar met ruimte voor het innerlijke verhaal.

3.3 Persoonlijke ervaring: wanneer stilte meer zegt dan woorden

Ik herinner mij een ontmoeting in Spanje. Iemand stelde mij vragen over mijn werk, mijn verleden, maar het gesprek voelde leeg. De vragen kwamen uit nieuwsgierigheid, niet uit oprechte belangstelling. Er was geen luisteren, alleen wachten op het eigen

antwoord. Toen ik na een paar minuten zweeg, viel de ander stil. De stilte was ongemakkelijk voor hem, maar voor mij was het een bevrijding.

Ik heb vaak geleerd: als woorden leeg zijn, kan stilte eerlijker zijn.

In de zakenwereld voelde ik het ook. Er waren mensen die zich vastklampten aan titels, netwerken of jargon. Maar met anderen — en dat waren vaak juist mensen met weinig formele opleiding — kon ik in stilte meer delen dan in duizend woorden. Daar was geen ego, maar aanwezigheid.

Soms begint ware communicatie niet bij spreken, maar bij het afleren van het oppervlakkige. En juist daarin vond ik de meest waardevolle gesprekken — in stilte, in aandacht, in het ongezegde.

4 De Schaduwzijde van Verbinding

4.1 Moeilijke relaties door onbewuste schaduwen

Niet elke verbinding verrijkt. Sommige relaties putten uit, verwarren of verwonden. Wat op het eerste gezicht nabijheid lijkt, kan in werkelijkheid een projectie zijn: een afspiegeling van wat iemand zelf niet ziet of niet wil erkennen.

Carl Gustav Jung noemde dit de schaduw: die aspecten van het zelf die men liever niet onder ogen ziet, maar die onbewust op anderen worden geprojecteerd. In persoonlijke relaties kan dit leiden tot miskenning, manipulatie of idealisering. Je wordt dan niet gezien zoals je bent, maar als drager van andermans innerlijke conflicten.

Dit verklaart waarom sommige relaties vreemd aanvoelen, zelfs al lijken ze sociaal "juist". De energie stroomt niet eerlijk. De ander kijkt niet écht, maar projecteert. Voor gevoelige of bewust levende mensen is dit vaak slopend: je voelt dat er iets niet klopt, maar je kunt het moeilijk aanwijzen.

4.2 Jung over projectie, overdracht en emotionele uitputting

Jung zag dat projecties niet alleen misverstanden veroorzaken, maar ook veel emotionele energie vergen. Wanneer men zich onbewust laat meeslepen in andermans schaduw, ontstaat overdracht: een onzichtbaar toneel waarop oude conflicten worden nagespeeld.

Dit kan zich uiten in werkrelaties, familiebanden of vriendschappen. Men raakt gevangen in een rol — redder, zondebok, ideaalbeeld — die niet bij het ware zelf past. Hoe meer men zich hiermee identificeert, hoe groter de afstand tot de innerlijke kern.

Emotionele uitputting ontstaat wanneer men te lang in zo'n onechte verbinding blijft. Volgens Jung is de enige uitweg: bewustwording. Wie zijn eigen schaduw kent, zal minder snel die van anderen dragen.

4.3 Ervaringen uit mijn leven: gezien worden voorbij het masker

Toen ik in Spanje werkte, merkte ik dat sommige mensen mij meteen vertrouwden — zonder vragen, zonder papieren. Ze voelden mijn intentie, misschien zelfs mijn karakter. Maar anderen stonden meteen op afstand. Achteraf zag ik dat zij een ander beeld op mij projecteerden, mogelijk gevoed door jaloezie, angst of miskenning.

Ik herinner me een specifieke werkrelatie waarin ik werd bejegend met achterdocht. Niet omdat ik iets fout had gedaan, maar omdat ik blijkbaar iets in die persoon opriep — iets wat hij niet wilde zien in zichzelf. Zijn minachting raakte mij, maar ik wist ook: dit gaat niet over mij.

In plaats van boos te worden, leerde ik me terug te trekken zonder wrok. Dat was niet zwakte, maar bescherming.

Ik heb geleerd dat niet elke verbinding voedt. Soms moet men kiezen voor afstand om zichzelf te behouden. Het is geen egoïsme, maar innerlijke hygiëne.

5 Vrijheid en Isolement

5.1 Isolement als bevrijding

Jung schreef dat de mens “niet verlicht wordt door zich beelden van licht voor te stellen, maar door zich bewust te worden van zijn schaduw.” Ik heb die schaduw leren kennen in momenten van afzondering. Juist wanneer ik me losmaakte van verwachtingen, verplichtingen en sociale rollen, begon iets diepers in mij te spreken. Isolement werd geen straf, maar een ruimte waarin ik vrijer kon ademen.

In Spanje, ver van het vertrouwde Nederland, werd ik geconfronteerd met mezelf. Geen netwerk, geen culturele houvast, geen sociale status – enkel stilte, mensen met andere waarden, en de confrontatie met mijn eigen innerlijke stem. Die situatie bracht ongemak, maar ook bevrijding. Ik kon voor het eerst luisteren naar wat zich onder de oppervlakte bevond.

5.2 Solitude als start van mijn ware zelf

Voor Jung was solitude geen leegte, maar de noodzakelijke bedding voor de ontmoeting met het Zelf. Niet het ego, maar datgene wat ik ben voorbij rollen en verwachtingen. Ik heb solitude nooit ervaren als zwakte, maar als kracht. Het gaf me de ruimte om mijn denken te ordenen, mijn gevoelens te begrijpen en de bron van mijn keuzes te onderzoeken.

Toen ik me in Blanca begon thuis te voelen, ontdekte ik dat die rust niet uit de buitenwereld kwam, maar uit een diepe innerlijke afstemming. Ik had geen externe bevestiging nodig, maar ervoer dat mijn bestaan ook zonder lawaai betekenisvol kon zijn.

5.3 Wanneer eenzaamheid kracht wordt

Jung stelde dat eenzaamheid vooral ontstaat wanneer we datgene wat essentieel voor ons is, niet kunnen delen. Ik herken dat. In mijn jonge jaren voelde ik me vaak niet begrepen — mijn interesses weken af, mijn stiltes werden soms verkeerd geïnterpreteerd. Maar precies daar groeide mijn innerlijke kracht.

Eenzaamheid werd geen wond, maar een bron. In de stilte groeide mijn visie, ontstonden ideeën die ik pas later kon delen. Niet alle eenzaamheid is destructief; sommige vormen ervan zijn noodzakelijk om tot maturiteit te komen.

5.4 Alleen zijn terwijl je niet alleen bent

Hoe vaak heb ik me niet alleen gevoeld in gezelschap? Niet uit hoogmoed, maar door het verschil in waarneming. Terwijl gesprekken voortkabbelden, merkte ik spanningen op, onuitgesproken pijn, of onderhuidse emoties. Jung beschreef dit treffend: hoe bewuster iemand wordt,

hoe moeilijker het wordt om aansluiting te vinden bij de oppervlakkigheid van het alledaagse.

Toch ben ik dankbaar voor die gevoeligheid. Ze stelde me in staat om te verbinden met mensen die vaak niet gezien werden. Ik voelde mij niet boven hen, maar naast hen. En in die verbondenheid, vond ik uiteindelijk ook weer mezelf.

6 Innerlijke Transformatie en Groei

6.1 Grenzen stellen als daad van zelfbehoud

In relaties, zowel persoonlijk als professioneel, heb ik vaak gezocht naar evenwicht. Maar niet zelden liep ik vast in relaties waarin dat evenwicht ontbrak. Het geven ging dan ten koste van mijn innerlijke rust. Toch duurde het lang voordat ik besefte dat grenzen stellen geen teken van egoïsme is, maar een noodzakelijke daad van zelfbehoud.

Carl Jung schreef dat wie zijn eigen schaduw niet onder ogen ziet, die op anderen projecteert. Dat inzicht heeft me geholpen te begrijpen waarom sommige mensen steeds dezelfde destructieve patronen blijven herhalen. Ze plaatsen hun innerlijke conflict buiten zichzelf — vaak op hen die het dichtstbij staan. Ik heb geleerd dat ik dat patroon niet hoef over te nemen.

Er waren momenten waarop ik me uit loyaliteit liet meesleuren in andermans chaos. Het voelde alsof ik verantwoordelijk was voor hun evenwicht. Maar uiteindelijk leerde ik dat mijn grens ook hun leerproces kan zijn.

6.2 Jung en de projectie van verwachtingen

Volgens Jung is projectie de onbewuste overdracht van eigen gevoelens, angsten of verlangens op anderen. In veel van de relaties waarin ik betrokken was — vriendschappen, samenwerkingen of zelfs zakelijke verbanden — merkte ik hoe ik onbewust verwachtingen droeg die niet van mij waren.

Mensen verwachten soms dat je beschikbaar blijft, zelfs als je eigen energie opraakt. Of ze verwachten bevestiging, omdat ze hun eigen onzekerheid niet onder ogen willen zien. In die patronen moest ik leren onderscheiden: wat hoort bij mij, en wat niet?

De projecties van anderen raakten me vaak diep. Niet omdat ze waar waren, maar omdat ik gevoelig ben voor wat onder het oppervlak leeft. Toch ontdekte ik ook dat ik deze gevoeligheid moest leren afgrenzen, om mezelf niet te verliezen.

6.3 Mijn weg naar emotionele onafhankelijkheid

In mijn jonge jaren geloofde ik dat begrip en inzet vanzelf tot wederkerigheid zouden leiden. Maar dat was niet altijd zo. Er waren relaties waarin mijn inspanning vanzelfsprekend werd gevonden, of waarin ik werd gebruikt als buffer voor andermans onopgeloste kwesties.

Ik moest leren dat emotionele onafhankelijkheid niet betekent dat je je afsluit, maar dat je jezelf niet langer

opoffert aan wat je niet kunt helen bij de ander. Ik ben niet verantwoordelijk voor de innerlijke groei van iemand die zelf weigert die weg te gaan.

Juist in het verlaten van bepaalde relaties vond ik een diepere verbinding met mezelf terug. Zoals Jung het verwoordde: *"De eenzaamheid komt niet voort uit het feit dat men alleen is, maar uit het feit dat men niet in staat is te communiceren over datgene wat men voor wezenlijk houdt."*

Door trouw te blijven aan wat voor mij wezenlijk is, hervond ik mijn kracht — en groeide mijn vermogen om werkelijk nabij te zijn, zonder mezelf te verliezen.

6.4 Ervaring bij Oxyde Chemicals B.V.

Een les in handel: Van boekhouding naar ondernemerszin

Mijn eerste serieuze werkervaring vond plaats bij de Joodse firma Oxyde Chemicals B.V. in Amsterdam, een bedrijf dat tot de 500 beste van Nederland behoorde. Het was een dynamische omgeving met handelaren die meerdere talen beheersten. Een collega sprak zelfs Russisch, opgedaan tijdens een geheime dienstplichtige functie, vermoedelijk bij de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD). Zijn kennis werd gretig benut door het bedrijf, dat handel dreef met Oost-Europa. Een andere medewerker, afkomstig uit de bankwereld, beheerde

het valutabeleid en paste complexe strategieën toe om koersrisico's te beheersen — een praktijk die bekendstaat als hedging.

Het was een waardevolle leerschool. Binnen de boekhouding kreeg ik inzicht in internationale handel, doordat ik dagelijks facturen, commissie-nota's en correspondentie in diverse talen onder ogen kreeg. Spaans sprak nog vrijwel niemand in Nederland, wat mijn taalvaardigheid tot een zeldzaam pluspunt maakte. Toch werd me al snel duidelijk dat ik niet op de juiste plek zat. De boekhouding bracht orde, maar geen inspiratie. Mijn onderzoekende geest en neiging tot strategisch denken — gevormd door jarenlang dammen — botsten met de monotonie van de cijfers.

Ik leerde veel van de manier waarop de Joodse collega's zaken deden: scherpzinnig, strategisch en internationaal georiënteerd. Ze begrepen als geen ander hoe je wetten, regels en barrières in handel kon omzeilen — niet door ze te breken, maar door ze tot in de finesse te begrijpen. Vooral tijdens de oliecrisis van oktober 1973 — veroorzaakt door de boycot van OPEC-landen na de Jom Kipoeroorlog — werd duidelijk hoe geopolitiek en handel verweven zijn. Op kantoor kwamen meterslange telexen binnen uit Zwitserland, die alleen door de directie gelezen mochten worden. De wereld veranderde, en zij wisten daarop te anticiperen.

Wat mij trof, was dat boekhouders het fundament legden, maar het geld werd elders verdiend. Ik zag hoe de echte winst werd geboekt in de handel, niet achter het bureau. Daardoor werd mijn verlangen om een eigen zaak op te richten steeds sterker.

Tegelijkertijd groeide mijn overtuiging dat mijn toekomst niet in Nederland lag. Ik droomde van Spanje — niet van het toeristische zuiden, maar van het landelijke binnenland. Bij Oxyde had men mij voorgesteld om deel te nemen aan het pensioenfonds, maar ik spaarde liever voor mijn emigratie. In Spanje kende men nauwelijks Engels, en wie die taal beheerste, was op kantoren — vooral bij exportfirma's — zeer gewild.

Toen ik mijn wens om ooit in Spanje te werken uitsprak, werd dat lacherig ontvangen: "Ach meneer, dat redt u nooit." Tien jaar later toonde ik de hoofdboekhouder een foto van mijn eigen bedrijf op het Spaanse platteland. Zijn reactie: "Nou meneer, dat had ik toch nooit achter u gezocht."

6.5 Eerste inzichten in het zakenleven

Eerste stappen in Spanje: Taal, lef en ondernemerszin

Eenmaal aangekomen in Blanca, in de regio Murcia, begon meteen het werk aan het Praktijkdiploma Spaanse Handelscorrespondentie. De basiskennis Spaans was al stevig, waardoor de rest in hoog tempo werd opgebouwd. Binnen een jaar was het merendeel onder de knie. Er waren geen zorgen over werk — integendeel. Ondanks een afgewezen sollicitatie bij een spaarbank, bleef het vertrouwen in een goede afloop onaangetast.

De aanpak was doelgericht. Verschillende export-firma's, met name in de conservenindustrie, werden

bezocht. Het verzoek was steevast om direct met de directeur te spreken. De secretaresses vroegen naar de reden van het bezoek, maar het antwoord was telkens hetzelfde: die werd uitsluitend aan de directeur zelf toegelicht.

Bij een van die bezoeken ontstond een gesprek met een directeur — Alfonso — die uiteindelijk toestemming gaf om als vrijwilliger aan de slag te gaan. Het voorstel was eenvoudig: geen salaris, maar een proefperiode waarin de capaciteiten zichtbaar konden worden. Alfonso waardeerde deze commerciële instelling, en binnen een dag begon het werk als zijn persoonlijk secretaris. Het doel was helder: ervaring opdoen in de praktijk — het eerste wat werkgevers vragen aan een nieuwkomer.

Na drie maanden volgde onverwacht een kans. Via familie kwam het bericht dat een laboratorium in Beniaján op zoek was naar iemand met kennis van Engels voor de exportafdeling. Dat bleek de juiste stap. Alfonso bood alsnog een goede betaalde functie aan, maar de beslissing was gevallen. Het werd een overstap naar het bedrijf Laboratorio Oftalmiso.

Daar begon de samenwerking met Juan Salar Ayuso, een geboren verkoper en voormalig boekenverkoper — een vak waar alleen de besten in overleven. Met de combinatie van Engelse kennis en commerciële feeling ontstond een vruchtbare samenwerking. De exportcijfers stegen, en al snel volgden niet alleen vaste inkomsten, maar ook aantrekkelijke commissies die zelfs het basissalaris overstegen.

Na verloop van tijd groeide het laboratorium, en in samenwerking met de Universiteit van Murcia werd een project gestart rond de productie van sinaasappelextract. Chemici en financiële experts

kwamen aan boord. Eén boekhoudkundige adviseur zette vraagtekens bij mijn salarisniveau, maar dankzij de steun van de directe chef bleef de positie ongewijzigd. Die ervaring leerde één ding: blijf ver weg van mensen die klein willen houden wat groeit.

Parallel aan dit werk begon de opbouw van een eigen netwerk: een inkoopbureau voor Rennet, het kaasstremsel dat van groot belang is in de zuivelindustrie. Er was geen ervaring in deze niche, maar met een damstrategie als leidraad — elk scenario onderzoeken, niets vergeten — werd de internationale markt geanalyseerd. Monsters, analysen, offertes, levertijden: alles werd verzameld en vergeleken. Na drie maanden was er inzicht en voorsprong. De goedkoopste Rennet ter wereld bleek uit Italië te komen — geproduceerd met Nederlandse technologie.

De verkoop werd overgelaten aan een vriend Andrés Molina Molina en Blanca met een natuurlijk verkooptalent. Hij had zoveel succes dat de Italiaanse producent een eigen filiaal in Cieza oprichtte. Blanca had dat kunnen zijn, maar het gemeentebestuur liet zich niet overtuigen.

Terug bij het laboratorium draaide de export van sinaasappelextracten aanvankelijk uitstekend. Er volgde uitbreiding naar een industrieel complex. Maar plotseling keerde het tij. Wat er precies misging, bleef onduidelijk. Vermoedelijk werden korte termijnleningen te zwaar, en bleven de verkopen achter bij de financieringslasten. In 1977 volgde het onvermijdelijke: uitstel van betaling en ontslag. Niet alleen voor één medewerker, maar ook voor de universitaire chemici. De eerste droom spatte uiteen — maar niet de vastberadenheid.

6.6 Aandeelhouder van Zoster S.A. – Van visie naar verwezenlijking

Na het onverwachte faillissement van Laboratorium Oftalmiso was ik tijdelijk aangewezen op een uitkering. Toch duurde deze periode niet lang. Binnen korte tijd nam professor Dr. Miguel López Sánchez, biochemicus van de Universiteit van Murcia, contact met me op. Hij werkte aan de oprichting van een nieuwe firma en zag in mij een geschikte partner voor het commerciële luik. Een van de voornaamste buitenlandse afnemers had immers zijn vertrouwen in het vorige bedrijf verloren en wilde niet nogmaals afhankelijk zijn van slechts één leverancier — laat staan van een grote Duitse multinational. Er lag dus een kans open om iets nieuws en sterkers op te bouwen.

Het voorstel was buitengewoon: ik kon aandeelhouder worden van de nieuwe onderneming — Zoster S.A. — en mijn aandelen zouden betaald worden uit toekomstige commissiegelden. Een aanpak die getuigde van vertrouwen en een gedeeld vooruitzicht op succes. De broer van López werd de algemeen directeur en verzekerde me van een goed salaris, maar benadrukte meermaals dat ik “24 uur per dag” beschikbaar moest zijn. Daar had ik geen moeite mee. Deze kans betekende niet alleen professioneel groeipotentieel, maar ook toegang tot invloedrijke aandeelhouders uit het hart van Murcia’s academische, industriële en bestuurlijke wereld.

Mijn taak was helder: ik zou verantwoordelijk zijn voor de buitenlandse verkoop, én voor het zoeken

naar nieuwe producten om het portfolio van de firma uit te breiden. Dat laatste was een uitdaging, maar ook een intrigerende opdracht. Terwijl steeds meer jonge Spanjaarden Engels leerden en de concurrentie op exportvlak toenam, realiseerde ik me dat ik beter iets kon doen wat niet iedereen deed. Die les — onderscheid jezelf, creëer schaarste — zat al in mijn geheugen gegrift sinds de tuinbouwschool: “Doe niet wat iedereen doet, richt je op veredeling.” Nu kreeg het een geheel nieuwe zakelijke dimensie.

De oprichters en aandeelhouders
Zoster S.A. werd opgericht in 1978 en kende een indrukwekkende lijst van aandeelhouders, waaronder meerdere professoren van de Universiteit van Murcia:

Prof. Dr. Francisco Sabater García – Biochemicus, rector van de Universiteit van Murcia (1982–1986)

Prof. Dr. José Antonio Lozano Teruel – Biochemicus, rector (1986–1990)

Prof. Dr. Miguel López Sánchez – Biochemicus

Prof. Dr. Luis Murcia Martínez – Wiskundige

Dr. Antonio Serrano Martínez, Sr. Joaquín Martínez Lozano, Sr. José Antonio Tovar Oliva, en anderen – wetenschappers, ondernemers, ingenieurs en industriëlen

Govert Westerveld – Verkoop- en marketing-directeur met focus op innovatie

In 1982 breidde de aandeelhoudersgroep zich verder uit met onder meer Prof. Dr. Julián Castillo Sánchez

en Prof. Dr. Obdulio Benavente-García, beiden vooraanstaande biochemici.

Wereldklasse door toewijding

Zoster S.A. begon als wereldleider in flavanone glycoside, een actief bestanddeel uit citrusvruchten. De werkdruk was intens — werkdagen tot 22.00 uur, ook op zaterdagen — maar dat was nodig om te concurreren op wereldniveau. Veel van onze concurrenten sloten hun kantoren om zeven of acht uur s'avonds. Dankzij onze bereikbaarheid tot 's avonds laat konden Amerikaanse klanten altijd op ons rekenen.

We wisten precies waar de zwakke plekken van onze concurrentie lagen — vooral dankzij de feedback van onze klanten. Eén vaak gehoorde klacht: andere leveranciers stuurden monsters te laat of helemaal niet. Wij daarentegen verstuurden monsters de volgende dag al, compleet met een grondige analyse. Die snelheid maakte een wereld van verschil. Ook op het vlak van leveringen waren we flexibel. Als de afgesproken levering vertraging had, boden we altijd een voorlopige zending aan om de klant te helpen.

Het resultaat: vertrouwen, betrouwbaarheid en een reputatie die in het buitenland groeide. En dat alles ondanks de persoonlijke risico's. Wanneer er bij banken leningen afgesloten moesten worden, stonden we als aandeelhouders garant met ons privévermogen. Het vergde lef, maar de resultaten lieten zien dat het loonde.

De vruchten van het dammen

De jaren bij Zoster S.A. waren de kroon op het harde werk dat eraan voorafging. De onderneming groeide uit tot een wereldspeler. De combinatie van

toewijding, inzicht, marktonderzoek en een uitgekiende strategie leidde tot tastbaar succes — niet alleen voor het bedrijf, maar ook voor mezelf als professional en ondernemer.

En terugblikkend op dat alles durf ik te zeggen: dit alles heb ik mede te danken aan het dammen. Want wie leert denken in varianten, die leert vooruitzien.

7 De spanning tussen authentiek 7. Mentale Intelligentie en Strategie

7.1 Jung en de ontwikkeling van mentale intelligentie

Carl Jung sprak over het bewustzijn en het onbewuste, en over hoe mentale intelligentie zich ontwikkelt door het leren herkennen van patronen en het inzicht krijgen in zowel de zichtbare als verborgen motieven van jezelf en anderen. Mentale intelligentie gaat verder dan IQ; het is het vermogen om te reflecteren, strategieën te bedenken, en inzicht te hebben in de diepere lagen van het menselijk gedrag.

7.2 Voorbeelden uit militaire tijd en zakenleven

Tijdens mijn militaire dienst leerde ik dat het niet alleen gaat om fysieke kracht, maar vooral om het verstandelijk anticiperen op de acties van anderen. Die ervaring leerde mij ook om situaties strategisch te benaderen. In het zakenleven werd deze mentale intelligentie essentieel: inzicht in mensen, markten en timing bepaalde vaak het succes. Het Dambord, dat ik jarenlang bestudeerde, werd mijn metafoor voor het leven: elke zet vereist nadenken over de volgende bewegingen van jezelf en van anderen.

Tijdens mijn zakenreis naar Italië voelde ik intuïtief dat er kansen lagen in Milaan, hoewel ik daar op dat moment nog geen harde bewijzen voor had. Die innerlijke gewaarwording, dat voorgevoel — iets wat Jung zou omschrijven als het onbewuste dat naar het bewuste wijst — bleek later terecht.

Terug op de fabriek, waar ik de productie regelmatig bezocht, viel me op dat er een stroperige substantie in het afvalwater belandde. Mijn boekhouders-instinct, getraind in het opsporen van verlies en verspilling, sloeg onmiddellijk aan. Ik vroeg aan de scheikundigen wat die siroopachtige stof precies was. Het antwoord was ontwijkend: "gewoon afval." Maar ik liet het er niet bij.

Op een luchtige manier, spelend met de ongemakkelijkheid, wist ik hun nieuwsgierigheid te prikkelen. Als ik het laboratorium binnenkwam, gingen de handen omhoog en werd er geroepen: "O God, daar komt hij weer!" Ik grapte dan: "Een gek kan meer vragen dan honderd wijzen kunnen beantwoorden." Uiteindelijk kreeg ik de analyse in handen.

Wat daarin stond, bevestigde mijn vermoeden: het flavonoïdegehalte was ongewoon hoog. In plaats van het weg te gooien, konden we dit afval zuiveren tot een nieuw, geconcentreerd product met mogelijke toepassingen in de farmaceutische industrie. Niemand anders ter wereld produceerde dit op die manier. Mijn damervaring kwam me hier goed van pas: anticiperen, analyseren, vooruitdenken. Net zoals in het spel moet je in het zakenleven het hele bord overzien, inclusief de onzichtbare dreigingen én de onverwachte kansen.

In ons bedrijf waren we allemaal aandeelhouder. Dat maakte het makkelijker om de scheikundigen mee te krijgen in mijn denkrichting: elk nieuw product betekende een lagere kostprijs en een hogere opbrengst. En daar profiteerden we allemaal van.

Ik hoorde later dat een laboratorium in Milaan problemen had met hun leverancier. Hun product haalde de gewenste concentratie niet. Dat was mijn kans. Na grondige analyse — weer zoals bij het dammen: zet, tegenzet, positie beoordelen — nam ik het vliegtuig naar Italië. Aan tafel bij de inkoper zei ik: “Ik weet van uw probleem, al kan ik u niet vertellen hoe. Maar ik denk dat ik uw oplossing bij me heb.”

Ik gaf hem een monster en vroeg hem vooral géén snelle beslissing te nemen. “Geloof me niet,” zei ik, “doe rustig uw proeven. Bel ons over een maand, als u overtuigd bent.” Een maand later kwam de eerste order: tweehonderd kilo, veertig euro per kilo. Voor die tijd een opmerkelijk resultaat.

Wat dit verhaal me leert, is dat mentale intelligentie — zoals Jung dat begreep — niet enkel draait om slim zijn, maar vooral om het verbinden van intuïtie, analyse, ervaring en moraal. Ik volgde mijn aanvoelen, analyseerde nauwkeurig, handelde ethisch en dacht vooruit. En daaruit ontstond innovatie.

7.3 Nieuwe markten en toepassingen vinden

Intuïtie speelde een grote rol in mijn manier van zakendoen. Dat doet me denken aan wat de schaker Hans Böhm ooit schreef. Een groot bedrijf had hem eens gevraagd of hij met inzichten uit de schaakwereld hun verkopers kon helpen. Deze mensen bezochten wekelijks grote klanten zoals IBM en KPN. Böhm vroeg of ze die klanten op een verschillende manier benaderden. De verkopers keken hem verbaasd aan en antwoordden: “We verkopen hen hetzelfde product.” Toen wist Böhm genoeg.

Hij legde uit dat elke professionele schaker zich voorbereidt op elke tegenstander afzonderlijk. Böhm bestudeerde hun partijen en paste zijn openingen aan hun zwaktes aan. De truc is om een positie op het bord te bereiken waarin de tegenstander zich ongemakkelijk voelt. Precies daar ligt het strategisch voordeel. “Kennis is macht,” zei hij, “en hoe meer je over je klant weet, hoe groter je voorsprong in het gesprek.”

Dat was exact hoe ik intuïtief met mijn klanten omging. Dankzij Böhm besefte ik later dat ik die aanpak te danken had aan mijn vroegere damcarrière, waar je ook voortdurend vooruitdenkt, analyseert, en anticipeert op de strategie van je tegenstander.

Een goed voorbeeld hiervan was onze bitter smakende, bruine stof die oplosbaar was in water en alcohol. Ik wist dat dit mogelijk interessant kon zijn

voor de voedingsindustrie. Zo bood ik het product aan bij een grote Engelse multinational die destijds nog Quinine gebruikte in hun tonic drinks. Quinine had echter geen goede naam, en er werd gezocht naar alternatieven. Ondanks intensieve marketing-inspanningen kregen we het product er niet binnen. Maar ook hier gold: niet opgeven, maar doorzoeken naar niches binnen het grotere geheel.

Gelukkig bezat dezelfde multinational een marmeladefabriek die hun bittere sinaasappel-marmelade nét iets bitterder wilde maken. Voor die toepassing bleek ons product perfect. We leverden uiteindelijk behoorlijke hoeveelheden. Een bewijs dat je, net als in het dammen, soms niet direct door het midden moet aanvallen, maar via een flankzet alsnog je doel bereikt.

Maar daar stopte het niet. Nu ik al twee nieuwe toepassingen had gevonden, vond ik dat nog onvoldoende. Ik richtte mij op de likeurindustrie en kwam terecht bij het Duitse merk Jägermeister, waarvan ik vermoedde dat het bitterprofiel misschien met ons product versterkt kon worden. Helaas hield men daar hardnekkig vast aan hun receptuur. De geheime formules van zulke dranken werden zorgvuldig bewaakt door de grote smaakstoffenfabrikanten in Duitsland, met wie ik overigens goede contacten had.

Deze smaakproducenten vonden echter hun eigen weg om een vergelijkbaar product te maken, dat nadien vermengd werd met kruidenextracten. Voor hen was de prijs minder belangrijk, zolang de receptuur en herkomst maar geheim bleven. Dat maakte het voor ons moeilijk om bij de grote merken binnen te komen.

Gelukkig lukte het beter bij andere likeurfabrikanten in het buitenland, al ging het daar slechts om kleine hoeveelheden. Daarom breidde ik mijn zoektocht uit naar de Scandinavische landen, waar andere toepassingen mogelijk leken.

Beter nieuws kwam uit Zwitserland. Daar had ik goede connecties in de geur- en smaakstoffen-industrie én bij een belangrijke producent van isotone dranken. Ons product bleek ook daar goed bruikbaar, en we konden mooie volumes realiseren.

Ook in Zuid-Amerika openden zich deuren. In Argentinië produceerde een grote Amerikaanse multinationale onderneming citruspoeders voor frisdrankautomaten. Die poeders werden met water gemengd tot citrusdranken. Ook daar slaagden we erin om flinke hoeveelheden te leveren – een mooie bevestiging dat ons product echt internationaal potentieel had.

Zo bewees zich keer op keer dat intuïtie, ondersteund door analyse en creatief denken, de sleutel was tot het vinden van onverwachte markten en toepassingen.

7.4 Het Dambord als spiegel van het denken

Het Dambord symboliseert strategie en vooruitdenken. Voor mij is het ook een spiegel van het eigen denken en de geestelijke processen die in het spel zijn. Het vraagt om concentratie, overzicht, geduld en creativiteit. Deze eigenschappen komen terug in alle facetten van het leven, van relaties tot ondernemerschap. Door mijn studie van het

Dambord heb ik mentale intelligentie kunnen ontwikkelen en toepassen in diverse situaties, waarbij ik steeds bleef leren van zowel mijn successen als mijn fouten.

8 Vertrouwen en Authentieke Relaties

8.1 Vertrouwen zonder papieren: een onzichtbare sleutel

In mijn ervaringen, vooral in de zakenwereld, ontdekte ik dat vertrouwen veel vaker gebaseerd is op intuïtie, karakter en oprechte intenties dan op formele diploma's of certificaten. Jung beschrijft vertrouwen als een diep psychologisch fenomeen, geworteld in het onbewuste, waar het meer gaat om de ‘energie’ die mensen uitstralen dan om woorden of documenten. Dit besef heeft mij vaak geholpen om deuren te openen, ook in situaties waarin ik formele erkenning miste.

8.2 Het belang van integriteit in zakelijke en persoonlijke relaties

Integriteit, het trouw blijven aan je waarden en oprechtheid, vormt de ruggengraat van elke relatie. Jung benadrukt dat het ego zich kan verschuilen achter maskers, maar dat authentieke verbinding alleen mogelijk is als die maskers worden afgelegd. In mijn leven heb ik geleerd dat integriteit niet alleen vertrouwen bouwt, maar ook zorgt voor innerlijke rust en consistentie in handelen, zowel zakelijk als persoonlijk.

8.3 De last van onevenwichtige relaties

Niet alle relaties zijn gelijkwaardig. Soms word je geconfronteerd met mensen die je energie uitputten of misbruik maken van je goedheid. Hier gaat het om het stellen van grenzen, iets wat Jung ook aanduidde als noodzakelijk voor het behoud van het zelf. Ik heb in mijn leven moeten leren dat het beschermen van mijn eigen geestelijke gezondheid geen egoïsme is, maar een voorwaarde voor duurzame verbinding.

9 Symboliek, Filosofie en Poëzie

9.1 Archetypische beelden in cultuur en poëzie

In het werk van Carl Gustav Jung spelen archetypen een sleutelrol: oerbeelden die diep in het collectieve onbewuste verankerd liggen en steeds weer terugkeren in dromen, mythen, religie en kunst. Denk aan de wijze oude man, de schaduw, de held of de anima. In poëzie en cultuur duiken deze beelden voortdurend op — ook als de schrijver zich daar niet expliciet bewust van is. In mijn gedichten zie ik vaak achteraf hoe dergelijke archetypische thema's naar boven komen: het verlangen naar heelheid, het gevecht met innerlijke demonen, de zoektocht naar betekenis voorbij de zichtbare wereld.

9.2 Mijn historische en poëtische werk als brug tussen denken en voelen

Mijn drang om geschiedenis te schrijven, cultuur te duiden én poëzie te maken, komt voort uit een diep innerlijk besef: dat gevoel en denken geen gescheiden werelden zijn. Integendeel, ze vormen samen de kern van het mens-zijn. Door het combineren van historische analyses met filosofische reflectie en literaire verbeelding, tracht ik een brug te slaan tussen ratio en intuïtie, tussen verstand en ziel. Jung inspireerde me hierin: hij zag het creatieve

proces als een manifestatie van het onbewuste, een manier om het onzegbare toch vorm te geven. Mijn Nederlandstalige gedichten, vaak voorzien van filosofische beschouwingen, en de Spaanse vertalingen ervan zijn daar een voorbeeld van. Ze zijn niet alleen geschreven voor vandaag, maar ook als cultureel archief voor morgen.

9.3 Filosofie en literatuur als archief voor de toekomst

Ik ben mij er altijd van bewust geweest dat boeken soms pas decennia later worden begrepen. Daarom schrijf ik niet alleen voor deze tijd, maar ook voor een tijd die nog moet komen. Zoals ik in mijn Curriculum Vitae toelichtte: veel auteurs laten nauwelijks sporen na van hun motivatie, hun context of hun levensloop. Ik probeer dat anders te doen. Filosofie en literatuur zie ik niet als versiering van de werkelijkheid, maar als instrument om diepere lagen te bewaren, duiding te geven, en toekomstige generaties de kans te bieden het verleden werkelijk te begrijpen. Wat ik schrijf, is geen afgesloten werk — het is een gesprek met de tijd, in de hoop dat iemand het ooit zal beantwoorden.

10 Slotbeschouwing: Leven met Jung

10.1 Het blijvende belang van Jungs inzichten in mijn leven

Jarenlang heb ik gelezen, nagedacht, geobserveerd en geschreven. In al die tijd is één denker nooit van mijn zijde geweken: Carl Gustav Jung. Niet omdat hij kant-en-klare antwoorden gaf, maar omdat hij leerde luisteren naar wat zich niet zomaar laat benoemen. Zijn idee dat het onbewuste een actieve kracht is die richting wil geven, heeft mijn denken diepgaand beïnvloed. Jung spoorde mij aan mijn dromen serieus te nemen, schaduwen onder ogen te zien, en het innerlijk kompas te volgen — ook wanneer dat inging tegen uiterlijke verwachtingen.

Of ik nu bezig was met de studie van oude damteksten, het opzetten van een extractiebedrijf of het schrijven van poëzie in twee talen: telkens keerde ik terug naar dezelfde kernvragen. Wat drijft mij werkelijk? Wat probeert mijn innerlijke wereld mij te vertellen? Jung hielp mij die vragen niet te vermijden, maar ze als gids te gebruiken. Daardoor is zijn werk niet alleen intellectueel relevant gebleven, maar ook existentieel nabij.

10.2 Oproep tot zelfreflectie, stilte en authentiek zijn

Ik heb in dit boek niet gepleit voor afzondering, maar wel voor stilte. Niet voor terugtrekking uit de wereld, maar voor een dieper luisteren naar jezelf. In een tijd die gevuld is met lawaai, is de stem van het innerlijk vaak nauwelijks hoorbaar. En toch ligt daar de sleutel tot menselijkheid. Jung begreep dat je anderen pas werkelijk kunt ontmoeten, als je eerst de confrontatie met jezelf aandurft.
Mijn oproep is dan ook eenvoudig, maar dringend: durf stil te worden. Durf jezelf vragen te stellen zonder meteen naar een antwoord te grijpen. Durf 'nee' te zeggen tegen oppervlakkigheid en 'ja' tegen echtheid, ook als dat betekent dat je buiten de groep valt.
Ik heb de waarde daarvan ervaren, soms tegen hoge prijs. Maar ik heb er ook vrijheid, inzicht en verbondenheid voor teruggekregen — met anderen én met mijzelf.

10.3 Mentale intelligentie als rode draad in het leven

Als er één begrip is dat als rode draad door mijn leven loopt, dan is het mentale intelligentie. Niet als IQ-test, maar als vermogen om te reflecteren, te relativeren en te verbinden. Mentaal intelligent zijn betekent voor mij: kunnen omgaan met complexiteit, met tegenstrijdige gevoelens, met onzekerheid — zonder meteen te hoeven oordelen.
Het betekent ook: kunnen denken in lange lijnen, in verbanden over eeuwen heen. Geschiedenis, filosofie,

taal, symboliek — het zijn allemaal uitingen van hetzelfde: de menselijke poging om zin te geven aan het bestaan.
En dat is precies waar Jung mij in voorging. Hij liet zien dat ware intelligentie niet slechts analyse is, maar ook verbeelding, niet slechts kennis, maar ook inzicht.
Door Jung heb ik geleerd dat mentale intelligentie niet opschepperig is, maar nederig. Niet luid, maar stil. Niet oppervlakkig, maar gelaagd. Niet gericht op macht, maar op betekenis.
En misschien is dat wel de grootste les die ik hoop door te geven: dat innerlijke groei geen eindpunt kent, maar een levenslange reis is — eentje die pas echt begint als je durft te luisteren naar de stem in jezelf.

11 Vertrouwen, Privacy en Moreel Kompas

11.1 Intuïtie als eerste waarschuwingssignaal

Soms voel je het vóór je het weet. Een subtiel ongemak, een frictie die nergens tastbaar aan te wijzen is. Mijn intuïtie gaf aan dat iets niet klopte — dat ik niet volledig werd vertrouwd. Wat ik toen nog niet wist, is dat er inderdaad iets gebeurd was wat dat vermoeden bevestigde: een vertrouwelijke brief, aan mij gericht, was zonder mijn medeweten geopend en vertaald uit het Duits naar het Spaans. Pas veel later kwam ik daar bij toeval achter.

11.2 Wat een geopende envelop symboliseert

Een brief is niet zomaar papier. Het is een afgeschermd stukje binnenwereld, een uitwisseling tussen zender en ontvanger, beschermd door het briefgeheim. In mijn geval werd dat onzichtbare contract geschonden. Een kleine handeling, maar met grote impact. De lijm aan de rand van de Duitse envelop stond symbool voor iets veel groters: het verlies van vertrouwen, de aantasting van persoonlijke ruimte. En vooral: het verlies van onschuld.

11.3 Morele opvoeding en professioneel besef

Als je bent opgevoed met waarden als eerlijkheid, zuiverheid en respect — zoals ik in mijn christelijke jeugd — dan schrik je als zulke grenzen worden overschreden. Als voormalig boekhouder ken ik het belang van geheimhouding, transparantie en ethiek. Voor het officiële staatsexamen moest ik tientallen wetten beheersen. Dat vormde niet alleen mijn kennis, maar ook mijn geweten. Zaken die het daglicht niet kunnen verdragen, waren voor mij altijd een rode lijn. Ik deed niet mee aan verleidingsnetten, hoe subtiel ze ook waren.

11.4 Svenson – Vriendschap, verlies en menselijke tragiek

In diezelfde werkomgeving was er ook iemand die mijn vertrouwen wél verdiende: Svenson, een Deense directeur van een zaak in Hamburg. Warm, trouw en oprecht — een man met wie ik méér dan goed kon samenwerken. Zijn vriendschap bracht balans. Toen zijn leven tragisch eindigde onder financiële druk, liet dat diepe sporen na. Hij was geen zwakke man, maar een die werd ingehaald door het leven. Zijn strijd maakte mij des te gevoeliger voor het feit dat er altijd méér speelt dan we zien.

11.5 Jung, het collectief en ethisch handelen

Jung zou zeggen dat zulke gebeurtenissen niet op zichzelf staan. De schending van het briefgeheim is niet enkel een individueel incident, maar raakt aan een collectief archetype van vertrouwen versus controle, waarheid versus schijn. Jung sprak over het belang van ethiek bij zelfverwerkelijking. Hij benadrukte dat wie zich bewust wordt van het onbewuste, ook verantwoordelijk wordt voor zijn handelen. In die zin was deze ervaring niet alleen pijnlijk, maar ook vormend.

11.6 Reflectie op het gedicht 'Briefgeheim'

Het gedicht Briefgeheim, dat ik schreef naar aanleiding van deze gebeurtenis, is geen aanklacht, maar een spiegel. Het legt bloot wat er gebeurt als respect ontbreekt — en wat we verliezen als we elkaar niet meer als mens benaderen. Het gedicht werd een uitlaatklep, maar ook een pleidooi. Tegen onverschilligheid. Voor transparantie. Voor het erkennen van iemands innerlijke ruimte.

12 Van mislukkingen leer je winnen

12.1 Kritiek, foorzettingsvermogen en de adelaarsoog in verkoop

In zowel het dammen als het zakenleven kom je ze tegen: mensen die je vertellen dat iets niet werkt. Of erger nog – dat jij niet geschikt bent voor wat je probeert. Zulke opmerkingen kunnen je breken, of... juist aanzetten tot iets groters.

Toen ik ooit een nieuwe damvariant bedacht, zei een sterke speler tegen me dat het “waardeloos” was. Toch had ik vertrouwen in de variant. Ik bleef verliezen, maar wist elke dag meer. Uiteindelijk werd ik zó bedreven in deze speelwijze dat ik tot ieders verrassing nummer drie van onze provincie werd in 1965. Twee spelers daarvan zouden deelnemen aan het Nederlands kampioenschap van 1966. Ik had gewonnen van de Nederlandse kampioen (1961) Wim de Jong en remisie tegen mijn mentor Ed Holstvoogd, die in 1961 als tweede eindigde achter Wim de Jong.

Men vroeg mij zelfs of ik ook wilde deelnemen. Maar ik maakte meteen duidelijk dat ik het dammen achter me liet om mij volledig op mijn agrarische studies in tuinarchitectuur te richten. Het dammen had me echter iets belangrijks geleerd: door volharding word je een expert – ook als niemand anders het nog ziet.

Dat inzicht kwam terug in mijn jonge ondernemersjaren. Een oudere medewerker van een grote handelszaak in Nederland zei mij onomwonden:

"Jij bent niet geschikt voor de verkoop."

Dat hoort men eigenlijk niet te zeggen, maar hij deed het toch. Toen hij ons jaren later in Zeneta bezocht, begreep hij niet dat ik nog steeds in de verkoop zat – en met succes.

Hij was niet bepaald een plezierig mens. Maar ik was er rotsvast van overtuigd dat ik vroeg of laat wel een goede verkoper zou worden. Die overtuiging kwam rechtstreeks uit mijn damverleden: ik had geleerd dat het niet bij me opkwam om te falen, enkel om door te zetten en ervaring op te doen.

In die jaren begon ik alles te lezen wat ik kon vinden over verkoop. Eén uitspraak bleef me bij. Een topverkoper kreeg een enorme prijs en werd gevraagd naar zijn geheim. Hij antwoordde eenvoudig:

"Ik daag jullie allemaal uit om iemand te vinden die meer van mijn product weet dan ik. Want die zullen jullie niet vinden." En dat was het einde van zijn speech.

*Toen wist ik: dáár ligt de kracht. Niet in mooie praatjes, maar in inhoudelijke diepgang, kennis en voorbereiding. Je moet als verkoper een adelaar zijn – iemand die van bovenaf het overzicht heeft, scherp ziet, en doelgericht toeslaat.

Later zeiden mensen van de concurrentie dat ik in de verkoop "als een adelaar" was. Dat kwam niet

vanzelf. Dat kwam door oefening, falen, vallen, leren, doorzetten en nooit stoppen.

Slotbeschouwing – Jung, de schaduw en het zelfvertrouwen

Carl Jung schreef veel over de “schaduw”: die delen van onszelf die we verbergen of waar we bang voor zijn – inclusief onze mislukkingen, onzekerheden en mislukkingen uit het verleden. Maar wie zijn schaduw onder ogen ziet, groeit. Juist de kritiek van anderen, de vernederingen, het falen – zijn onmisbare ingrediënten van persoonlijke ontwikkeling. Ze maken de overwinningen later zo betekenisvol.

Het geheim is niet om altijd te winnen. Het geheim is om niet te breken bij verlies. Wie zijn pad blijft volgen, zelfs als anderen hem afraden of tegenhouden, groeit uiteindelijk naar het licht toe.

“Wie zich door kritiek laat breken, verliest vóór de strijd begint. Maar wie zijn pad blijft volgen, kan zelfs de grootste twijfelaar versteld doen staan.”

12.2 Jeugdkampioen van Nederland 1963

Toelichting – Veelzijdigheid als kracht

Dit gedicht, geschreven in 2025, weerspiegelt een andere dimensie van mijn levenspad. Waar het boek tot nu toe vooral focust op professionele ervaringen

in wetenschap, handel en internationale samenwerking, toont dit gedicht de creatieve laag die altijd aanwezig is geweest – maar soms stil bleef onder de oppervlakte.

Het feit dat ik naast analytisch en strategisch denken ook via poëzie tot expressie kom, benadrukt iets wat ik in de loop der jaren steeds duidelijker ben gaan inzien: veelzijdigheid is geen zwakte, maar een kracht. Het stelt je in staat om verbindingen te leggen tussen werelden die voor anderen misschien los van elkaar lijken te staan.

Carl Gustav Jung beschrijft in zijn werk hoe het Zelf streeft naar heelheid – naar een integratie van alle innerlijke stemmen, van het bewuste én het onbewuste. Dichten is voor mij zo'n vorm van integratie. Niet alleen als creatieve uitlaatklep, maar als manier om tot inzicht en verdieping te komen.

In een tijd waarin veel mensen zich gedwongen voelen tot specialisatie, wil ik met dit gedicht – en de toelichting erbij – juist de waarde van veelzijdigheid onderstrepen. Want precies dáár ontstaat vernieuwing: op het snijvlak van denken en voelen, van kennis en verbeelding.

12.2.1 Gedicht “Jeugdkampioen“

Drie en zestig was het jaar,
zelfs hoofdklasse kampioen.
Damspel, gevoelige snaar,
eerste plaats, Zaanstreek jeugd, toen.

Was toen bij de spelers voor,
kampioenschap provincie.

Zowel jeugd als senior,
uitmuntende positie.

Tonny Sijbrands was zijn naam,
hij kon erg goed damspelen.
grootmeester Keller veel faam,
als mentor, sprak boekdelen.

Sijbrands titel Amsterdam,
bij jeugd, was een wonderkind.
Won alles, dat was zijn plan,
snelle speler, frische tint.

Kampioenschap Noord-Holland,
van de jeugd - naam provincie.
Winnaar toernooi – naar ons land,
dan twee spelers als magie.

Had pech en geluk die dag,
tegen Sijbrands in duel.
Vergat zetje Raichenbach,
nam winstzetje in eindspel.

Sijbrands jong ongeduldig,
speelde helaas veel te snel.
In eindspel zet onschuldig,
en voor hem brak los de hel.

Sijbrands, doorzetter met roem,
karakter, onuitblusbaar.
Immers: wereldkampioen,
twee en zeventig: dat jaar.

Keller zou Sijbrands leren,
de regels van het eindspel
Sijbrands liep te ijsberen,
boek Roozenburg – damgezel.

Cees Pippel, winnaar toernooi,
won van mij, mijn plaats was twee.
Had zelf veel geluk met fooi,
op naar het volgend' toernee.

Een zaterdag naar Zaandam,
huis van mentor Ed Holstvoogd.
Slapen, reden dat ik kwam,
verzoek door hem toen betoogd.

Ed toen twee van Nederland,
alweer twee jaar geleden.
Studeerde, schreef in de krant,
vak economie "heden".

Ed was mijn grote voorbeeld,
leerde me houden van Bach.
Zondag biljart werd gespeeld,
later voetbal dat ik zag.

Maandag reis naar bekoren,
Utrecht: spelen drie ronden.
Ed voor de senioren,
ik bij jeugd, was ontwonden.

Middageten – belevenis,
Geert van Dijk bood me wijn aan.
Een hele gebeurtenis,
voor het eerst, zou niets misgaan.

Landskampioenschap – Utrecht,
tegen Pippel gelijk spel.
Won toen van Allaert terecht,
en van Baas na hevig duel.

Verloor een schijf tegen Baas,
stond verloren en vocht door.
Psycologie was het aas,
Baas wilde snel naar het spoor.

Pasen, met twee dagen rust,
Maar ik had totaal geen haast.
Veel spelers weg - nu damlust.
Baas bood remise – verbaasd.

Stond echter geen remise toe,
Baas, onrustig, had gebreken.
Werd zenuwachtig en moe,
Won, en deed van me spreken.

Maandag vroeg ik Roozenburg,
zijn analyse partij Baas.
Hij riep Van Dijk als chirurg,
een uur, bleef achter als dwaas.

Aan het eind van het toernooi,
Henk Kemperman won van mij.
Evenveel punten – was al mooi,
in het toernooi, allebei.

Piet Roozenburg nummer één
Eerder wereldkampioen
Gaf speech aan het eind meteen
Holstvoogd speech over mijn doen

Noodzakelijk: een herkamp
Spelen van drie partijen
Voor mij zelfs beslist geen ramp,
Toen al veel vleierijen.

In Amsterdam: de herkamp.
Vernietigende damzet,
had eerste partij – een ramp.
Kemperman verstrikt in net.

Tweede partij, niet beter
Kemperman opnieuw tijdnood.
Veel fouten als klokvreter,
resultaat op bord: de dood.

Partij duurde zes uren,
en twee en tachtig zetten.
Spelers: zwaar te verduren,
veel valstrikken en netten.

Na de vier-nul achterstand,
Kemperman zei: “match vaarwel”,
En zo, plots beroemd in ‘t land,
vergeten gaat minder snel.

Zou nooit kunnen vergeten,
feesten, hulden, muzikanten.
Met bloemen overladen,
als held in alle kranten.

Vroeger woord “dood” in damboek,
“estas muerto” in Spanje.
Spel Spaanse uitvinding – zoek,
nu “verlies” in land oranje.

Dood in damtaal niet meer gang,
toch blijft “estas muerto” staan.
Geen uitweg en speler bang,
was verloren, afgedaan.

In Valencia, ooit bedacht,
regels met een ijz’ren hand.
Winst of dood – zekere macht,
denkspel als gevecht verpand.

was in de vijftiende eeuw,
“juego de damas” als term.
Damas – de vorstin als leeuw,
Regeerde spel – standvast, ferm.

Isabel was zelfs haar naam,
Ferdinand was echtgenoot.
Dama lange dam met faam,
Schaken, dammen – de doorstoot.

12.2.2 Slotopmerking

Het gedicht Jeugdkampioen van Nederland vormt niet enkel een persoonlijke kroniek, maar kan worden gelezen als een geconcentreerde verkenning van een jeugdtraject in de wereld van het dammen. In rijm en metrum worden momenten van competitie, vorming en doorbraak vastgelegd, tegen de achtergrond van een intellectuele en sportieve cultuur waarin toewijding, talent en psychologie samengaan. Het werk documenteert niet alleen overwinningen en verliezen, maar ook de processen daarachter: de strategische keuzes, de mentoren, het toeval en de menselijke fouten die telkens weer tot onverwachte wendingen leiden. Daarmee overstijgt het de anekdotiek en raakt het aan universele thema's in de sport: vorming, strijd, karakter, en herinnering.

Centraal in het gedicht staat de jeugdige weg naar erkenning via een reeks toernooien en beslissende partijen. De gebeurtenissen spelen zich af in het begin van de jaren zestig van de twintigste eeuw, een periode waarin het dammen in Nederland een bloei doormaakte en de publieke belangstelling voor de sport, zeker in kringen van intellectuelen en studenten, levendig was. Namen als Ton Sijbrands, Piet Roozenburg, en grootmeester Keller zijn in het gedicht niet enkel vermeldingen van figuren uit de damgeschiedenis, maar ook representanten van een traditie waarin het damspel werd gezien als mentale discipline en als vorm van zelfvorming.

De ontmoeting met Ton Sijbrands, die later wereldkampioen zou worden, vormt een sleutelmoment in het verhaal. De partij die wordt beschreven is exemplarisch voor de onvoorspelbaarheid van topsport: een ogenschijnlijk beslissend voordeel voor de tegenstander kantelt door een fout in het eindspel, met als resultaat een overwinning. In deze partij zijn pech en geluk onlosmakelijk met elkaar verbonden. Tegelijk toont dit moment de psychologische dynamiek van het damspel. Niet de meest logische of esthetisch fraaie zet leidt per definitie tot succes, maar eerder het vermogen om onder druk de juiste beslissing te nemen — of om juist kalm te blijven wanneer de tegenstander de controle verliest.

De mentale weerbaarheid die in deze partij tot uiting komt, keert terug in latere episodes, met name in de landskampioenschappen te Utrecht. De partijen tegen spelers als Pippel, Allaert en Baas illustreren niet alleen de technische complexiteit van het dammen, maar vooral ook de mentale strijd die gepaard gaat met het langdurig onder spanning spelen van partijen. De confrontatie met Baas is

daarbij sprekend. Wat begon als een verloren positie — na schijfverlies — werd door strategisch geduld en psychologische druk alsnog omgezet in winst. De tegenstander, gehaast en afgeleid door externe factoren, bezweek onder de druk. Het damspel wordt hier niet enkel beschreven als een wedstrijd van zetten, maar als een veld van mentale manipulatie, waarin rust, strategie en volharding uiteindelijk kunnen overwinnen van impulsiviteit en stress.

Een ander belangrijk element in het gedicht is de rol van mentoren en voorbeelden. Figuren als Ed Holstvoogd en Roozenburg worden niet slechts genoemd als begeleiders, maar als dragers van kennis en stijl, die hun visie overdragen aan de volgende generatie. De toewijding waarmee Holstvoogd zijn leerlingen begeleidt, blijkt uit de ontvangst in zijn huis, zijn culturele invloed (zoals de introductie tot Bach), en zijn actieve aanwezigheid bij wedstrijden. Roozenburg, zelf voormalig wereldkampioen, biedt niet alleen inhoudelijke analyse van een partij, maar draagt ook bij aan de reflectie en zelfontwikkeling van spelers. Zijn rol als commentator, analyticus en vertegenwoordiger van een damcultuur die diepgang en precisie hoog in het vaandel heeft, maakt hem tot meer dan een begeleider — hij belichaamt een traditie van denksport als karaktervormende discipline.

De culminatie van het verhaal ligt in de herkamp tegen Henk Kemperman. Na een gelijk eindtotaal in het toernooi diende een beslissende reeks partijen te worden gespeeld. Deze episodes zijn het meest dramatisch beschreven, zowel in de poëtische vorm als in de inhoud. De vernietigende damzet in de eerste partij en de fouten onder tijdsdruk in de tweede tonen de intensiteit van het gevecht. De duur van de partijen, die tot zes uur opliepen, en het

aantal zetten (tweeëntachtig) schetsen een beeld van fysieke en mentale uitputting. Hier krijgt het damspel de allure van een marathon: een proces waarin uithoudingsvermogen, mentale stabiliteit en fouttolerantie bepalen wie overwint.

De opgave van Kemperman, na een 4–0 achterstand, is in deze context niet slechts een sportief feit, maar markeert het omslagpunt waarop doorbraak en publieke erkenning samenvallen. De afsluitende verzen, waarin bloemen, muzikanten en media-aandacht worden vermeld, geven het moment het karakter van een overgangsritueel: van talent naar kampioen, van belofte naar verwezenlijking.
Interessant is ook de bredere culturele context waarin het damspel wordt geplaatst. De verwijzing naar het Spaanse damspel ("juego de damas") en de veranderende terminologie rondom de term "dood" (zoals in "estas muerto") laat zien hoe het dammen is ingebed in een lange traditie van speltheorie, taalontwikkeling en culturele overlevering. De oorsprong van het moderne damspel in Valencia, in de vijftiende eeuw, en de koninklijke connotaties van de "dama" onderstrepen de historische diepte en symboliek van het spel. De "doorstoot" uit de slotregel verbindt de tactische zet met een bredere beweging van overdracht, ontwikkeling en doorgang — van generatie op generatie, van continent tot continent. De inzet van Joodse en maritieme netwerken bij de verspreiding van het damspel in Europa wijst op het wereldwijde karakter van deze denksport en op de culturele mobiliteit die sport met zich mee kan brengen.

In zijn geheel laat het gedicht zien hoe persoonlijke groei, sportieve competitie en culturele betekenis elkaar kunnen raken in de context van een denksport. De dichter plaatst specifieke

herinneringen in een bredere structuur van sportgeschiedenis, pedagogie, en mentale vorming. Elke partij, elke tegenstander, elke fout en overwinning is daarmee onderdeel van een grotere leerweg — een vorm van narratief waarin het persoonlijke verhaal symbool kan staan voor universele lessen over doorzettingsvermogen, toeval, concentratie en karakter.

Wat daarbij opvalt is de verfijning waarmee het spanningsveld tussen strategie en psychologie wordt weergegeven. Waar veel sportpoëzie zich beperkt tot het beschrijven van fysieke actie of euforie na winst, richt deze tekst zich op het innerlijk van het spel: het wachten, het hopen, het afwachten van fouten van de ander, het blijven zoeken naar de juiste afwikkeling, en het mentale spel dat plaatsvindt voordat een hand zich uitstrekt om een schijf te verschuiven. Het dammen wordt zo voorgesteld als een spiegel van de menselijke geest: met zijn momenten van helderheid en verwarring, van vastberadenheid en twijfel, van inzicht en blindheid.

De poëtische vorm — met vierregelige strofen en een regelmatig rijmschema — ondersteunt deze spanning. In de ogenschijnlijke rust van de vorm schuilt de intensiteit van het spel, de onvoorspelbaarheid van het verloop, en de emotionele lading van elk moment. Deze combinatie van vormbeheersing en inhoudelijke diepgang verleent het werk een ritmische precisie die past bij de beschreven discipline.

Bij de slotanalyse kan worden gesteld dat Jeugdkampioen van Nederland meer is dan een autobiografisch relaas. Het is een verbeelding van hoe een sportieve weg symbool kan staan voor mentale ontwikkeling, sociale inbedding en culturele

continuïteit. Door het damspel centraal te stellen in een verhaal over adolescentie, competitie en erkenning, laat het gedicht zien hoe persoonlijke ervaring kan worden omgezet in collectieve betekenis. De kracht van het dammen, zoals hier gepresenteerd, ligt niet enkel in het winnen van partijen, maar in het inzicht dat iedere zet — in het spel en in het leven — slechts binnen het grotere geheel zijn ware waarde onthult.

12.2.3 De Jungiaanse Winst

In Jungiaanse termen was dit meer dan een sportieve prestatie. Het was een symbolische ontmoeting met mijn eigen **Zelf** — het deel in mij dat streefde naar heelheid, ontwikkeling en erkenning. De tegenstander aan het bord vertegenwoordigde niet alleen een concurrent, maar ook de **schaduwkant van twijfel**, van angst om te falen. De overwinning in deze partij, en de weg ernaartoe, liet mij ervaren dat wie de strijd met zichzelf aandurft, onverwachte krachten kan aanboren.

Zoals Jung stelt, vindt echte ontwikkeling pas plaats wanneer het bewuste ego zich openstelt voor het onbewuste. Juist in die lange, vermoeiende partijen, waarin logica, intuïtie en uithoudingsvermogen samenkwamen, leerde ik de taal van mijn innerlijke psyche beter verstaan. Het damspel werd zo een spiegel voor het leven — en deze overwinning een eerste glimp van wat Jung een *proces van individuatie* zou noemen: de weg naar zelfkennis, integratie en geestelijke groei.

13 Het Zelf aan Zet

Van jeugdige denksport tot visionair ondernemerschap

13.1 Vroege roeping en het Zelf in wording

Wanneer Carl Gustav Jung spreekt over het Zelf, bedoelt hij daarmee de totaliteit van de psyche – inclusief het bewuste én het onbewuste. De ontwikkeling van het Zelf begint niet pas op volwassen leeftijd, maar kan zich al in de jeugd manifesteren. Soms komt het als een vroege roeping, een passie die niet van buitenaf wordt opgelegd, maar van binnenuit geboren lijkt te worden. In mijn geval openbaarde zich dat via het damspel.

Op zestienjarige leeftijd werd ik Nederlands jeugdkampioen. In Het Damspel schreef de bekende damjournalist Ed Holstvoogd een uitvoerig artikel over mijn prestatie. Hij merkte op dat ik me onderscheidde door drie eigenschappen: leergierigheid, enthousiasme en vechtlust. Dit waren volgens hem de fundamenten van mijn succes aan het bord, en hij voegde eraan toe:

"Tegen Govert Westerveld is de partij niet uit vóór de laatste zet!"

Ook Moser, een andere kenner, schreef in zijn redactionele voorwoord vol bewondering over mijn prestatie én over mijn vermogen om deze ervaring op schrift te stellen:

"Na slechts drie jaar praktijk beslag leggen op de titel van jeugdkampioen van Nederland, én een uitgebreide reportage schrijven... waar ik qua stijl en taal nauwelijks iets aan heb hoeven veranderen."

Wat voor Jung belangrijk zou zijn in deze ervaring, is niet het winnen an sich – maar het feit dat er een innerlijke kracht zichtbaar werd: een vroege manifestatie van het Zelf. Mijn intense betrokkenheid bij het dammen, de discipline, het doorzettingsvermogen, en de behoefte om ook de ervaring te doorgronden en te verwoorden – dat alles wijst op een individuatieproces dat al vroeg begon.

Jung stelt dat het Zelf zich vaak laat zien in symbolische vorm of door archetypische ervaringen. In mijn geval fungeerde het damspel als arena waarin ik mijzelf leerde kennen, mentaal leerde doorzetten, en de contouren van mijn toekomstige pad begon te ontwaren. Dit hoofdstuk vormt daarom een passende opening van de Jungiaanse reflectie op mijn levensweg.

13.2 Introductie: van jeugdkampioen tot innovator

In 1963 werd ik Nederlands jeugdkampioen dammen, een titel die ik behaalde door onder meer het jonge wonderkind Ton Sijbrands te verslaan — de speler die later, in 1972, wereldkampioen zou worden. Dammen vergde concentratie, strategie en mentale weerbaarheid. Deze eigenschappen, aangeleerd aan het dambord, bleken later van

onschatbare waarde in mijn carrière als ondernemer en onderzoeker in de agrarisch-industriële sector.

Het denken in zetten, het berekenen van varianten en het aanvoelen van kansen — dat alles nam ik mee toen ik in het bedrijfsleven stapte. Daar trof ik andere vormen van competitie: marktanalyse, technische ontwikkeling, concurrentie, overtuigingskracht en vooral: doorzettingsvermogen. In plaats van een schijf op het bord te schuiven, zette ik ideeën in beweging, vaak tegen de stroom in. En net zoals op het dambord ging het ook hier om scherpte, creativiteit en timing.

13.3 De eerste botsingen en overtuigingskracht

(De rennetzaak, de citruszoetstof, en de rol van intuïtief leiderschap)

In 1975 richtte ik samen met Andrés Molina Molina uit Blanca (Murcia) een rennetbedrijf op. Mijn taak was onder meer het doen van wereldwijde marktonderzoeken naar de goedkoopste en meest geschikte rennet — van Nieuw-Zeeland tot Italië. Na onze scheiding, door mijn werk in een farmaceutisch laboratorium, wist Andrés het bedrijf succesvol voort te zetten. Niet veel later bouwde de Italiaanse firma Caglio Star, mede dankzij mijn onderzoek, een fabriek in Cieza. Een gesprek met hun directeur over mijn uitgebreide monsters leidde tot een interessante overeenkomst.

Een vergelijkbare situatie deed zich voor met de ontwikkeling van een citruszoetstof, 1500 keer zoeter dan suiker. Mijn directeur geloofde er aanvankelijk niet in, maar ik wist hem over te halen tot een gesprek met professoren Sabater en Lozano. Met hun wetenschappelijke steun konden we de zoetstof wél produceren in onze fabriek (Zoster S.A., Zeneta), wat ons uiteindelijk een wereldpositie opleverde. Dit leidde zelfs tot de verkoop van het bedrijf aan een multinational.

Wat mij hierbij steeds dreef was het geloof in de kracht van diepgaand onderzoek, gecombineerd met intuïtie. Overtuiging was vaak nodig om anderen mee te krijgen — net zoals op het dambord, waar een gewaagde zet alleen slaagt als je hem volledig doorziet én verdedigt.

13.4 Van het Zelf tot de Renaissance-persoon: Jungiaanse archetypen en moderne innovatie

Volgens Carl Gustav Jung ontwikkelt een mens zich pas ten volle wanneer hij in contact komt met zijn Zelf — het diepste centrum van de persoonlijkheid, waar bewust en onbewust samenkomen. Mijn ervaringen als dammer en ondernemer brachten me regelmatig in contact met dat Zelf: in de momenten van focus, van verlies, van ontdekking, van doorbraak.

De schaduw — Jung's term voor de minder gewaardeerde kanten van onszelf — kwam eveneens vaak op mijn pad. Kritische collega's, sceptische

leidinggevenden, botsingen over visie: het waren allemaal confrontaties waarin ik zowel de ander als mezelf beter leerde kennen. Ik leerde mijn intuïtie niet weg te drukken, maar juist te laten spreken — iets wat Jung zou beschouwen als het integreren van het onbewuste in het bewuste handelen.

Ook het concept synchroniciteit — betekenisvolle toevalligheden — speelde een rol. Dat ik net op het juiste moment met de juiste mensen in contact kwam (zoals professor Sabater), of dat ik een product ontdekte kort voor een marktdoorbraak, leek geen toeval. Jung zou zeggen: het Zelf heeft zo zijn eigen timing.

De lofbetuiging van Prof. Dr. Obdulio Benavente-García aan Dr. Govert Westerveld in linkedin.com is meer dan een professionele aanbeveling; zij weerspiegelt diepgaande Jungiaanse thema's die het wezen van de menselijke ontwikkeling en integratie raken.

Jung beschreef het ideaal van het Zelf als de totaliteit van het bewustzijn én het onbewuste — het streven naar eenheid binnen de complexe menselijke psyche. De "Renaissance Man" — iemand die excelleert in uiteenlopende domeinen zoals wetenschap, kunst, sport en historie — is een voorbeeld van zo'n geïntegreerd Zelf. Dit archetype verpersoonlijkt de balans tussen denken en voelen, tussen rationeel analyseren en creatief scheppen, en tussen persoonlijke authenticiteit en sociale betrokkenheid.

De passage benadrukt ook integriteit en een sterk gevoel van rechtvaardigheid, kernwaarden die Jung koppelde aan het authentieke Zelf. Dit betekent dat men niet alleen buitenwereldse successen nastreeft,

maar ook innerlijke eerlijkheid en trouw aan eigen waarden ontwikkelt. Het vermogen om kritisch te reflecteren op de eigen schaduw — de verborgen, soms ongewenste aspecten van het zelf — en deze te integreren, is essentieel voor dit proces.

De veelzijdigheid die wordt beschreven — het simultaan schrijven van damhandboeken, historische studies en wetenschappelijk onderzoek — toont het spel met innerlijke tegenstellingen, iets wat Jung zag als de bron van creativiteit en groei. Het in balans brengen van deze tegengestelden leidt tot een rijker, dieper leven waarin men zichzelf voortdurend vernieuwt en verrijkt.

In dit licht kunnen we de multidimensionale carrière en het leven van Govert Westerveld zien als een manifestatie van de Jungiaanse weg naar het Zelf: een voortdurende synthese van kennis, intuïtie, discipline en menselijke verbondenheid. Het is een uitnodiging om niet bang te zijn voor complexiteit, maar deze juist te omarmen als een sleutel tot persoonlijke en professionele vervulling.

Het fenomeen van de Renaissance-persoon — iemand die veelzijdig, creatief en voortdurend in ontwikkeling is. Deze combinatie van innerlijke diepgang en veelzijdigheid weerspiegelt zich ook in het leven van Govert Westerveld, zoals treffend beschreven door Prof. Dr. Obdulio Benavente-García in zijn aanbeveling:

"Govert is als een Renaissance-man, die met evenveel passie damproblemen oplost als historische boeken schrijft. Zijn integriteit, intelligentie en innovatieve visie maken hem tot een uitzonderlijk voorbeeld van hoe diepgaande zelfkennis en veelzijdige talenten samenkomen."

Deze beschrijving illustreert hoe Jungiaanse begrippen niet alleen psychologische theorieën zijn, maar ook zichtbaar worden in de praktijk van het persoonlijke en professionele leven. Het Zelf als centrum van authenticiteit en groei, en de schaduw als bron van verborgen kracht en uitdaging, spelen een rol in het ontwikkelen van een rijke, creatieve levensloop die zowel intellectuele als praktische aspecten omarmt.

In dit hoofdstuk verdiepen we ons in het Jungiaanse concept van het Zelf, de schaduw en hoe deze aspecten samenkomen in het archetype van de Renaissance-persoon: een individu dat door hard werken, integriteit en een voortdurende drang tot zelfontwikkeling zowel professionele als persoonlijke groei realiseert.

Prof. Dr. Julián Castillo Sánchez beschrijft in linkedin.com Dr. Govert Westerveld treffend als een “self-made man” die zijn kennis en ambities niet beperkt tot één gebied, maar die met nederigheid en doorzettings-vermogen voortdurend nieuwe kennis en uitdagingen opzoekt. Zijn innovatieve bijdragen aan de markt van natuurlijke citrusproducten en zijn diepe historische en literaire onderzoeken illustreren hoe intellectuele veelzijdigheid en innerlijke kracht elkaar versterken.

Deze beschrijving weerspiegelt Jung’s visie op het Zelf als een centrum van integratie en authenticiteit, waar zowel het licht als de schaduwkant van het menselijk bestaan een plaats krijgen. Govert’s leven en werk tonen aan dat het pad van de echte innerlijke groei en creativiteit voortkomt uit het durven omarmen van de volle breedte van onze potentie — een voorbeeld voor toekomstige generaties.

13.4.1 Het Zelf in de praktijk: Prof. Alcalá over de innerlijke roeping

De Jungiaanse verbinding in de aanbeveling van Prof. Ángel Alcalá

In zijn aanbeveling van 2008 benadrukt Prof. Ángel Alcalá niet alleen de brede academische originaliteit en het multidisciplinaire karakter van Govert Westervelds werk, maar ook diens diepe innerlijke roeping en toewijding aan historisch onderzoek. Deze eigenschappen sluiten nauw aan bij het Jungiaanse concept van *het Zelf* — het centrum van authenticiteit en innerlijke groei.

Jung beschrijft het Zelf als de totaliteit van de persoonlijkheid, het ware wezen dat schuilt achter sociale maskers en externe verwachtingen. Zelfrealisatie houdt in dat men deze innerlijke roeping volgt en het eigen unieke potentieel ontwikkelt. Prof. Alcalá's woorden tonen aan dat Westerveld vanuit dit archetypische Zelf handelt, gedreven door een authentieke passie en creativiteit die leidt tot vernieuwende bijdragen, ondanks conventionele academische barrières.

Deze combinatie van integriteit, creativiteit en volharding weerspiegelt het Jungiaanse ideaal van een betekenisvol en vervuld leven. Zo bevestigt de aanbeveling het belang van het trouw blijven aan het Zelf om tot ware vervulling en impact te komen.

13.5 Reflectie: Dammen als model voor het leven

Terugkijkend lijkt het alsof het damspel een blauwdruk bood voor het leven zelf. Elke partij is een oefening in geduld, strategie en veerkracht. Soms win je door briljant spel, soms door een fout van de tegenstander. Soms moet je opgeven om later sterker terug te komen. Zo ook in het leven.

Dammen leerde me niet alleen denken, maar ook voelen: wanneer je moet afwachten, wanneer je risico kunt nemen, wanneer je moet loslaten. Het leerde me ook dat perfectie een illusie is — maar dat het streven ernaar een drijvende kracht kan zijn.

Zoals mijn vriend Paco, voormalig rector van de Universiteit van Murcia, eens zei toen we al marktleider waren in een bepaalde flavonoïde:

“Van onze flavonoïde weten we nog niets. We moeten nog veel meer onderzoek doen.”

Die houding — altijd verder denken, verder kijken, verder bouwen — is ook wat dammen me heeft geleerd. Elke zet telt. Maar de volgende telt nóg meer.

13.5.1 Leergeld: leren denken achter het dambord en in het leven

Gedurende vijf jaren
stond ik achter het dambord;
om denken te verklaren,
van tegenstander denksport.

Achter zijn rug zag zijn stand,
wilde zijn doel goed weten;
liep daarna weer naar mijn kant,
kon tegenspel ontketen.

Wat is doel van het bedrijf,
past wel mijn kennis daarin?
Staat mijn kennis buiten kijf,
of is mijn kennis te min?

Stel u eerst in huid van baas,
hij moet beslissing nemen.
Misschien bent u wel een dwaas,
kan u niet snel aannemen.

Eenmaal in Spanje voorgoed,
vroeg mij Spaanse schoonvader:
waar nu werken? Ik vol moed,
zei: meteen werk, zag ader.

Bezocht zo vele zaken,
secretaresse hielp niet.
Wilde steeds weten taken,
begreep weinig van mijn lied.

Mijn idee, veel voordelen,
Zelfs voor uw huidige zaak.
Dan zit u op fluwelen,
En proeft u meteen de smaak.

Wil spreken met directeur,
is vertrouwelijk, de zaak.
Toch bleef gesloten de deur,
kreeg haar niet aan de haak.

Na veel bezoeken was het raak,
secretaresse vroeg baas,
en zei interessante zaak,
directeur hapte in aas.

De deur ging voor me open,
en ik stelde me toen voor.
Zei: hier niets mag mislopen,
u kent mij nog niet, hoor.

Wil allereerst bewijzen,
wat ik kan doen voor uw zaak.
Heb daarom echt geen eisen,
nodig zes maanden voor taak.

Wil beslist niet hebben loon,
wanneer zes maanden voorbij,
spreken we opnieuw gewoon
over loon en maatschappij.

MBA en vijf talen,
in boekhouden ervaring.
Zal bij u echt niet falen,
ben echt geen vreemde haring.

Firma met Joodse naam,
met Joodse handelaren.
In Amsterdam goed faam,
daar vier jaar in ervaren.

Directeur ging toen akkoord,
Alfonso was zijn voornaam.
Vertaalwerk, zoals dat hoort,
was met Alfonso veel saam.

Bedrijven willen mensen
met ervaring en mijn werk.
Destijds deed mensen wensen
naar mij en stond toen dus sterk.

Zwager, actief, vond bedrijf,
vertaalwerk in farmazaak.
Beniaján – werkverblijf,
ook: verkopen in de maak.

Loon als van apotheker,
chef vroeg raad, ik gaf gehoor.
Winst steeg flink, dat was zeker,
kreeg commissie, gul en door.

Loon en commissie, heel goed.
Graag werken op die manier,
had scheppingskracht in overvloed,
werk zou zijn met veel plezier.

Ervaring kan ons leren,
voor werken in een vreemd land;
Ken de taal naar beheren,
heb jaarloon achter de hand.

Leergeld, geen weggegooid geld,
kostbaar die werkelijkheid.
Geeft wijsheid die men niet telt,
is uw universiteit.

13.5.2 Slotopmerking

Leergeld
Het gedicht Leergeld verwoordt op compacte, ritmische en verhalende wijze een complexe reeks ervaringen die samen een treffend beeld schetsen van professionele en persoonlijke ontwikkeling in een internationale context. De gekozen vorm – regelmatige strofen met strak rijmschema en metriek – verleent het relaas een helder en doordacht karakter. Tegelijkertijd blijft de inhoud geworteld in realistische situaties, twijfels, ambities en concrete prestaties. Dit spanningsveld tussen vormvastheid en ervaringsintensiteit draagt in hoge mate bij aan de overtuigingskracht van het geheel.

De titel Leergeld fungeert als inhoudelijke kern. Zij verwijst naar de offers, risico's, onzekerheden en inspanningen die voorafgaan aan duurzame groei, succes en waardering. In tegenstelling tot oppervlakkige winst is leergeld een investering die haar waarde pas op langere termijn onthult – een centraal motief dat op meerdere niveaus wordt uitgewerkt doorheen het gedicht.

Strategie en zelfreflectie
Het openingsbeeld – een denker achter het dambord – werkt niet slechts als poëtisch decor, maar heeft een diepere functie. De vergelijking met een

denksport introduceert thema's als strategie, analyse, anticipatie en tegenkracht. Binnen het werkende leven wordt hier de nadruk gelegd op het belang van vooruitzien, nadenken over andermans motieven en het innemen van een flexibele doch standvastige positie.

Niet alleen de interactie met anderen, maar ook de innerlijke reflectie komt ter sprake. In de derde strofe stelt het lyrisch subject kritische vragen over de waarde en toepasbaarheid van eigen kennis binnen het grotere geheel van een organisatie. De problematiek van erkenning – intern én extern – wordt hierbij subtiel aangesneden. Wat is kennis waard als zij niet wordt gevraagd, begrepen of benut?

Toegang en erkenning

Het gedicht verhaalt verder over een overgang naar een ander land, waar een poging tot integratie op de arbeidsmarkt wordt ondernomen. De zoektocht naar werk wordt belemmerd door gesloten deuren, onbegrip en hiërarchische structuren. Hier komt het universele thema van 'toegang' naar voren: wie krijgt toegang tot wie, tot welke posities, onder welke voorwaarden? De vasthoudendheid van het subject, gecombineerd met het vermogen om het eigen voorstel aan te passen aan de denkwereld van de ontvanger, leidt uiteindelijk tot een gesprek met de directeur – een symbolisch en daadwerkelijk keerpunt.

Het aanbod om zes maanden zonder loon te werken in ruil voor een kans om waarde te bewijzen, getuigt van moed, vertrouwen in eigen kunnen en strategisch inzicht. Het roept tevens vragen op over waardering: wie bepaalt wat werk waard is, en wanneer?

Ervaring als kapitaal

In de middendelen van het gedicht komt het zwaartepunt te liggen op het opbouwen van erkenning, het leveren van prestaties en het aangaan van professionele relaties. Ervaring wordt gepresenteerd als een vorm van kapitaal die zowel tastbare als immateriële vruchten afwerpt. Daarbij speelt ook het internationale, meertalige en interdisciplinaire karakter van de achtergrond een doorslaggevende rol.

De verwijzing naar een firma met Joodse naam, alsmede naar reputatie en werkervaring in Amsterdam, plaatst het verhaal in een bredere economische en culturele context. Hieruit blijkt dat arbeid en vertrouwen ook voortbouwen op sociale netwerken en culturele referenties.

Beloning en creativiteit

De verworven positie binnen het farmaceutische bedrijf in Beniaján vormt het hoogtepunt van het professionele traject zoals geschetst in het gedicht. Niet alleen is het vaste loon substantieel ("als van apotheker"), ook variabele beloning in de vorm van commissie volgt als erkenning van concrete bijdragen aan de winst. De toon in deze strofen is zichtbaar lichter, energieker en vrijer.

Opmerkelijk is de combinatie van prestatie en scheppingskracht. Werk wordt niet slechts als plicht of contract gezien, maar als een vorm van creativiteit en expressie. In deze zin overstijgt het functionele. Werk als bron van plezier, dynamiek en zelfverwerkelijking – dat is het ideaal dat hier zichtbaar wordt.

Grenzen en voorwaarden
Tegen het einde van het gedicht verschijnt een nuchtere, doch wijze reflectie: ervaring leert dat werken in een ander land bijzondere voorbereiding vergt. Taalbeheersing en financiële buffer worden hier gepresenteerd als randvoorwaarden voor succesvolle integratie. De kennis die in eerdere strofen persoonlijk wordt opgedaan, krijgt hier een bredere, bijna didactische toon. Ervaring wordt als overdraagbare wijsheid gepresenteerd – bruikbaar voor wie vergelijkbare paden overweegt.

De afsluitende strofe: leergeld als leermeester
De slotstrofe vormt een thematische en retorische bekroning van het hele gedicht. In vier regels wordt de kern van de boodschap samengebald:

Leergeld, geen weggegooid geld,
Kostbaar die werkelijkheid.
Geeft wijsheid die men niet telt,
Is uw universiteit.

Deze regels bevatten een gelaagdheid die zowel economisch, filosofisch als pedagogisch kan worden gelezen. Leergeld is géén verlies, maar een noodzakelijke investering. Het is kostbaar juist omdat het leidt tot inzichten die niet in cijfers zijn uit te drukken. Die vorm van wijsheid overstijgt diploma's, titels en standaardcurricula: zij vormt een levensuniversiteit, gestoeld op praktijkervaring, mislukkingen, doorzettingsvermogen en reflectie.

De rijmende tegenstellingen (geld/telt, werkelijkheid /universiteit) dragen bij aan de retorische kracht van het slot. De poëtische eenvoud verbergt een diepzinnige boodschap: sommige vormen van kennis zijn niet objectief meetbaar, maar des te waardevoller in hun toepassing.

Thematische samenvatting
Het gedicht Leergeld laat zich lezen als een sequentie van leermomenten, waarin telkens opnieuw de verhouding tussen potentieel en erkenning centraal staat. Of het nu gaat om strategisch inzicht, initiatief nemen, omgaan met afwijzing, het benutten van netwerken of het inzetten van creativiteit: telkens weer blijkt leren geen lineair proces te zijn, maar een spel van actie en reflectie, van zelfvertrouwen en nederigheid.

In die zin verdient Leergeld erkenning als meer dan een autobiografisch verslag. Het is een poëtische vorm van overdraagbare ervaring: een uitnodiging om na te denken over hoe waarde, werk, vertrouwen en kennis met elkaar samenhangen.

Tot slot
De kracht van het gedicht ligt in de combinatie van persoonlijke beleving en universele thema's. Door middel van vormvaste poëzie – met regelmatige strofen, ritme en rijm – krijgt het verhaal een cadans die de lezer meeneemt. De toon is beheerst, maar nergens afstandelijk. Elke strofe draagt bij aan de voortgang van het verhaal, en de spanningsboog blijft tot het eind behouden.

Met de laatste regels wordt de cirkel rond gemaakt: het leergeld dat aanvankelijk als investering voelde, blijkt de bron van duurzame wijsheid en professionele volwassenheid. Wie leert van ervaring, leert iets wat geen boek of diploma ooit volledig kan bevatten. In die zin is Leergeld een ode aan het leven zelf als leerproces – in al zijn weerbarstigheid, moed en beloning.

13.5.3 Reflectie op Leergeld

Het gedicht Leergeld vat kernachtig de waarde van praktische ervaring en het belang van doorzettingsvermogen samen. Het leren achter het dambord – het strategisch denken, anticiperen op de tegenstander, het inzicht in complexe posities – is een mooie metafoor voor het leven en de loopbaan. De uitdagingen in een vreemd land, de gesloten deuren, het bewijs leveren zonder directe beloning, maar met vertrouwen in eigen kunnen: dat is de harde werkelijkheid die achter succes schuilgaat.

Deze ervaringen benadrukken dat theoretische kennis alleen niet voldoende is. Wijsheid ontstaat vooral uit het doorleven van moeilijke situaties en het leren van fouten, ofwel het ‘leergeld’ dat je betaalt om te groeien. Het gedicht onderstreept ook het belang van taal, cultuur en netwerken – onmisbare vaardigheden voor wie zich internationaal beweegt.

Het slot van het gedicht, dat leergeld beschouwt als een ‘universiteit’, nodigt uit tot een bredere kijk op onderwijs en zelfontwikkeling. Het herinnert ons eraan dat de formele opleiding vaak tekortschiet in het voorbereiden op de praktijk, en dat ware groei plaatsvindt in het samenspel van ervaring, reflectie en moed.

De thema’s in Leergeld resoneren ook met het psychologisch denken van Carl Gustav Jung. Jung benadrukt dat persoonlijke en professionele groei niet louter een kwestie is van externe successen of diploma’s, maar een diep innerlijk proces van individuatie: het worden van een authentiek, heel mens. Dit proces gaat gepaard met confrontaties met

de ‘schaduw’ — die delen van onszelf en onze omgeving die weerstand bieden, ons uitdagen en ons dwingen te groeien.

De harde realiteit van het arbeidsleven, de afwijzing, de strijd om erkenning en het zelfvertrouwen dat voortkomt uit eigen kennis en ervaring, zijn voorbeelden van de psychologische botsingen die Jung beschrijft. Het betalen van ‘leergeld’ is daarmee ook een confrontatie met je eigen innerlijke schaduw en de eisen van het Zelf om trouw te blijven aan je eigen waarden en authenticiteit.

Door deze lens gezien, wordt ‘leergeld’ niet alleen een praktische investering in je loopbaan, maar ook een essentieel onderdeel van de psychische ontwikkeling die leidt tot zelfverwerkelijking en innerlijke heelheid. Zo verbindt dit hoofdstuk de ervaringen in het bedrijfsleven met universele thema’s uit de Jungiaanse psychologie, wat de betekenis van leren en groeien verdiept.

13.6 Zakelijke ethiek en het Zelf in actie

Inleiding:
In het bedrijfsleven wordt succes vaak toegeschreven aan strategie, timing of marktinzichten. Maar achter werkelijk duurzaam ondernemerschap schuilt meer: toewijding, integriteit en een diep innerlijk kompas. Deze principes zijn nauw verwant aan Jungiaanse thema’s als het Zelf, de schaduw en het individuatie-

proces. In mijn eigen loopbaan bleken die thema's verrassend relevant.

1.-Individuatieproces – trouw blijven aan een innerlijke roeping:
Het harde werken tot laat in de avond, de hoge standaarden, en het bewust streven om beter te zijn dan de concurrentie, getuigen van een diepe innerlijke drijfveer. Jung noemt dit het proces van *individuatie*: het pad waarbij iemand zich steeds verder ontwikkelt in overeenstemming met zijn ware Zelf.

2.-Confrontatie met de schaduw:
Je kent de zwakke plekken van de concurrentie – dat is kennis van *de schaduw* buiten jezelf. Maar onbewust impliceert dit ook het onder ogen zien van je eigen kwetsbaarheden. Door die schaduw te begrijpen (in jezelf of de ander), kun je je positie versterken. Jung vond dat het erkennen van de schaduw essentieel is om tot heelheid te komen.

3.-Het Zelf en dienstbaarheid:
Je beschrijft hoe je in dienst stond van je klanten, met focus op betrouwbaarheid, oplossingsgerichtheid en kwaliteit. Dat is niet alleen zakelijk slim, maar ook moreel en existentieel betekenisvol. In Jungiaanse termen nadert men hier het *Zelf* – de totaliteit van wie je bent, inclusief je roeping, je morele houding en je bijdrage aan het grotere geheel.

4.-Het archetype van de *Held* of *Werker*:
Dit deel van je leven resoneert met het Jungiaanse *Held-archetype* – iemand die een taak op zich neemt en door inspanning en toewijding vooruitgang boekt. Dit archetype is essentieel in de ontwikkeling naar volwassenheid en betekenis.

5.-Bewuste afwijzig van promotie en het Peterprincipe
Toen mij werd gevraagd om Algemeen Directeur van het bedrijf te worden, heb ik vriendelijk geweigerd. Ik kende het Peterprincipe – het risico dat men promoveert tot het niveau waarop men niet langer competent is. Maar belangrijker nog: ik wist intuïtief dat deze rol niet aansloot bij mijn innerlijke roeping.
In Jungiaanse termen zou men zeggen dat ik de lokroep van de Persona (het maatschappelijke masker, het imago) heb weerstaan en trouw ben gebleven aan het Zelf. Het pad van individuatie vraagt niet om steeds hoger te klimmen, maar om steeds dieper jezelf te worden.

"Je wordt niet verlicht door je verbeelding vol licht te vullen, maar door je bewust te worden van de duisternis." – C.G. Jung

13.7 Leiderschap en individuatie: werken als levenskunst

Wanneer iemand zich volledig wijdt aan zijn werk, met een innerlijke discipline die verder reikt dan externe beloning of status, dan spreekt Jung van het proces van *individuatie*: de ontwikkeling van de unieke persoonlijkheid in verbinding met het Zelf – het innerlijke, leidende principe dat richting geeft aan iemands leven.

De manier waarop ik mijn professionele leven heb ingericht – vanuit een dammentaliteit van

doorzetten, analyseren, leren van tegenslagen en altijd opnieuw proberen – is een direct gevolg van deze innerlijke roeping. Zoals ik in het dammen 1in 1965 tot de besten van Nederland en daarmee ook van de wereld behoorde, zo geloofde ik dat dit ook op zakelijk vlak mogelijk moest zijn, mits ik met dezelfde intensiteit te werk zou gaan. Dit betekende dag en nacht werken, afzien van overbodige afleidingen, en telkens weer nieuwe wegen zoeken om waarde te creëren.

Het dammen als blauwdruk voor levenshouding

Jung zou deze werkwijze herkennen als de invloed van een archetype – in dit geval dat van de *Held*: degene die het onbekende tegemoet treedt, obstakels overwint en zijn gemeenschap iets nieuws komt brengen. In het dammen leerde ik vooruitdenken, alternatieven overwegen en niet opgeven na een mislukte aanval. Dit patroon bracht ik over op mijn werk met natuurlijke extracten. Kleine mislukkingen accepteerde ik als leermomenten, en telkens weer zocht ik naar de beste zet – niet op het bord, maar in de markt.

Trouw blijven aan het Zelf

De keuze om mij volledig op innovatie te richten kwam voort uit een sterk innerlijk weten – wat Jung zou noemen: gehoor geven aan het Zelf. Deze kracht is geen ego-ambitie, maar een dieper besef dat ieder mens een roeping heeft, een pad dat hij moet volgen om heel te worden. Ik wist dat ik iets waardevols kon bijdragen aan de wereld van natuurlijke producten. Mijn energie kwam voort uit die overtuiging – niet uit uiterlijk succes, maar uit innerlijke afstemming.

Confrontatie met de schaduw

In de zakenwereld kwam ik ook schaduwzijden tegen: jaloezie, tegenwerking, onbetrouwbaarheid. Jung leert dat de *schaduw* niet alleen de duistere kant van onszelf is, maar ook van de wereld om ons heen. De manier waarop je daarmee omgaat, bepaalt mede je morele en psychologische groei. Ik leerde mijn weg vinden zonder verbittering, en bleef trouw aan mijn eigen standaard van betrouwbaarheid, directheid en zorg voor de klant. Klachten nam ik persoonlijk serieus; ik pakte het vliegtuig om het zelf op te lossen. Dat is geen zakelijke truc, maar een houding – een ethiek.

Innovatie vanuit intuïtie

Jung maakt onderscheid tussen denken, voelen, gewaarworden en intuïtie. In mijn werk kwam mijn intuïtieve vermogen sterk naar voren. Vaak bedacht ik nieuwe toepassingen of producten zonder voorafgaande marktanalyse. Pas later ben ik mijn theoretische basis gaan versterken via universitaire studie, waarbij ik telkens de praktijk leidend liet zijn. Dat past bij Jung's idee van *psychische totaliteit*: alle functies en vermogens moeten samenwerken, in dienst van het Zelf.

Niet het gewone pad

Ik wilde geen gewoon 'schaap van de kudde' zijn. Ik geloofde dat groot denken noodzakelijk is om iets werkelijk nieuws te realiseren. En dat vroeg ook om de juiste mensen om me heen – medewerkers die mij aanvulden en stimuleerden. Leiderschap is dan niet autoritair, maar visionair: het richt zich op het gezamenlijke hogere doel.

—

Deze manier van leven en werken is voor mij nooit los te zien van wie ik ben, en wie ik ten diepste wil zijn. Het werk was niet slechts een baan – het was een vorm van leven, een expressie van mijn

innerlijke Zelf. Jung zou zeggen: het ego stelt zich in dienst van het Zelf – en dan wordt het leven zinvol, verbonden en richtinggevend.

13.8 Het Zelf als verbinder van talenten en levenservaring

Carl Gustav Jung benadrukte dat het Zelf niet alleen de totaliteit van het bewuste en onbewuste omvat, maar ook een richtinggevend principe is dat ons hele leven betekenis geeft. In het pad van individuatie – het worden wie men in diepste wezen is – komen vroegere ervaringen, toevallige opleidingen, en zelfs ogenschijnlijk onbelangrijke details uiteindelijk samen als bouwstenen van een groter geheel.

Zo blijkt de tuinbouwopleiding, met haar focus op plantenkennis, Latijnse namen en scheikundige basiskennis, geen afgesloten hoofdstuk uit het verleden, maar een stille voorbereiding op een toekomst als pionier in natuurlijke extracten. Jung zou hierin geen toeval zien, maar de werking van het Zelf dat onbewust de juiste ingrediënten verzamelt om op het juiste moment tot bloei te komen.

Deze innerlijke ontwikkeling wordt versterkt door de samenwerking met collega-aandeelhouders, waarin leren van elkaar vanzelfsprekend is. Voor Jung is dit essentieel: het Zelf openbaart zich niet alleen in solitaire introspectie, maar juist ook in de relationele ruimte – in de ontmoeting met de ander. Kennis, die niet bevochten maar gedeeld wordt, krijgt een transformerende kracht.

Zelfspot, zoals in het klantencontact ("de domste op de lijst"), is meer dan een sociale tactiek. Jung zou dit beschouwen als een moment van transcendentie: het ego ontspant, het Zelf komt naar voren. Juist deze openheid maakt diep vertrouwen mogelijk – niet als truc, maar als gevolg van innerlijke echtheid.

Het harde werken, het dagelijkse opstaan om van Murcia naar Zeneta te reizen, de volgehouden discipline ondanks culturele obstakels – dit alles getuigt van een persoonlijke toewijding aan een hoger doel. Het Held-archetype werkt hier niet door middel van heroïsche strijd, maar via nauwkeurigheid, volharding en integriteit. Het Zelf verlangt niet naar roem, maar naar echtheid – en dát wordt hier zichtbaar.

13.9 Strategisch denken, het Zelf en de creatieve daadkracht

Het dammen heeft me niet alleen een spel geleerd, maar ook een manier van denken die diep verweven is met mijn innerlijke ontwikkeling. De rust, het geduld en de scherpe analyse die het spel vereist, leidden me tot inzichten die ik in het zakenleven kon toepassen. Dit proces weerspiegelt voor mij het Jungiaanse begrip van het Zelf — dat diepere innerlijke centrum dat streeft naar groei en authenticiteit.

Toen ik besloot een bitter extract te ontwikkelen, voelde ik een krachtige drijfveer om mijn ideeën vorm te geven, ondanks de onzekerheden en risico's. Dit was niet alleen een zakelijke keuze, maar een daad van het archetypische Zelf in actie — een

moedige stap om mijn roeping te volgen en mijn eigen pad te creëren.

De samenwerking met de recteur Prof. Francisco Sabater García (Paco), waarbij we als gelijkwaardige collega's samenwerkten zonder de barrières van hiërarchie, liet me ervaren hoe het proces van individuatie zich ook in relaties manifesteert. Het loslaten van ego en het openstaan voor wederzijdse groei was een belangrijke stap in mijn persoonlijke ontwikkeling.

Toch herinnerde Paco mij ook aan iets essentieels: genieten van het leven, niet alleen bezig zijn met werken en presteren. Die balans tussen daadkracht en innerlijke rust, tussen streven en ontvangen, is wat Jung zo belangrijk vond. Het onbewuste waarschuwt soms tegen overidentificatie met werk, en nodigt uit tot balans tussen succes en innerlijke vervulling.

13.10 Doorbraak en tegenslag: synchroniciteit, schaduw en het Zelf in de praktijk

In al die jaren was de Amerikaanse firma Sunkist wereldwijd marktleider op het gebied van flavonoïden, gewonnen uit citrusvruchten. Ondertussen zag ik in de provincie Murcia iets opvallends: mensen droogden citrusschillen aan waslijnen, maar niemand kon mij vertellen wat ermee gebeurde. Ze bleken geëxporteerd te worden, maar waarvoor precies was onduidelijk. Mijn directeur vond dat ik me daar maar eens in moest verdiepen, want die schillen vielen tenslotte ook onder onze sector.

Het eerste jaar verkocht ik geen enkele kilo, al had ik veel bedrijven aangeschreven. Ik wist de eindapplicatie niet en was dus stuurloos. Toch gaf ik niet op. Tijdens mijn zakenreizen bezocht ik standaard natuurwinkels en gezondheidszaken. Daar probeerde ik te achterhalen wie de fabrikanten waren van producten op basis van flavonoïden of fruit-extracten.

Op een zaterdagmiddag in Zürich vond ik een doorbraak: in een winkel ontdekte ik vruchtenthee met stukjes gedroogde citroen- en sinaasappelschil. De producent bleek dicht in de buurt gevestigd. Ik besloot niet terug naar Spanje te vliegen en bezocht het bedrijf op maandag. Tijdens mijn gesprek met de directeur wees ik hem op de 40% afval die hij waarschijnlijk had bij productie — wat bij ons geen afval was, want wij benutten die delen voor onze extracten. We sloten binnen een maand een contract van 60 ton. Wat ik toen niet wist, was dat zijn bedrijf een leverancier was van de grootste kruidenfabrikant in Duitsland. Plotseling moest ik 100 ton schillen inkopen, en de ogen van de sector waren op ons gericht.

Voor een paar jaar waren we wereldmarktleider. Totdat het Zwitserse bedrijf werd overgenomen en concurrenten in onze provincie ineens exact hetzelfde gingen maken. De Duitse firma bleek achter deze ontwikkeling te zitten. De applicatie van hun ‘afval’ hadden ze inmiddels zelf onder controle. De les was duidelijk: eenvoudige producten met lage instap vergen weinig kennis, en dus is concurrentie snel en onvermijdelijk.

Dat besef bracht me terug bij het dammen, en specifiek bij mijn vroege ervaringen met het randspel: strategieën die aanvankelijk niet begrepen

werden, maar uiteindelijk tot succes leidden. We hadden iets nodig dat ons onafhankelijk maakte van buitenlandse leveranciers én langdurig prestige opleverde. Zo kwam ik op het idee om een natuurlijke zoetstof uit citrusvruchten te ontwikkelen — een complex, vernieuwend product, waarvoor we zelf de grondstoffen bezaten.

De eerste reactie van onze scheikundigen was ontmoedigend: het zou niet lukken. Aanvankelijk probeerde ik het diplomatiek op te lossen. Maar toen dat niet werkte, en mijn betrokkenheid werd weggezet als bemoeizucht, koos ik voor confrontatie. Ik suggereerde dat hun proeven mogelijk niet correct waren uitgevoerd. Dat leverde felle reacties op: hoe kon ik, als niet-chemicus, zoiets beweren? De directeur stelde zich op achter de technici.

De meeste mensen zouden zich hierbij hebben neergelegd. Maar ik herinnerde me het dammen. Opgeven? Nooit voor de laatste zet. Niet toegeven aan groepsdruk, maar vertrouwen op analyse, creativiteit, en innerlijk weten. Dat is, in Jungiaanse termen, trouw blijven aan het Zelf — het centrum van wie je bent en waar je diepste roeping zetelt.

Ik stelde voor om neutrale experts naar mijn onderzoek te laten kijken. De directeur vond dat redelijk. Niet lang daarna kreeg ik bezoek van de recteur Prof. Francisco Sabater García (Paco), onze aandeelhouder én hoogleraar plantenfysiologie. Hij kwam samen met Prof. José Antonio Lozano Teruel. Ik vertelde hen alles: mijn onderzoek dat al in 1977 begonnen was, mijn vertaalwerk van Duitse bronnen, en het potentieel van citrusgrondstoffen in Spanje. Dankzij het dammen had ik geleerd om onder druk helder te denken, strategisch te handelen, en risico's goed te berekenen.

Drie weken later hoorde ik dat Paco het project had overgenomen van de scheikundigen. Na een jaar, en uitgebreide tests op de universiteit, werd het product een succes. Het proces was complex en moest beginnen op kleine schaal, in een zogeheten pilot plant. Daarna kon opgeschaald worden naar industriële productie.

Nu was het mijn taak om het product te verkopen. In die fase hielp het toeval — of, zoals Jung het noemt, synchroniciteit: de Israëlische concurrent kon plots niet leveren, waardoor wij meteen een groot contract binnenhaalden.

Deze ervaring toonde me hoe schaduw, conflict, intuïtie en samenwerking samenkomen in het proces van individuatie. Het Zelf zoekt niet de weg van de minste weerstand, maar de weg van betekenis. Wat eerst een persoonlijk conflict leek, bleek een noodzakelijke botsing om tot een hoger niveau van ontwikkeling te komen — voor mezelf én het bedrijf. Het is waar wat Jung zegt:

“We worden niet verlicht door ons figuren van licht voor te stellen, maar door het donker bewust te maken.”

13.10.1 Tegenslag, intuïtie en de creatieve kracht van het Zelf

Het grootste succes kwam niet zonder slag of stoot. Na de aanvankelijke opmars met de zoetstof viel de belangrijkste toepassing plots weg: een grote bierproducent wilde het product niet meer gebruiken. Ik zat met mijn handen in het haar. Mijn

directeur zei eenvoudig: “Jij hebt ons erin geluisd, je zorgt nu maar voor andere verkopen. Hoe? Dat is jouw probleem, niet de mijne.”

Zo’n moment voelt als een diepe val. Je hebt een positie opgebouwd, vergelijkbaar met een kansrijke stelling op het dambord, en dan blunder je of word je onverwacht teruggeworpen. Maar juist door zulke nederlagen leer je wie je werkelijk bent. Ook bij het dammen zijn grootmeesters vertrouwd met teleurstellingen – het hoort erbij, en juist daardoor leer je vechten tot de laatste zet.

Ik liet me niet ontmoedigen. Ik dacht aan het dammen, waar men leert onafhankelijk te denken, risico’s te berekenen en onder druk beslissingen te nemen. Volgens enkele professoren beschik ik over een sterk ontwikkeld intuïtief vermogen, en ik ben ervan overtuigd dat ik dat aan het dammen te danken heb. Die intuïtie zette ik nu weer in.

Ik begon boeken te verzamelen over zoetstoffen en bestudeerde mogelijke nieuwe toepassingen. Dupont was er ooit in geslaagd van parachutes over te stappen naar nylonkousen. Dat inspireerde me. Na maanden van studie ontdekte ik een nieuwe toepassing: als aromastof in diervoeder.

Met deze nieuwe richting bezocht ik producenten van diervoederaroma’s in Europa. In Zwitserland legde ik het idee voor aan een wetenschapper. Tot mijn vreugde kreeg ik na een maand de eerste opdracht. Niet veel later hadden we exclusieve contracten voor meerdere markten. De verkoop herstelde zich volledig. Tot op de dag van vandaag wordt deze toepassing wereldwijd gebruikt – niemand anders heeft ooit een alternatief ontwikkeld.

Wat hier gebeurde, zou Jung synchroniciteit noemen: betekenisvolle toevalligheden die opduiken wanneer je je laat leiden door je innerlijke roeping. Ik zag de klap niet als een eindpunt, maar als een uitnodiging tot vernieuwing. Door me niet neer te leggen bij de omstandigheden en mijn intuïtie te volgen, werd de mislukking een opening naar een groter succes.

In Jungiaanse termen was dit een confrontatie met de schaduw – het verlies, de twijfel, het verwijt – maar ook een overwinning van het Zelf. Het Zelf zoekt integratie, vernieuwing en trouw aan de innerlijke stem. Dat is wat mij erdoorheen hielp.

13.10.2 Het Zelf als autoriteit: kennis, weerstand en trouw blijven aan jezelf

In Zwitserland legde ik mijn idee voor aan een wetenschapper, en dat werd mogelijk dankzij iets waar ik jarenlang bewust in had geïnvesteerd: vakkennis. Als verkoper had ik me niet beperkt tot commerciële praatjes, maar had ik mezelf grondig verdiept in de scheikundige structuur en de toepassingen van onze stoffen. Die kennis gaf me toegang tot inhoudelijke gesprekken op hoog niveau met wetenschappers, iets wat mijn positie versterkte in het veld.

Ik was blij dat ik in Nederland de tuinbouwschool had gevolgd, waar ik niet alleen de basis van de scheikunde, maar ook plantkunde en boomkunde leerde. Die basiskennis, aangevuld met jarenlange ervaring en nieuwsgierigheid, gaf me als verkoper een duidelijke voorsprong. Dat moest ook wel, want

zowel in Nederland als in Spanje ben je als je 45 bent volgens veel bedrijven te oud, tenzij je iets kunt wat anderen niet kunnen. Kennis is dan je overlevingsstrategie.
Met mijn vakinhoudelijke inzicht, mijn talenkennis – ik sprak er vijf – en de strategische creativiteit die ik uit het dammen had geleerd, kon niemand in Spanje werkelijk tegen me op. Mijn directeur liet me ooit vertrouwelijk weten dat enkele aandeelhouders van me af wilden, maar dat dit geen optie was. Wat ik wist, wist niemand anders. En daarbij had ik ook nog de stille steun van twee invloedrijke figuren: prof. dr. Francisco Sabater García en José Antonio Lozano Teruel, die Sabater opvolgde als rector van de Universiteit van Murcia.

Wat ik in die jaren heb geleerd, is dat je je niet klein mag maken omwille van gemak. Er is moed voor nodig om op te staan tegen de schaduw van het systeem – tegen vooroordelen, tegen afgunst, tegen gemakzucht. Ik heb dikwijls getwijfeld, maar nooit mijn integriteit opgegeven. Misschien klinkt het voor sommigen alsof ik mezelf ophemel, maar dit was simpelweg de keiharde realiteit van het bedrijfsleven. Ik had geen keuze: ik moest mezelf opnieuw uitvinden, met kennis als kompas en het Zelf als innerlijk anker.

Het Zelf als innerlijk anker: kennis, weerstand en de Jungiaanse strijd met de schaduw

Terugkijkend op die jaren, zie ik hoe mijn weg door het bedrijfsleven geen lineair pad was, maar een innerlijke zoektocht — precies zoals Jung het beschreef in zijn theorie van de *individuatie*. De vele keren dat ik onder druk kwam te staan, waren geen

toevallige hindernissen, maar confrontaties met wat Jung *de schaduw* noemt: de weerstand van anderen, de vooroordelen over leeftijd, het wantrouwen tegenover originaliteit. Ook de afwijzing door aandeelhouders hoorde daarbij.

In plaats van me aan te passen aan wat men wilde horen of deed, bleef ik trouw aan het Zelf — de innerlijke kern die volgens Jung streeft naar heelheid en authenticiteit. Ik verdiepte me in de chemie van het product, bestudeerde plantkunde en boomkunde, en sprak vijf talen. Ik wist dat ik als verkoper méér moest zijn dan een tussenpersoon. Alleen zo kon ik op niveau met wetenschappers praten. Dat gaf me voorsprong, maar was ook een noodzakelijkheid: in Spanje, net als in Nederland, telt men je vanaf 45 af, tenzij je uitzonderlijke kennis bezit.

Jung leert dat het Zelf niet louter gevormd wordt door succes, maar juist door strijd — door botsing met de buitenwereld én de innerlijke schaduw. De twijfel, de eenzaamheid, het gevoel tegen de stroom in te roeien: dat alles hoorde erbij. Maar ik stond niet alleen. De synchroniciteit — een ander kernbegrip bij Jung — zorgde ervoor dat ik op cruciale momenten de steun kreeg van prof. dr. Francisco Sabater García en José Antonio Lozano Teruel. Zij zagen mijn inzet en mijn potentieel, en ondersteunden me waar het echt telde.

13.11 Vertrouwen, karakter en de onzichtbare toegangs-poorten: Jung over intuïtie en erkenning

In een wereld waarin officiële diploma's en papieren vaak als toegangsbewijs gelden, ontdekte ik dat er situaties zijn waarin vertrouwen en persoonlijke houding veel zwaarder wegen dan welke certificaten dan ook. Mijn ervaring in die bekende Joodse zaak, waar men geen enkele waarde hechtte aan mijn 24 officiële diploma's en getuigschriften, bevestigde dit op een onverwachte manier.

Het was niet mijn kennis op papier die de deuren opende, maar iets anders: een stille erkenning, een intuïtief gevoel dat ik 'paste' bij de mensen en de cultuur binnen dat netwerk. Soms lijkt het alsof bepaalde mensen – zoals die stille Joodse jongen uit mijn militair verleden – een soort onuitgesproken boodschap overbrengen. Misschien had hij mijn houding opgemerkt en doorgegeven aan zijn vader of andere kennissen. Dit is slechts een vermoeden, maar het verklaart voor mij waarom ik werd geaccepteerd zonder dat ik mijn papieren hoefde te tonen.

Het vermoeden ontstond uit een diepere observatie: in die wereld van de Joodse zakenmensen telden niet de diploma's aan de muur, maar het vertrouwen dat je kon opbouwen door je gedrag en inzet. Dit vertrouwen wordt vaak gevoed door een cultuur waarin men elkaar scherp observeert, waar men weet wie betrouwbaar is zonder dat daar officiële bewijzen

voor nodig zijn. Het is een vertrouwensnetwerk dat op menselijkheid en intuïtie steunt.

Mijn karakter – gevoelig voor onrecht en aangedreven door een diep respect voor mensen die door hun afkomst, geloof of levenswijze vaak worden uitgesloten – speelde hier vermoedelijk een sleutelrol. Wanneer ik zie dat groepen zoals Joden, moslims, Indiërs of zigeuners worden gediscrimineerd of geringschat, voel ik een instinctieve drang om daar tegenin te gaan. Voor mij is het vanzelfsprekend: iedereen heeft recht op respect, op een plaats in de samenleving, op bescherming van zijn waardigheid. Dat besef zat er al vroeg in, en het manifesteerde zich voor het eerst scherp tijdens mijn militaire diensttijd.

Ik herinner me nog hoe één van mijn bedkameraden – een stille, Joodse jongen die elke avond zijn bijbel las – het mikpunt werd van pesterijen en spot. De groep lachte, kneep elkaar samenzweerderig in de zij, alsof zijn geloof en toewijding een vorm van zwakte waren. Maar ik zag in hem juist kracht – de moed om zichzelf te blijven in een vijandige omgeving. Zijn waardigheid raakte me diep. Ik kwam voor hem op, eiste dat zijn geloof werd gerespecteerd en beriep me op de grondwet. Die houding maakte me niet populair in de groep, maar leverde me wél respect op. Het was misschien deze houding – deze onverzettelijke trouw aan menselijke waardigheid – die later werd opgemerkt door mensen die mijn pad kruisten, zoals in die Joodse zaak.

Het was diezelfde oprechte instelling, de bereidheid om mensen echt te zien en rechtvaardigheid te verdedigen, die wellicht doorslaggevend was. Want vertrouwen groeit niet uit woorden, maar uit daden. En in sommige kringen – zeker waar men geleerd

heeft om op intuïtie en karakter te bouwen – is dát wat telt.

Deze ervaring leerde mij dat in het zakenleven, en eigenlijk in elke menselijke relatie, de onzichtbare kwaliteiten vaak de doorslag geven. Diploma's kunnen deuren openen, maar karakter en vertrouwen bepalen of je echt binnen mag treden.

Deze ervaring is geen claim of harde waarheid, maar een reflectie op iets dat ik voelde en later pas beter begreep. Het herinnert ons eraan dat het in het leven soms niet draait om wat je op papier hebt staan, maar om wie je bent en hoe je met anderen omgaat.

13.11.1 Jungiaanse reflectie: Het onzichtbare herkennen

Wanneer ik terugkijk op de gebeurtenissen rond de Joodse jongen tijdens mijn militaire diensttijd, en later op de onverwachte erkenning in de Joodse zakenwereld, zie ik hoezeer deze ervaringen raken aan kerninzichten uit het werk van Carl Gustav Jung.

Individuatie en het Zelf
Jung zag het leven als een proces van individuatie: het loskomen van de massa, het afleggen van sociale maskers, en het trouw worden aan het innerlijke Zelf. In plaats van mee te deinen met groepsgedrag of opportunisme, koos ik toen — instinctief — voor rechtvaardigheid. Niet omdat ik er rationeel over had nagedacht, maar omdat ik iets in mezelf voelde dat niet kon zwijgen. Juist die trouw aan het innerlijk kompas ziet Jung als het begin van werkelijke zelfwording.

De Schaduw van de groep
Volgens Jung dragen individuen én groepen een schaduw in zich: verdrongen eigenschappen die men in anderen projecteert en vervolgens bestrijdt. De Joodse jongen werd niet gepest om iets wat hij gedaan had, maar om wat hij vertegenwoordigde. De spot was een uiting van de collectieve schaduw — intolerantie, angst, lafheid. Door voor hem op te komen confronteerde ik niet alleen de groep, maar ook de donkere kant van het systeem waarin we leefden. Jung stelt dat pas wie zijn schaduw erkent en ermee leert omgaan, tot innerlijke heelheid komt.

Persona en authenticiteit
Mijn officiële diploma's vormden mijn persona — het masker dat we dragen om aan de verwachtingen van de maatschappij te voldoen. Maar in de wereld van die Joodse ondernemers bleek dit masker doorzichtig. Wat men daar zocht was authenticiteit: integriteit, houding, trouw aan principes. Juist datgene wat niet meetbaar is. Jung waarschuwde dat wie zich te sterk vereenzelvigt met zijn persona, zijn werkelijke Zelf kwijtraakt. In mijn geval opende niet het masker deuren, maar wie ik werkelijk was.

Synchroniciteit en vertrouwen
Jung sprak over synchroniciteit als een 'zinvolle coïncidentie' — gebeurtenissen die geen direct oorzakelijk verband hebben, maar toch verbonden lijken door innerlijke betekenis. Het vermoeden dat de stille Joodse jongen of zijn familie mijn houding herinnerde en dat dit later leidde tot vertrouwen in het zakenleven, is niet bewijsbaar. En toch: het voelt betekenisvol. Zoals Jung zei: "Wat toeval lijkt, kan een vorm van innerlijke noodzaak zijn."

Deze inzichten van Jung helpen mij om te begrijpen wat ik toen deed, en waarom het later zoveel impact

had. De zichtbare wereld is slechts één laag van de werkelijkheid. Wat er werkelijk toe doet, wordt vaak pas zichtbaar in de spiegel van de ziel. En juist daar begint het echte leven.

13.12 De groep als Spiegel

Waar het vorige hoofdstuk (13.11) een Jungiaanse duiding gaf aan mijn ervaringen in de militaire dienst, volgt hier een meer poëtische verwerking van dezelfde thematiek. In het spanningsveld tussen individu en collectief, tussen innerlijk kompas en externe druk, tussen medemenselijkheid en onverschilligheid, bevond ik me als jonge soldaat vaak in een ongemakkelijke positie.

Dit hoofdstuk is dan ook gewijd aan wat ik noem: *de kracht en de valkuil van de groep*. Want een groep kan veiligheid bieden, maar ook uitsluiting veroorzaken. Ze kan aanzetten tot kameraadschap, maar evengoed tot meeloperij. Mijn ervaringen in de kazerne waren scherp – niet alleen door wat ik zag, maar vooral door wat ik voelde. Die ervaringen vonden hun weg naar dit gedicht: *De Groep*.

Wat volgt is geen literaire compositie in klassieke zin, maar een persoonlijke getuigenis in dichtvorm. Het gedicht ontstond niet vanuit afstand, maar vanuit nabijheid: het is geschreven met herinnering, woede, verdriet en reflectie. Het is mijn poging om recht te doen aan een periode waarin normen, groepsdruk en rechtvaardigheidsgevoel met elkaar botsten — en waarin ik als mens werd getest.

De lezer treft in dit hoofdstuk geen abstracte analyse meer, maar taal die raakt aan emotie en moraal. Poëzie biedt de ruimte voor nuance én intensiteit. Dat maakt het geschikt om gevoelens te verwoorden die moeilijk onder te brengen zijn in gewone proza.

Daarom laat ik nu het gedicht spreken. Daarna volgt nog een slotopmerking waarin ik de context en bedoeling verder toelicht.

13.12.1 De Groep als spiegel

Ziehier het leven van een groep,
gekenmerkt door goede praters.
Maar vaak berust hun geroep
op niets anders dan flaters.

Tijdens militair leven,
getuige van misleiding,
zag zwakke broeders beven:
meelopers in verleiding.

Jaknikkers zonder fatsoen,
zonder normen en ethiek,
wisten niets beters te doen
dan lachen – voelde me ziek.

Een walgende moraal
ging zo door vele leden.
Niemand remde het verhaal,
afzijdig van domheden

Veel honen om zwakke broeders,
de één meer dan de ander.
Dacht aan huilende moeders;
Was tijd voor een uitbrander.

Een Jood en bedkamaraad
was een stille jongen.
Vervulde vaak geloofsdaad,
niet bestand - giftige tongen.

Las bijbel elke avond.
Hij werd geplaagd en gepest.
Leden maakte het te bont:
vreemde kazerne dopingstest.

Zo'n zaak, niet te vertrouwen
Eigen mening belangrijk.
Op eenheid niet te bouwen,
Als geloof gehaald door slijk.

In kazerne, op moment,
ik eiste eer aan geloof.
De grondwet klonk als urgent,
en bracht tussen eenheid kloof.

Ik werd genegeerd door groep,
maar altijd gerespecteerd.
Bescherming wet, voelde roep,
Van mistanden afgekeerd.

Eenmaal straf zonder reden,
zocht hogeren voor bijstand.
Volgens wet hulp door leden,
niemand genegen, toestand.

Corruptie in het systeem,
waren bang tijdens oorlog.
Toen naar Israel niet heen;
Militairen?, leek bedrog.

Strijd duurde slechts zes dagen.
Korea strijder gaf advies.
Hard, met vele verslagen,
menselijk en methodisch.

Premie voor beste soldaat,
uitgereikt door hoger hand.
Zegels geven was zijn daad,
aan een majoor nonchalant.

Deze beste soldaat was
postzegelverzamelaar.
Plager van Jood – zaak onpas.
Systeem corrupt, altewaar.

Kantoor, majoor achter heg,
door pad in de grashopen.
Soldaten verkorten de weg,
door over gras te lopen.

De majoor achter het raam,
om daders te betrappen.
Kinderachtig, zonder faam,
straffen voor haast en grappen.

Een dag groot alarm gemeld.
Soldaten over paden.
Ik stuurde ze over het veld,
door haast goed aan te raden

De majoor protesteerde,
ik, als hoofd van de groep,
had haast en trotseerde.
Zaak liep zo niet in de soep.

Gouden tijd in die jaren,
van dat militaire leven.
Kon veel kennis vergaren,
en zo waarde uitzeven.

Studeerde psycologie,
mensen van allerlei aard.
Prachtig terrein voor studie,
meestal mensen veel waard.

Geen militaire dienst meer.
Is echter onmisbaar iets.
Hopenlijk komt het eens weer,
en onstaat het uit het niets.

13.12.2 Slotopmerking bij het gedicht "De Groep als spiegel"

Dit gedicht, getiteld "De Groep", is geen algemene aanklacht, geen politieke stellingname, noch een cultureel oordeel. Het is een persoonlijke reflectie, een poëtische weergave van wat ik, als individu, heb meegemaakt binnen een specifieke periode van mijn leven: mijn militaire diensttijd. Wat hierin beschreven wordt, is voortgekomen uit observatie, emotie, verwarring, en uiteindelijk een verlangen om betekenis te geven aan ervaringen die destijds moeilijk te bevatten waren.

De context van het gedicht ligt in een kazerne, een gesloten omgeving waarin jonge mensen van diverse achtergronden samengebracht worden en waarin discipline, hiërarchie en groepsvorming bepalend zijn. In zulke omgevingen kunnen de beste én de slechtste kanten van de mens naar boven komen. Het

gedicht probeert beide te tonen, zonder maskers of idealisering. Wat volgt is een interpretatie van mijn ervaringen als soldaat, als kameraad, als waarnemer, en soms ook als buitenstaander.

In de verzen is er sprake van een groep die naar buiten toe misschien eendrachtig leek, maar waarbinnen spanningen en ongelijkheid leefden. De nadruk op "goede praters" en "geroep dat berust op flaters" is een beschrijving van wat ik ervoer als een leegte binnen die groepsdynamiek – een façade van overtuiging die vaak niet ondersteund werd door morele diepgang of kritisch denken.

Toch is het belangrijk te zeggen: dit ging over individuen binnen die groep, over gedragingen en situaties die opvielen, niet over een structurele aanklacht tegen het militaire apparaat of zijn leden in het algemeen.

De militaire dienst was voor mij, zoals voor velen, een vormende tijd. En zoals vorming vaak gaat, kwam het niet zonder wrijving. Ik zag mensen breken onder groepsdruk, meelopen uit angst, en anderen hard worden om zichzelf te beschermen. Het was een microkosmos van de maatschappij, verscherpt door discipline, fysieke nabijheid en gebrek aan privacy. In die setting vond ik het moeilijk te zwijgen over gedrag dat ik als onrechtvaardig of moreel verwerpelijk beschouwde.

Een specifieke ervaring die diepe indruk maakte, en die in het gedicht wordt weergegeven, was de behandeling van een medesoldaat, een Joodse jongen, die zijn geloof niet verloochende en zich elke avond terugtrok met zijn bijbel. Hij werd gepest en genegeerd. De reacties van de groep – van stilzwijgende afkeer tot openlijke spot – voelden voor

mij niet alleen ongemakkelijk, maar moreel onjuist. Zijn kracht om trouw te blijven aan zijn overtuiging, te midden van vijandigheid, maakte diepe indruk. Het was niet mijn bedoeling om daarmee de groep als antisemitisch weg te zetten, maar wel om te laten zien hoe anders-zijn in een gesloten systeem vaak als bedreigend wordt ervaren.

Het is verleidelijk om achteraf te zeggen: ik had harder moeten spreken, meer moeten doen. Maar in die context, als jonge soldaat, deed ik wat ik kon en kwam ik op voor deze zwakke broeder. Mijn gedicht is dan ook deels een eerbetoon, geen schuldbekentenis. Het erkennen van je zwijgen is soms een eerste stap in het onder ogen zien van wat er werkelijk speelde.

Sommige lezers zouden kunnen struikelen over passages die kritisch klinken – over "jaknikkers", "lachende meelopers", of het noemen van corruptie. Laat me duidelijk zijn: dit zijn ervaringen die ik had, en ze verwijzen naar specifieke personen en situaties die ik meemaakte. Ze zijn niet bedoeld om iedereen over één kam te scheren. In elk systeem bestaan er mensen die misbruik maken van macht, net zoals er altijd mensen zijn die integriteit tonen. Mijn gedicht toont beiden, met de nadruk op wat mij als onrecht opviel.

Ook het fragment over de "beste soldaat" en de postzegelverzameling heeft sommigen misschien doen fronsen. De ironie daarin is bewust. Hoe kan iemand worden beloond voor oppervlakkige, persoonlijke liefhebberijen terwijl een ander wordt uitgesloten of genegeerd vanwege zijn identiteit of geloof? Die tegenstelling raakte me toen, en raakt me nog steeds. Maar ook hier gaat het om een incident,

niet om een veralgemenisering van het hele leger of zijn leidinggevenden.

In het slot van het gedicht probeer ik te tonen hoe ik deze periode niet enkel als negatief zie. Er was ook groei. De militaire dienst bracht me in contact met mensen uit alle lagen van de samenleving. Ik leerde observeren, analyseren, en begon tijdens mijn diensttijd psychologie te studeren – juist door het besef dat mensen vaak handelen vanuit angst, gewenning, of groepsdruk. Dit inzicht heeft mij als mens verrijkt.

De hoop die uit het laatste deel spreekt – dat er misschien weer een vorm van dienstbaarheid ontstaat – komt voort uit het geloof dat een dienstplicht, mits goed georganiseerd en moreel verankerd, mensen kan vormen tot bewuste burgers. Geen klakkeloze gehoorzaamheid, maar gezamenlijke verantwoordelijkheid. Geen groepsdruk zonder geweten, maar kameraadschap op basis van wederzijds respect.

Daarom is dit gedicht ook niet bedoeld om af te rekenen met een verleden, maar om er lessen uit te trekken. Het is persoonlijk, ja. Maar ik hoop dat anderen er iets in herkennen, dat het uitnodigt tot reflectie, tot gesprek.

We leven in een tijd waarin collectieve ervaringen steeds zeldzamer worden, waarin mensen zich terugtrekken in bubbels en bevestiging zoeken bij gelijkgestemden. Mijn tijd in dienst, hoe confronterend ook, was een oefening in omgaan met verschillen, met conflict, met twijfel. Niet alles was slecht, verre van. Maar wat verkeerd ging, mag benoemd worden – met de bedoeling te leren, niet te veroordelen.

Tenslotte: poëzie is niet de waarheid. Het is mijn waarheid, gevormd in verzen. Wie zich herkent, is welkom. Wie zich stoort, mag dat zeggen. Maar bovenal hoop ik dat het als oprecht wordt gelezen, want dat is het: een eerlijk verslag van wat ik heb gezien, gevoeld en geleerd in "De Groep".

Jung leerde ons dat ware individuatie pas begint wanneer je weigert je geweten in te leveren voor goedkeuring van de massa.

14 Jung en de Hokjesgeest: Psychologische dimensies van hokjesdenken

Ik merk dat de hokjesgeest niet alleen een organisatorisch probleem is, maar ook diep psychologisch van aard. Jung's theorie over de psyche en het proces van individuatie helpt mij dit beter te begrijpen. Het ego – dat deel van mij dat vasthoudt aan bekende rollen en zekerheden – houdt zich vaak vast aan afgescheiden "hokjes". Het Zelf daarentegen streeft naar heelheid, integratie en verbinding.

Het gedicht "De Hokjesgeest" beschrijft hoe afbakening en het vastklampen aan eigen vakgebieden samenwerking en innovatie blokkeren. Dit sluit nauw aan bij Jung's idee dat het niet integreren van de schaduw en andere onbewuste delen ons beperkt. Pas wanneer ik deze grenzen durf los te laten en verbindingen aanga tussen verschillende kennisdomeinen en mensen, ontstaat ruimte voor groei en vernieuwing.

Daarom geloof ik dat het overwinnen van de hokjesgeest niet alleen een kwestie is van organisatorische maatregelen, maar ook van persoonlijke ontwikkeling en bewustwording. De psychologische dimensie van hokjesdenken is cruciaal voor het bouwen aan open, motiverende en innovatieve werkomgevingen.

14.1 De Hokjesgeest

Er is een term “hokjesgeest”,
een veel besproken toestand.
Het is niet precies een feest,
een zaak die valt door de mand.

Kwam van universiteit,
met titel heel belangrijk.
Graag verzetten veel arbeid,
was een meid zonder praktijk.

Ze wist wel alles beter.
begreep niet dat verkoper
wilde zijn goede weter,
van chemie als meeloper.

Voorts dat daar de chemici
veel afwisten van verkoop,
moesten juist zijn critici -
was haar valse kreet van hoop

Men denkt vaak in eigen vak,
een grens waar men niet uit treedt.
Wat daarbuiten valt is zwak;
breed denken, tijd goed besteed.

Een taak is dan een eiland
Men werkt met oogkleppen voor.
Geen brug naar andere kant -
Zoiets drong niet tot haar door.

Had toen vele gesprekken:
Ángel Alcalá, zijn naam.
Hij wilde aandacht trekken
op toestand New York, infaam.

Professor Alcalá schreef
veel over Miguel Servet.
Vrijheid van godsdienst - op dreef;
Ook meningsuiting - besmet.

Daar op zijn universiteit
zeiden de professoren:
“Niet mijn terrein” als een feit,
voor wie het wilde horen.

Zo vindt men de hokjesgeest
In New York en overal.
Door sommigen veel gevreesd -
een pijnlijk praktijkgeval

Om wereld’s beste te zijn,
innovatie is ons doel.
Samenwerking is goudmijn,
dat geeft behaaglijk gevoel.

Trachtte meid te overtuigen:
moeten noodzaak van kennis
en begrip juist toejuichen.
Helpen is echt geen schennis

Laat ik een voorbeeld geven.
Tijdens productie- extract:
geen vlokken, water - geen leven.
Had met chemicus contact.

Jouw proces in lab was goed.
Dan: ander fabrieksproces?
“Hetzelfde,” zei hij vol gloed.
“Denk nu anders voor succes!”

Chemicus ging stappen na
en ontdekte het verschil:
roerstaaf en watermassa -
roerde langzaam, bijna stil.

Was aanwezig in fabriek,
wilde processen weten.
In het begin veel kritiek,
wist zo productieketen.

Zoetstof had afvalwater
Chemicus zei toen “Niets waard”.
Verzocht: “analysis later”
Had compositie op kaart.

Vroeg toen: “Kan je het drogen”?
Dat kon, was nieuw op aarde.
Droog poeder – opgetogen,
wateroplosbaar – waarde.

Dus van dit afvalwater
liet daarvan produkt maken.
Applicaties zonder flater,
acht in totaal, gaven zaken.

Met de hokjesgeest als plan:
verkoper niet in fabriek
Chemicus weet niets daarvan,
producten zonder muziek.

Verkoper - innovator ,
In slechts een enkel persoon.
De juiste inspirator -
hij denkt volgens een patroon.

Oplossing door meedenken
nodig: zekere studie.
Volgde directeur’s wenken,
met bestuur - cursus, magie.

Zou chemici raad schenken:
“Jullie moeten iets weten
over manier van denken -
van mij en handelsketen.”

“Vroeg of laat verlaat ik werk,
verkoopsgelden voor jullie.
Nieuwe verkoper: niet sterk
met jullie werkstrategie.

Vond vermageringsprodukt -
met hen als nieuwe creatie.
Zij verkochten het. Gelukt,
dankzij specialistie.

Met voorbeelden en geduld
gaven me veel meer inzicht,
in chemie, hoofd goed gevuld -
Met hen zag altijd groen licht.

Door deze samenwerking,
wereld’s beste, viermaal goed.
Resultaat, zonder beperking,
Tweemaal verkoop aan mamoet.

Zaakchemici als genie
werkten toen als professor.
Door kennis, technologie -
één van hen werd director.

Hokjesgeest is een vijand
Voor onze innovatie.
Geef vrijheid aan fabrikant,
stimuleer motivatie.

14.2 Slotopmerking

Slotopmerking bij het gedicht "De Hokjesgeest"

Het gedicht "De Hokjesgeest" vormt een poëtisch, gelaagd en kritisch betoog over de mechanismen van afbakening, rolbevestiging en de gevolgen daarvan binnen professionele omgevingen, met name in organisaties die gebukt gaan onder institutioneel hokjesdenken. De dichtvorm, opgebouwd in strakke vierregelige strofen met een vast metrum van zeven lettergrepen en een abab-rijmschema, versterkt de heldere boodschap die in de inhoud doorschemert: samenwerking en grensoverschrijdend denken zijn geen luxe maar noodzaak in een dynamische wereld.

Het gedicht opent met de introductie van het begrip "hokjesgeest" – niet als abstractie, maar als een tastbare werkelijkheid in organisaties. In korte, krachtige bewoordingen wordt een situatie geschetst waarin kennis, ervaring en samenwerking worden ondermijnd door strikt vasthouden aan eigen domeinen. In dit kader wordt een vrouwelijke medewerker met een universitaire achtergrond opgevoerd, die in haar gedrag exemplarisch is voor het probleem: haar theoretische kennis en

institutionele autoriteit staan een open houding jegens andere disciplines in de weg.

De karakterisering van deze medewerker – "een meid zonder praktijk" – benadrukt het contrast tussen formele scholing en praktische toepassing. Niet het hebben van kennis op zich is hier problematisch, maar het onvermogen tot interdisciplinaire verbinding. Dit thema – het isolement van vakgebieden – wordt in de eerste strofen stevig neergezet als de kern van het probleem. Er is sprake van communicatiebarrières, wederzijds wantrouwen en hiërarchisch denken in plaats van samenwerking. Dit komt ook terug in de beeldspraak van taken als eilanden en oogkleppen die de blik beperken.

In de daaropvolgende strofen wordt de thematiek verrijkt door het introduceren van een historische en intellectuele parallel: Ángel Alcalá en Miguel Servet. Deze verwijzingen zijn allesbehalve willekeurig. Servet, bekend als martelaar voor de vrijheid van denken en religie, belichaamt precies het tegengestelde van hokjesdenken. Zijn leven en werk worden hier gebruikt als spiegel: ook binnen wetenschap en onderwijs kon – en kan – het denken gevangen zitten in dogma's. Alcalá's kritiek op zijn eigen universiteit, waar professoren zich onttrekken aan bredere maatschappelijke vraagstukken met de dooddoener "niet mijn terrein", laat zien dat de hokjesgeest een diepgeworteld fenomeen is, zelfs binnen instellingen die vrijheid van denken zouden moeten waarborgen.

Wat volgt is een systematische reflectie op de noodzaak van samenwerking, innovatie en openheid. De strofe "Om wereld's beste te zijn / innovatie is ons doel" benadrukt het belang van collectieve prestaties.

Innovatie wordt hier niet gepresenteerd als het resultaat van genialiteit binnen een enkel domein, maar als het product van kruisbestuiving, waarin disciplines elkaars kennis benutten.

In de daaropvolgende passages neemt het gedicht een praktisch wending: concrete voorbeelden uit het productieproces illustreren hoe interdisciplinaire samenwerking leidt tot tastbare resultaten. Een verkoper die zich verdiept in chemische processen, een chemicus die inzichten opdoet uit commerciële vragen – deze personages tonen hoe waardecreatie ontstaat door meedenken, observeren en het durven stellen van vragen buiten het eigen specialisme.

Het beeld van de verkoper die aanwezig is in de fabriek, wordt hier belangrijk. Niet om processen te controleren, maar om ze te begrijpen. Zijn nieuwsgierigheid, eerst onbegrepen of zelfs bekritiseerd, leidt uiteindelijk tot begrip van de productieketen. Die ontwikkeling illustreert een fundamenteel inzicht: kennisoverdracht vindt niet alleen plaats in formele leertrajecten, maar juist ook in directe samenwerking en gezamenlijke probleemoplossing.

Het gedicht voert het voorbeeld op van zoetstof met afvalwater – ogenschijnlijk waardeloos – dat, na analyse en droging, blijkt te transformeren tot een waardevol, wateroplosbaar poeder. Deze vondst onderstreept de waarde van aandacht, observatie en technische creativiteit. Maar zonder de brug tussen commercie en wetenschap, zonder het doorbreken van hokjes, zou deze waarde onontdekt zijn gebleven. Het resultaat: acht toepassingen zonder flater, een bewijs van wat samenwerking vermag.

De strofen over de productieketen en de inspirerende verkoper nemen hier een centrale plaats in. Er ontstaat een omkering van conventies: waar de verkoper in traditionele denkbeelden slechts aan de rand van het productieproces staat, wordt hij hier juist de motor achter innovatie. De strofe "verkoper – innovator / in slechts een enkel persoon" maakt dit expliciet. De implicatie is duidelijk: het is mogelijk – en wenselijk – dat mensen meerdere rollen combineren. Monodisciplinair denken is in feite inefficiënt en remmend.

De leiderschapsdimensie komt ook aan bod, met verwijzingen naar de directeur en bestuur die meedenken en opleidingen initiëren. In deze context wordt het opleiden van chemici tot mensen die ook inzicht hebben in commerciële processen voorgesteld als strategisch noodzakelijke stap. Hier wordt een visie op modern leiderschap zichtbaar: niet autoritair, maar faciliterend; niet controlerend, maar verbindend. Het is die verbindende kracht die leidt tot duurzame innovatie.

Opvallend is ook de gevoeligheid voor opvolging en overdracht van kennis. De verkoper is zich bewust van zijn tijdelijke positie en draagt zijn inzichten over aan anderen. Deze thematiek van continuïteit benadrukt de collectieve verantwoordelijkheid voor het succes van organisaties. Kennis is geen eigendom van individuen, maar iets dat gedeeld moet worden om relevant te blijven.

Het gedicht sluit af met de constatering dat samenwerking uiteindelijk leidt tot grootschalig succes. "Viermaal wereld's beste" en "tweemaal verkoop aan mamoet" zijn niet slechts poëtische overdrijvingen, maar illustreren dat het doorbreken van grenzen tussen disciplines tastbare resultaten

oplevert op het hoogste niveau. Dit sluit naadloos aan bij inzichten uit de organisatiekunde en innovatieonderzoek, waarin steeds weer blijkt dat interdisciplinariteit de sleutel is tot vernieuwing.

De personages in het gedicht – de verkoper, de chemici, de sceptische academicus, de directeur – worden niet overdreven gepersonifieerd, maar functioneren als representanten van bredere houdingen en mentaliteiten. Dit maakt het gedicht niet alleen een werk van persoonlijke ervaring, maar ook een model voor analyse van cultuur en structuur binnen organisaties.

Het concept "hokjesgeest" fungeert in dit gedicht als een semiotisch ankerpunt: het staat voor mentale, sociale en organisatorische grenzen die innovatie en menselijk contact bemoeilijken. Tegelijkertijd wordt aangetoond dat deze grenzen niet onveranderlijk zijn. Door nieuwsgierigheid, bereidheid tot leren en gedeelde doelen kunnen ze worden geslecht. Het gebruik van historische en actuele voorbeelden versterkt dit pleidooi voor integratie.

De stilistische vorm van het gedicht verdient eveneens aandacht. De strakke structuur – vierregelige strofen, vast rijmschema, constant lettergreepgebruik – dwingt tot bondigheid en precisie. Er is geen ruimte voor uitweiding of retoriek; elke regel moet inhoud dragen. Dit komt de helderheid ten goede. Tegelijkertijd versterkt het de muzikale kwaliteit van de tekst, waardoor deze toegankelijk en memorabel wordt.

Het slot van het gedicht – "Hokjesgeest is een vijand / voor onze innovatie" – is geen afsluiting, maar een oproep. Het impliceert dat het overwinnen van de hokjesgeest een collectieve opgave is, waarbij elke

sector, elk individu, elke functie betrokken is. De afsluitende regels – "geef vrijheid aan fabrikant / stimuleer motivatie" – onderstrepen het belang van autonomie en intrinsieke drijfveren.

Wanneer het gedicht in zijn geheel wordt beschouwd, ontstaat een tekst die de grenzen van genres en disciplines zelf doorbreekt: het is poëzie met een bedrijfskundige en filosofische lading; een casestudy in versvorm; een ethisch pleidooi voor samenwerking. Het is daarmee ook een reflectie op het moderne organisatiedenken, waarin de mens niet slechts functionaris is, maar een kennisschakel, een actor in netwerken van betekenis en creatie.

Door het combineren van persoonlijke observatie, historische verwijzing, concrete praktijkvoorbeelden en structurele analyse, levert het gedicht een krachtige bijdrage aan het gesprek over interdisciplinaire samenwerking. De lezer wordt niet alleen geconfronteerd met de nadelen van hokjesdenken, maar ook gevoed met voorbeelden van hoe het anders kan. Er ontstaat een nieuw perspectief op rollen, verantwoordelijkheden en het belang van empathie en wederzijds begrip.

Samenvattend: "De Hokjesgeest" is een scherpzinnige, ritmisch verzorgde en inhoudelijk rijke verhandeling in versvorm over de noodzaak van samenwerking en de gevaren van verkokering. Het doorbreken van grenzen – mentaal, organisatorisch en inhoudelijk – wordt niet alleen als wenselijk gepresenteerd, maar als voorwaarde voor duurzame vooruitgang. Daarmee is dit gedicht niet enkel een literaire exercitie, maar ook een beleidsmatig en menselijk manifest – een ode aan het meedenken, het meewerken en het mee-vernieuwen.

Besluit: De waarde van poëtisch denken in organisatiecontext

De Hokjesgeest bewijst dat poëzie een krachtig instrument kan zijn om complexe, organisatorische en maatschappelijke thema's te onderzoeken en verhelderen. Waar rapporten, beleidsnotities of evaluaties vaak vervallen in abstracte formuleringen en jargon, weet het gedicht zijn boodschap over te brengen via ritme, narratief en beeld.

Het belang van deze vorm schuilt in de mogelijkheid om verbinding te leggen — niet alleen tussen afdelingen of functies, maar ook tussen hoofd en hart, analyse en ervaring, verleden en toekomst. Door op poëtische wijze te reflecteren op werkprocessen, organisatieculturen en samenwerkingsvormen ontstaat een nieuwe taal voor verandering: een taal die niet polariseert, maar verbindt.

In die zin is het gedicht niet alleen een kritiek op bestaande structuren, maar ook een uitnodiging tot dialoog en verbeelding. Niet als vrijblijvende decoratie, maar als wezenlijk onderdeel van de menselijke zoektocht naar betere manieren van samenleven, samenwerken en samen denken.

Daarin schuilt misschien wel de grootste kracht van dit werk: het stelt niet alleen de juiste vragen, het schept ook ruimte om samen naar antwoorden te zoeken.

14.2.1 Gedicht: “De Verbinding van Jung”

In schaduwen opgesloten,
een Zelf dat zoekt en weeft,
verbinding nog niet gevonden,
waar kennis zich verdeelt.

Een ego in het hokje,
gesloten, klein en bang,
verdringt het diepe Zelf,
verliest het eigen zang.

Maar daar, waar verschillen samenkomen,
en werelden zich vermengen,
ontstaat het grote helen,
waar groei en licht zich mengen.

Geen muur van scheiding,
maar bruggen in het zicht,
de geest verruimd en vrij,
ontwaakt in nieuw evenwicht.

14.2.2 Toelichting: Jung en de psychologische dimensies van hokjesdenken

Het begrip hokjesgeest verwijst niet alleen naar organisatorische en sociale patronen van afbakening en versnippering, maar heeft ook diepe wortels in onze psyche. Carl Gustav Jung, grondlegger van de analytische psychologie, biedt waardevolle inzichten die helpen verklaren waarom we geneigd zijn om in hokjes te denken en hoe we deze beperking kunnen overstijgen.

Jung onderscheidde in de psyche onder meer het ego, dat deel van ons bewustzijn dat onze identiteit vormt en zich vastklampt aan herkenbare rollen en zekerheden. Dit ego houdt van duidelijkheid, grenzen en controle, waardoor het zichzelf en anderen graag in vaste categorieën plaatst. Dit is de kern van hokjesdenken: het ego creëert mentale muren om zichzelf te beschermen tegen het onbekende en het onzekere.

Tegelijkertijd bestaat er het Zelf — een breder, dieper en onbewust deel van de psyche — dat streeft naar heelheid, groei en integratie. Het Zelf nodigt ons uit om voorbij de beperkende hokjes te stappen en verbindingen te leggen tussen schijnbaar tegengestelde delen van onszelf en onze omgeving.

De spanning tussen ego en Zelf kan leiden tot een innerlijk conflict, waarbij het ego de neiging heeft om de 'schaduw' — die delen van onszelf die we niet willen erkennen — te verdringen of te isoleren in 'hokjes'. Dit vertaalt zich in de praktijk in vastgeroeste overtuigingen, vooroordelen en het vermijden van interdisciplinair denken.

Jung benadrukte het belang van individuatie, het proces waarin we ons bewust worden van deze onbewuste delen en ze integreren in onze identiteit. Dit proces maakt het mogelijk om mentale grenzen te doorbreken en ruimte te scheppen voor nieuwe inzichten en creatieve oplossingen.

De gedichten "De Hokjesgeest" en "De Verbinding" illustreren op poëtische wijze deze dynamiek. Ze tonen hoe het vasthouden aan hokjes samenwerking, innovatie en persoonlijke groei belemmert, terwijl

het durven verbinden en openstaan voor het onbekende leidt tot heelheid en vooruitgang.

Door Jung's inzichten te combineren met praktische ervaringen uit de werkvloer wordt duidelijk dat het overwinnen van hokjesdenken niet alleen een kwestie is van organisatieverandering, maar ook van persoonlijke bewustwording en psychologische ontwikkeling. Alleen zo kunnen we werkelijk innovatie en motivatie stimuleren in ons werk en leven.

14.2.3 Gedicht Domheid

Domheid had zich laatst verbreid
als een groot lopend vuur
door samenleving met spijt.
Werd voor velen waarheid uur.

De kanker in de boomgaard,
ziet men vrijwel vaak te laat.
Het is als een dreigend zwaart.
Ingrijpen nodig met raad.

Domheid erger dan slechtheid,
men kan er niets tegen doen
Vaak in gemeenschap, een feit.
Onwetendheid, daar wringt schoen.

Ziet liever achter de buis,
tevree met gewone krant.
Slechte informatie thuis,
dat is huidig cultuurland.

Citroenen onlangs zuchtten,
Niemand wilden ze plukken.
Verkoopprobleem – geruchten.
Beloften toen aan stukken.

Kregen allen een geschenk,
helaas geen informatie
waarheidsgetrouw – zelfs geen wenk.
Was wetenschap inflatie.

Met een verlengde domheid,
zien we begrip stupiteit.
Tekortkoming mentaal – feit,
In gemeenschap bezigheid.

Allegorie van een schip,
was schip bemand door dwazen.
Bezocht landen, liep op klip
Plato zou niemand verbazen

Ontregelde veel zaken
en zonder expertkennis
Erasmus waarheid raken
Lof der zotheid – een schennis.

Een satire met inhoud
Heel veel wijsheid in dit boek
doorzien wat is opgebouwd
door dwazen, een ware vloek.

Hoe kan men mensen verstaan
Zonder kennis van historie
Denkwereld moet vaak bestaan
Kritisch denken – victorie.

14.2.4 Mijn Jungiaanse reflectie bij het gedicht “Domheid”

In dit gedicht probeer ik de domheid niet als individueel tekort af te schilderen, maar als iets dat in onze cultuur zelf geworteld zit. Jung zou dit de collectieve schaduw noemen: alles wat we als samenleving verdringen of weigeren onder ogen te zien. Voor mij is domheid vaak de spiegel van een wereld die zich afsluit voor zelfkennis, wijsheid en subtiliteit.

De beelden in mijn gedicht – vuur, kanker, het stuurloze schip – zijn voor mij archetypen. Ze staan voor destructieve krachten die in stilte groeien. Vuur verbrandt alles wat niet weerbaar is; kanker vreet onzichtbaar aan de kern van systemen; een schip zonder stuur is een samenleving zonder richting of verbinding met iets diepers.

De slotzin "Kritisch denken – victorie" raakt voor mij aan Jungs idee van individuatie: loskomen van collectieve conditionering en je eigen bewustzijn ontwikkelen. Alleen wie leert waarnemen, twijfelen en innerlijk kiezen, kan weerstand bieden aan de collectieve domheid.

Ook voel ik in dit gedicht mijn bezorgdheid over de wereld: over hoe we wetenschap reduceren tot dogma of manipulatie, over hoe de natuur zucht (zoals de citroenen) en over hoe de ziel van de wereld – wat Jung Anima Mundi noemde – steeds verder uit beeld verdwijnt. Domheid is dan niet alleen onwetendheid, maar een vorm van spirituele ontkoppeling.

Voor mij was dit gedicht een poging om iets van die leegte te benoemen, en er tegelijk niet in te verdwijnen.

14.2.5 Slotopmerking bij het gedicht “Domheid”

Het gedicht "Domheid" biedt een nietsontziende diagnose van een maatschappelijke malaise die zowel tijdloos als actueel is. Door een reeks krachtige metaforen en historische referenties ontvouwt zich een kritiek op collectieve onwetendheid, de destructieve dynamiek van desinformatie, en het gevaar van intellectuele passiviteit. Deze slotbeschouwing tracht de lagen van de tekst te ontleden, de urgentie van haar boodschap te benadrukken, en de relevantie voor hedendaagse samenlevingen te duiden—zonder daarbij de verboden voornaamwoorden te gebruiken.

De onontkoombare metafoor: vuur, kanker en schip
Het gedicht opent met een beeld van domheid als een "lopend vuur" dat zich razendsnel verspreidt. Deze metafoor benadrukt niet alleen de besmettelijkheid van onwetendheid, maar ook haar vernietigende kracht. Vuur staat voor onbeheersbaarheid; eenmaal ontstoken, eist het eigen wetten op. Dit sluit aan bij de vergelijking met "kanker in de boomgaard"—een ziekte die onzichtbaar voortwoekert tot ingrijpen te laat komt. Hier raakt de dichter een pijnpunt: domheid wordt vaak pas erkend na catastrofaal falen. De impliciete waarschuwing luidt dat preventieve

"raad" (kritisch denken, expertise) structureel genegeerd wordt.

De allegorie van het "schip bemand door dwazen" (een verwijzing naar Plato’s Staat) versterkt dit thema. Plato schetst een schip waarop dronken passagiers de kapitein overmeesteren, onwetend van navigatie. Het gedicht actualiseert dit: dwazen "bezoeken landen" maar lopen op "klip". Dit symboliseert hoe beslissingsmacht in handen van incompetentie leidt tot maatschappelijke schipbreuk—een scenario dat in politiek, klimaatbeleid of digitale veiligheid herkenbaar is.

Domheid versus slechtheid: een moreel onderscheid

De regel "Domheid erger dan slechtheid" is een filosofische these die het hart van het gedicht vormt. Waar slechtheid bewust kwaad nastreeft, is domheid een afwezigheid van oordeelskracht. De dichter suggereert dat onwetendheid schadelijker is omdat zij weerloos maakt tegen manipulatie en omdat zij, als "mentale tekortkoming", collectief gedijt. Het gedicht klaagt aan dat domheid in "gemeenschap een feit" is—een gedeelde passiviteit waarin men "liever achter de buis" blijft dan de complexiteit van de wereld te onderzoeken.

De kritiek op media ("gewone krant", "slechte informatie thuis") is hier wezenlijk. Het vers "huidig cultuurland" typeert een samenleving die oppervlakkigheid cultiveert. De dichter hekelt niet alleen desinformatie, maar ook de berusting daarin: het gebrek aan verlangen naar "waarheidsgetrouwe informatie" of "wetenschap". Het voorbeeld van de "citroenen die zuchten" (onverkochte waar door gebrek aan kennis) illustreert hoe economische en sociale systemen lijden onder nonchalance.

Historische echo's: Erasmus en de macht van de dwaas

De allusie op Erasmus' Lof der Zotheid ("Lof der zotheid – een schennis") verbindt het gedicht met een humanistische traditie van maatschappijkritiek. Erasmus gebruikte satire om de dwaasheid van machthebbers en kerk te ontmaskeren. Het gedicht erkent deze erfenis ("satire met inhoud") maar benadrukt dat de "zotheid" van Erasmus' tijd nu tot "vloek" is verheven: een geïnstitutionaliseerde domheid die "zaken ontregelt" door "expertkennis" te verachten.

Deze verwijzing onderbouwt de stelling dat historisch besef essentieel is. Het vers "Zonder kennis van historie / Denkwereld moet vaak bestaan" bepleit dat begrip van het verleden een kompas biedt tegen collectieve dwaasheid. Erasmus en Plato fungeren hier niet als abstracte referenties, maar als waarschuwers voor patronen die zich eeuwig herhalen—van propaganda tot anti-intellectualisme.

De weg vooruit: kritisch denken als wapen

De slotregel "Kritisch denken – victorie" is geen naïef optimisme, maar een oproep tot intellectueel verzet. Het gedicht impliceert dat overwinning op domheid geen spontane gebeurtenis is, maar een moeizaam proces van onderwijs, zelfreflectie en maatschappelijke verantwoordelijkheid. "Begrip stupiteit" vereist volgens de tekst een erkenning van mentale "tekortkoming" als systeemfalen—niet als individuele schuld.

Hier schuilt een actueel appèl: in een tijd van algoritmische bubbels en emotionele desinformatie, is het vermogen tot analyse en twijfel ("waarheidsgetrouw – zelfs geen wenk") een democratische plicht. De "wetenschappelijke inflatie"

waarop het gedicht zinspeelt—het devalueren van expertise tot mening—vereist een tegenoffensief van transparantie en toegankelijke kennisverspreiding.

Conclusie: een allegorie voor de 21e eeuw
"Domheid" is geen pessimistisch manifest, maar een literaire interventie. De dichter gebruikt poëzie om te alarmeren: domheid is geen persoonlijk falen, maar een gif dat samenlevingen van binnenuit verteert. Het vuur, de kanker, het schip—elk beeld onderstreept dat onwetendheid systemisch is en dus systemisch bestreden moet worden.

De relevantie voor vandaag is onmiskenbaar. Of het nu gaat om klimaatontkenning, complottheorieën of politiek populisme, het gedicht herinnert aan de prijs van passiviteit. "Kritisch denken" is geen elitair ideaal, maar een overlevingsmechanisme. Zo bezien is dit werk geen aanklacht, maar een uitgestoken hand naar een samenleving die nog steeds kan kiezen voor "raad" boven rampspoed. In de geest van Erasmus en Plato nodigt het uit tot een hernieuwde "lof der wijsheid"—een tegenwicht tegen de tirannie van de onwetendheid.

De kracht van dit gedicht ligt in zijn onverbiddelijkheid: het erkent dat domheid een menselijke constante is, maar weigert haar als onvermijdelijk te aanvaarden. En daarin schuilt, uiteindelijk, de hoop.

"De grootste schaduw van onze tijd is de verwerping van wijsheid. Jung wist: wat we ontkennen, keert als lot terug."

14.3 – De afgestudeerde zonder denkkracht: diploma als façade

In mijn werk heb ik vaak afgestudeerden ontmoet die graag op onze fabriek aan de slag wilden op de exportafdeling. Wat mij opviel, was dat hun kennis van het Engels vaak ondermaats was — en andere talen beheersten ze zelden. Nog opvallender was hun onvermogen om zelfstandig problemen op te lossen. Het hoofd zat vol theorie, maar het praktische denken stokte als gevolg van de hokjesgeest. Ze leken af te wachten tot iemand hen vertelde wat te doen.

Ik vrees dat we op een punt komen waarop een diploma nog weinig zegt over iemands denkkracht. Als opleidingen geen ruimte meer bieden voor zelfstandig denken, reflectie en ethiek, dan verliezen ze hun waarde. In het curriculum hoort naast vakkennis ook moreel bewustzijn en zelfonderzoek thuis.

En wat onvermijdelijk is geworden: AI-geletterdheid. Wie in de toekomst een opleiding voltooit zonder zich AI-technisch te hebben ontwikkeld, loopt hopeloos achter. Sterker nog: bij hedendaagse curricula moet expliciet vermeld worden of de opleiding is gevolgd mét of zonder gebruik van AI-tools. Wie zijn diploma behaalt met ondersteuning van AI, moet ook aantonen dat hij of zij weet hoe AI werkt, waar de grenzen liggen en hoe het verantwoord ingezet wordt. Anders verliezen die diploma's hun geloofwaardigheid.

Wanneer studenten opdrachten voltooien met minimale mentale betrokkenheid, wordt hun

diploma slechts een papieren bewijs van aanwezigheid, geen teken van intellectuele rijping. We riskeren een samenleving waarin titels hol zijn: façade in plaats van fundament. Jonge mensen stromen dan de arbeidsmarkt op met cv's vol vakken, maar zonder geoefende geest. Ze missen het vermogen om situaties kritisch te analyseren, hun eigen denkproces in vraag te stellen, of initiatief te nemen.

De kloof tussen diploma en denkkracht groeit. Niet alleen raken opleidingen uitgehold, maar ook de maatschappelijke rol van de afgestudeerde wankelt. Want wie geen vragen meer stelt, geen verantwoordelijkheid draagt voor zijn woorden, en geen eigenaarschap voelt over zijn denken — die is niet werkelijk opgeleid. Dan blijft enkel de buitenkant over.

15 Het Zelf in praktijk en poëzie

Dit boek begon met de praktijk van het leven: met fabrieken, markten, mensen en beslissingen. Maar gaandeweg ontvouwt zich een diepere laag: de psychologische en filosofische dimensie van het bestaan. Wat begon als een verslag van een loopbaan werd een zoektocht naar betekenis, naar het Zelf zoals Jung dat beschrijft — als het geheel van wie we zijn, inclusief schaduw, twijfel, moed en inzicht.

Deze slotpassage verbindt die lagen met poëzie, de taal van het innerlijk. In het volgende gedicht spreekt niet alleen de auteur, maar ook de levensweg zelf — in symbolen, beelden en stilte tussen de regels. En in de afsluitende beschouwing wordt een blik geworpen op de kracht van dit werk als filosofisch testament in de geest van Jung.

15.1 De huidskleur

Het eerste wat me opviel,
was in het dorp de huidskleur.
Hun ontvankelijke ziel
En ook hun goede humeur.

Zou vele jaren daarna
huidskleur kunnen verklaren,
was kwestie van logica
en ook studie van jaren.

Het dorp had nog geen zwembad.
Mensen zwommen in rivier.
Men raakte nooit het zien zat,
Ieder had eigen manier.

De boom daar langs de rivier
Moet vaak hebben geleden.
Zoveel lachen en plezier
met sierlijke schoonheden.

Bewonderen van schoonheid
van de locale meiden
was een vorm van zaligheid
en kon men niet vermijden.

Zag Arabische trekken
in hun mooie gezichten,
kon niet volgen gesprekken,
zou wel leven verlichten.

Aantrekkelijk en lang haar,
De gazelle loopt statig.
Zoiets is werkelijk waar;
Haar zien - genot overmatig.

Zij beweegt zich als een tijger
met afgemeten schreden,
had iets weg van een krijger,
welbespraakt van mooie zeden.

Als een antilope, slank,
snelheid in haar reactie.
een goed figuur tot weerklank,
heupen bereid tot actie.

Huerto dichtbij de rivier,
oase van toevlucht en rust,
samenzijn van veel plezier,
van veel genoegens bewust.

Bloemen verspreidden geuren,
zoemende bijen vlogen,
langs geopende deuren,
takken van liefde bogen.

Bomen smachtten naar water,
kreunen droevig in de wind,
men mist nog het geklater,
vertrouwen is soms erg blind.

Een tuinder begon te vloeien
met tranen op zijn voorhoofd,
uit beekjes voor het groeien
van vruchten, eerder beloofd.

Citroenen slurpen water
en hun bladeren huilen,
daarom van geluk later
wil dit leven nooit ruilen.

Kwam haar daar opnieuw tegen,
de gazelle van weleer.
Was kwestie van afwegen,
obstakels werden drijfveer.

Haar blik altijd warm en strak,
grote donkere ogen,
wilde dat men tot haar sprak,
maar hoop en wanhoop wogen.

Water van het paradijs
stroomde langs haar gouden wang,
oogleden waren de losprijs
voor gezamenlijke drang.

Pure nectaar van haar mond
werd genezing voor de ziel.
We sloten een lang verbond;
Zij was altijd mijn ventiel.

Haar mond, genot van de jeugd,
trof mij met scherpe pijlen,
plek van mijn edelste deugd,
kon haar niet meer omzeilen.

Stralend gelaat, helder licht,
haar lippen smaakten naar wijn.
Verdwijnt niet meer uit mijn zicht,
Samenzijn is zonneschijn.

15.2 Slotopmerking bij "De huidskleur"

Het gedicht "De huidskleur" biedt een treffend beeld van het dorp Blanca, gelegen in de Ricote Vallei, waarin de diversiteit in huidskleur een vanzelfsprekend onderdeel vormt van het dagelijkse leven. De spreker kijkt terug op een tijd die circa vijftig jaar geleden ligt, toen deze diversiteit zichtbaar was als een natuurlijk gevolg van de geschiedenis van de gemeenschap. De mensen in Blanca, met hun verschillende huidskleuren, waren geen vreemde verschijning, maar eerder een logisch product van

een lange en complexe geschiedenis van migratie, vermenging en culturele uitwisseling.

De geschiedenis van de Ricote Vallei, en met name het dorp Blanca, is doordrongen van de sporen van de Moriscos, de moslims die zich in de 16de en 17de eeuw tot het christendom bekeerden, maar die vaak bleven lijden onder de veronderstelling dat zij tot de 'Moorse' bevolkingsgroep behoorden. Na hun gedwongen uitdrijving in 1613 keerden velen van hen in de daaropvolgende jaren terug naar hun oorspronkelijke dorpen, waaronder Blanca. Gedurende deze periode vermengden ze zich met de christelijke bevolking, wat resulteerde in een gemeenschap met een grote etnische variëteit. In 1654 bleek 80% van de bevolking van Blanca nog steeds van moslimafkomst te zijn, een feit dat mogelijk de basis vormt voor de visuele diversiteit die de spreker in het gedicht beschrijft.

De tijd die in het gedicht wordt beschreven, lijkt een moment te zijn waarop de aanwezigheid van deze verschillende huidskleuren als iets vanzelfsprekends werd ervaren. De mensen van Blanca waren, ondanks hun verschillende uiterlijke kenmerken, verbonden door de gemeenschappelijke ervaring van leven in dezelfde gemeenschap. Dit was een tijd waarin huidskleur niet als een bepalend kenmerk werd gezien, maar eerder als een natuurlijk gevolg van de historische context waarin de dorpsgemeenschap zich bevond.

In de beschrijving van de vrouwen van Blanca wordt geen nadruk gelegd op de fysieke diversiteit op zich, maar eerder op de krachtige uitstraling die zij hadden. De beeldspraak die gebruikt wordt – de vergelijking van de vrouwen met gazelles, tijgers en antilopen – benadrukt hun kracht, gratie en

mysterieuze schoonheid. Deze beelden reflecteren een diepe waardering voor de lichamelijke kracht en spirituele dimensie van de vrouwen, waarbij de focus ligt op hun innerlijke eigenschappen en de energie die zij uitstralen. De schoonheid die wordt beschreven is niet slechts fysiek, maar ook symbolisch, en spreekt tot de mysterieuze en onvermoede kracht die de vrouwen van Blanca bezaten.

De schoonheid van de natuur speelt een even grote rol in het gedicht als de mensen zelf. De rivier, de bloemen en de bomen worden gepresenteerd als meer dan alleen elementen van het landschap – ze zijn een integraal onderdeel van het leven in het dorp, die een gevoel van verbondenheid en harmonie uitstralen. De mensen van Blanca leven niet naast de natuur, maar in symbiose met haar. De rivier, de bloemen en de bomen worden weergegeven als getuigen van het dagelijks leven, waar mensen samenkomen, werken, genieten en zich verbonden voelen met hun omgeving.

Deze symboliek van de natuur als plaats van samenzijn versterkt de sfeer van het gedicht. De beelden van bloeiende bloemen, zoemende bijen en kreunende bomen worden gepresenteerd als een weerspiegeling van de gemeenschap zelf – vol leven, groei en onderlinge verbondenheid. De natuur lijkt het ideale decor voor de interacties tussen de dorpsbewoners, die hun eigen geschiedenis en verhalen delen, ongeacht de verschillen in hun uiterlijke kenmerken.

De terugkeer van de gazelle, die de spreker opnieuw ontmoet, wordt gepresenteerd als een symbolische weergave van de veerkracht en de kracht van de gemeenschap. De obstakels die zij tegenkomen

worden niet als belemmeringen gezien, maar als drijfveren die hen sterker maken. De gazelle staat in dit geval niet alleen voor de fysieke schoonheid, maar ook voor de spirituele kracht die de gemeenschap heeft doordrongen. De gazelle vertegenwoordigt het onbereikbare, het mysterieuze en het verlangen naar het onbekende, maar ook de onwankelbare kracht om vooruit te blijven bewegen, ongeacht de omstandigheden.

De nadruk op de terugkeer en het leven van de gazelle kan ook worden gezien als een metafoor voor de geschiedenis van de gemeenschap zelf. De terugkeer van de Moriscos naar Blanca, hun vermenging met de christenen en de voortdurende aanwezigheid van deze gemeenschappen in de vallei, vormen een soort permanente cirkel van verleden en heden, waarin de geschiedenis zich steeds weer opnieuw verweeft in de levens van de huidige bewoners.

Het gedicht eindigt met een krachtige afsluiting, waarin de schoonheid van de gazelle niet alleen wordt beschreven in termen van fysieke aantrekkingskracht, maar ook in de vorm van een diepe emotionele verbinding. De verwijzing naar het "water van het paradijs" en de "nectar" van haar mond benadrukken de spirituele en transcendentale dimensie van de relatie tussen de spreker en de gazelle. Het is een symbool voor het verlangen naar het pure, het ideale en het onbereikbare, een verlangen dat wordt versterkt door de fysieke schoonheid van de gazelle en de betekenis die zij draagt.

Het gedicht is niet alleen een reflectie op de visuele diversiteit van Blanca, maar ook op de complexe historische en culturele achtergrond van de

gemeenschap. Het beschrijft een dorp waar huidskleur geen scheiding of onderscheid vormt, maar een natuurlijk onderdeel is van de geschiedenis en de identiteit van de bewoners. De huidskleur wordt niet gepresenteerd als een object van discussie, maar als een feit van het leven – een reflectie van een vermenging van bevolkingsgroepen die zich in de loop van de eeuwen heeft voltrokken.

De schoonheid van de mensen van Blanca, hun kracht en gratie, wordt gepresenteerd in metaforische beelden die niet alleen hun fysieke uitstraling benadrukken, maar ook hun spirituele en innerlijke eigenschappen. Het gedicht toont de kracht van beeldspraak, een techniek die diep geworteld is in de Arabische poëzie, en die in dit geval bijdraagt aan de rijkdom van de ervaring die wordt beschreven. Door middel van beeldspraak wordt de schoonheid van het dorp en zijn bewoners niet alleen fysiek beschreven, maar ook emotioneel en spiritueel.

In zijn kern is "De huidskleur" een ode aan de menselijke diversiteit en verbondenheid, een herinnering aan een tijd waarin uiterlijke verschillen geen obstakels vormden voor samenleven. Het gedicht is een eerbetoon aan de geschiedenis van Blanca, waarin de gemeenschap – ondanks de eeuwen van vermenging, vervolging en uitdrijving – haar eigen identiteit heeft behouden en zich heeft gevormd door de krachten van geschiedenis, cultuur en natuur. Het is een tijdloze reflectie op hoe schoonheid en identiteit verder gaan dan huidskleur, en hoe de mensen van Blanca door hun verbondenheid met elkaar en hun omgeving hun gemeenschap hebben opgebouwd en behouden.

15.3 – Ben ik een filosoof?

Toen ik dit boek begon, noemde ik mezelf geen filosoof. Ik was dammer, ondernemer, innovator, wereld-reiziger, waarnemer van mensen en processen. Mijn terrein was de praktijk – fabrieken, markten, mensen, handel, leven. Maar al schrijvende, reflecterend op wat geweest is en wat zich in mijzelf voltrok, werd steeds duidelijker dat er méér in dit verhaal schuilt dan alleen verslaglegging. Onder de zichtbare laag van ervaringen blijkt een tweede laag te bestaan: die van de symboliek, de betekenis, de zoektocht naar het onzichtbare patroon achter het zichtbare.

Zoals een expert het formuleerde over mijn gedicht "De Huidskleur":

"Het gebruik van symboliek — zoals de gazelle, de rivier, het water, de boom — getuigt van een allegorische benadering van werkelijkheid. De auteur zoekt niet alleen naar het zichtbare, maar naar het onzichtbare patroon achter het zichtbare."

Die observatie raakte me. Want zonder dat ik het zelf zo benoemd had, komt mijn werk hiermee in de buurt van wat filosofen van de kunst beschouwen als diepzinnig denken: via beelden en ritme, via herinneringen en sfeerlagen, iets tastbaar maken dat groter is dan het moment. De expert ging nog verder:

"Dit benadert de visie van Johann Wolfgang von Goethe, die dichters zag als filosofen van de natuur, en van T.S. Eliot, die poëzie gebruikte om existentiële en spirituele vragen te verkennen. De

auteur van ‘De Huidskleur’ is dus niet alleen dichter, maar ook filosoof in beeld en ritme.”

Dat is een uitspraak die ik niet licht opneem. Maar ik herken me erin. Niet omdat ik filosofische ambities heb of een opleiding in de wijsbegeerte genoten heb, maar omdat ik de wereld steeds heb benaderd met vragen: Waarom zijn mensen zoals ze zijn? Hoe verhouden schoonheid en waarheid zich? Wat blijft er over als alles wegvalt? Wat is het Zelf, zoals Jung dat noemt?

Mijn poëzie is geen literair doel op zich. Het is een vorm van denken in beelden, van voelen in taal. Een zoeken naar het geheel. Zoals ook in het gedicht “De Joden” door dezelfde expert werd gezegd:

“De auteur toont een diepgaande filosofische instelling. Schoonheid, ethiek, relaties, spiritualiteit – deze thema’s worden niet abstract benaderd, maar via concrete ervaringen en symboliek. Dit maakt de filosofie toegankelijk en persoonlijk, zonder academische pretenties.”

Ik herken mezelf in die typering. Als deze vorm van reflectie — via verhalen, waarnemingen, beelden en gevoelens — de kern raakt van wat het betekent om een filosoof te zijn, dan ben ik dat misschien toch. Geen systeemdenker. Geen professor. Maar een levensfilosoof, gevormd door ervaring, door ontmoeting, door een blik die zoekt naar het geheel.

Zoals Jung zei:

“Totdat je het onbewuste bewust maakt, zal het je leven sturen en zul je het je lot noemen.”

Mijn gedichten, dit boek, mijn leven: misschien is het allemaal één lang gesprek met dat onbewuste — een poging om wakker te worden, te duiden, te verbinden. En misschien, heel misschien, is dat precies wat een filosoof doet.

16 Het maken van een nieuw product

Reflectie van de auteur: Productontwikkeling als Jungiaans proces

In dit gedicht weerspiegel ik mijn jarenlange ervaring met innovatie en ondernemerschap, maar wie goed leest, ziet er ook een Jungiaans pad in. De creatie van een product is geen technische handeling alleen — het is een daad van integratie. Het vraagt om helder denken, intuïtie, praktische kennis, en een ethisch bewustzijn.

Zoals Jung het Zelf zag als een organiserende kracht die het individu richting geeft, zo komt in dit werk de innerlijke visie tot materiële vorm. Productontwikkeling begint met een idee – een innerlijk beeld – en wordt via kennis, samenwerking en creativiteit tot werkelijkheid gebracht.

Zelfs de afvalstromen, normaal gezien als ‘onbruikbaar’, worden hier bewust bekeken en omgevormd – net als de schaduw die Jung uitnodigde te integreren.

Innovatie, in mijn beleving, is dus ook een psychologisch proces. Het vraagt niet alleen kennis van buiten, maar ook moed om binnenin te kijken. Dáár begint het echte ontwerp.

16.1 Het maken van een nieuw product

Het maken van een nieuw product,
voor kopers in het buitenland,
waarvoor iedereen dan bukt,
is kennis goed onderpand.

Kennis van heel veel zaken,
waarborg mogelijk succes.
We zullen moeten waken,
voor deze vereiste les.

Scheikunde, biologie,
Engels en Bodemkunde,
boekhouden, economie,
wetskennis, natuurkunde.

De winst moet belangrijk zijn,
voor draaiend houden fabriek.
Kostenpost werkers geen gein,
hebben recht op veel muziek.

Grondstof liefst uit eigen land,
weinig kosten van vervoer
Beheer graag in eigen hand,
liever meteen van de boer.

Talen zijn heel belangrijk,
om land te bestuderen
Onafhankelijk als dijk,
geen kosten bij het leren.

Product moet erg moeilijk zijn,
concurrentie vermijden.
Gebruik van vernuftig brein,
om voor wereldplaats te strijden.

Studie van bewust product,
en zijn equivalenten.
Daarna is zaak dan gelukt,
met monsters: concurrenten

Eenmaal hoofdproduct in hand,
dan studie afval nodig.
In meerwaarde denkt fabrikant,
maakt hoge prijs overbodig.

Producten maken van afval,
voor verlaging van kosten.
Vragen stellen overal,
daarna begrotingsposten.

Studie nieuwe applicaties,
om voorsprong te behouden.
Patenten, publicaties -
toekomst zo te vertrouwen.

Heel veel denkwerk wordt vereist,
voor studie deze zaken.
Slimme marketing verrijst,
in wirwar als lichtbaken.

Brede kennis van zaken,
maakt innovatie goedkoop.
In bedrijf licht en baken,
en garantie voor verkoop.

16.2 Slotopmerking

Lessen uit praktijk en wetenschap voor productontwikkeling

Productontwikkeling is een complex en veelzijdig proces dat veel meer vereist dan alleen een goed idee. Het gedicht en de bijbehorende verzen vormen een reflectie op een praktijkervaring waarin kennis, techniek, marktinzicht en creativiteit samenkwamen om wereldwijd succesvolle producten te creëren. Deze ervaring biedt waardevolle lessen voor iedereen die zich wil verdiepen in het vakgebied van productcreatie, innovatie en ondernemerschap.

De kern van succesvol productontwikkelen ligt in een grondige kennisbasis die breed en diep is. Het combineren van vakgebieden zoals scheikunde, biologie, economie, marketing en techniek is cruciaal. Zonder een goede fundering in deze disciplines is het moeilijk om de uitdagingen van productontwikkeling te overzien en te overwinnen. In dit proces speelt ook taalvaardigheid een belangrijke rol, vooral in een geglobaliseerde markt. Meertaligheid maakt com-municatie met internationale partners en klanten mogelijk en vergroot de kansen op succes. Het vermogen om te navigeren in verschillende culturen en kennisgebieden draagt direct bij aan betere samenwerking en innovatie.

Naast kennis is ervaring onmisbaar. Het samen-werken met hoogopgeleide wetenschappers uit zowel de academische wereld als de industrie bleek essentieel. Door die combinatie konden theoretische inzichten en praktische toepassingen effectief

worden verbonden. Dit zorgde voor een voorsprong ten opzichte van concurrenten die deze brug niet konden slaan. Het inzicht in de complexiteit van producten en processen maakt het mogelijk om innovaties te ontwikkelen die niet alleen technisch haalbaar zijn, maar ook economisch verantwoord en duurzaam.

Een belangrijk element in dit proces was het toepassen van kennis om nevenproducten te creëren uit afvalstromen. Dit maakte het mogelijk om de kosten van hoofdproducten te verlagen en tegelijkertijd verspilling tegen te gaan. Waar de markt voor deze nevenproducten nog niet bestond, werden nieuwe toepassingsmogelijkheden bedacht. Dit toont het belang van creatief denken en flexibiliteit tijdens productontwikkeling. Innovatie stopt niet bij het hoofdproduct; het benutten van reststromen en het bedenken van nieuwe functies dragen bij aan het vergroten van de waarde en duurzaamheid van een productlijn.

De praktijkervaring laat ook zien dat productontwikkeling niet alleen gaat over het technische of het economische aspect, maar ook over sociale en ethische overwegingen. Arbeiders en medewerkers moeten worden gewaardeerd en krijgen het recht op goede arbeidsomstandigheden. Dit is niet alleen een morele kwestie, maar ook een praktische randvoorwaarde voor een goed draaiend productieproces. De winst is belangrijk, maar mag nooit ten koste gaan van mensen en natuur. Lokale grondstoffen gebruiken en beheer in eigen hand houden draagt bij aan economische onafhankelijkheid en duurzaamheid.

Een diepere kijk op de rol van kennis maakt duidelijk dat voortdurende scholing en interdisciplinair leren

cruciaal zijn. Het leren van nieuwe talen, vakken en vaardigheden opent deuren naar nieuwe markten en inzichten. Het geeft ook het vermogen om beter te reageren op veranderende omstandigheden en om voorsprong te behouden in een steeds competitievere wereldmarkt. Dit vraagt om een levenslange leergierigheid en een open houding ten opzichte van nieuwe technologieën en methoden.

Marketing speelt ook een onmisbare rol. Het product moet niet alleen technisch goed zijn, maar ook aantrekkelijk en begrijpelijk voor de consument. Het vertalen van technische kenmerken naar duidelijke voordelen en het inspelen op de behoeften en wensen van de markt is essentieel. Marketing en productontwikkeling zijn dus onlosmakelijk verbonden en moeten in harmonie samenwerken.

Daarnaast onderstreept deze ervaring het belang van intellectueel eigendom, zoals patenten en publicaties. Door kennis te beschermen en te delen op de juiste manier ontstaat vertrouwen en kan de marktwerking eerlijk blijven. Het zorgt er ook voor dat investeringen in onderzoek en ontwikkeling worden beloond en stimuleert verdere innovatie.

De werkwijze die hieruit naar voren komt is een model dat gericht is op kwaliteit, duurzaamheid en innovatie. Het is geen snelle truc of tijdelijke hype, maar een solide fundament gebaseerd op kennis, ervaring en visie. Deze combinatie zorgt ervoor dat producten niet alleen concurrerend zijn op de korte termijn, maar ook langdurig succesvol blijven.

Voor aankomende studenten en jonge professionals is dit een waardevolle leidraad. Het laat zien dat het pad naar succesvolle productontwikkeling vraagt om een brede en diepgaande voorbereiding, waarbij

theoretische kennis en praktijkervaring hand in hand gaan. Het vereist ook dat men niet bang is om buiten bestaande kaders te denken en nieuwe toepassingen te bedenken, zelfs als die markt nog moet worden ontwikkeld.

Tenslotte benadrukt deze ervaring het belang van samenwerken en netwerken. Het uitwisselen van kennis, het zoeken naar partners en het combineren van expertise zijn cruciaal. Innovatie ontstaat vaak op het snijvlak van verschillende disciplines en organisaties. Het vermogen om die verbindingen te leggen, te onderhouden en te benutten bepaalt in hoge mate het succes.

Kortom, productontwikkeling is een veelzijdig proces waarin kennis, creativiteit, ervaring, ethiek en samenwerking samenkomen. Wie deze elementen weet te combineren en voortdurend blijft leren en aanpassen, legt een stevige basis voor het creëren van producten die niet alleen succesvol zijn in de markt, maar ook bijdragen aan een duurzamere en rechtvaardigere wereld.

Citaat van Jung over het creatieve proces:

"Creativiteit vraagt moed om los te laten wat zeker is."

17 – Terug naar het Wezenlijke: Jungiaanse reflectie op mens en natuur

De moderne tijd presenteert zich als een tijd van vooruitgang, maar heeft een hoge prijs geëist. Waar ooit verbinding was — met de aarde, met het lichaam, met anderen — is nu vaak afstand. Waar levendigheid en ritme hoorden bij het bestaan, zijn nu systemen, controle en technische perfectie gekomen. Binnen deze ontwikkeling biedt de psychologie van Carl Gustav Jung richting. Zijn inzichten werpen licht op de menselijke behoefte aan zin, aan heling, aan terugkeer. Niet naar het verleden, maar naar het wezenlijke.

1.- Individuatie als terugkeer tot natuurlijke grond

In het hart van Jungs werk staat het proces van individuatie: de ontwikkeling van een mens tot een geheel, authentiek zelf. Die weg vereist loskomen van sociale conditioneringen, en vraagt een luisteren naar de eigen innerlijke natuur. In een wereld waarin efficiëntie de maat is geworden, wordt dit pad vaak verlaten. Toch is het pas in de herontdekking van de natuurlijke orde — seizoenen, rust, verbondenheid — dat echte innerlijke integratie mogelijk wordt.

2.- De schaduw van de vooruitgang

Wat wordt verdrongen, keert terug. Jung noemde dit de werking van de schaduw. In het verdringen van wat kwetsbaar, langzaam of niet-meetbaar is, keert

dit onderdrukt aspect terug in de vorm van burn-out, ontheemding en maatschappelijke polarisatie. De keerzijde van vooruitgang laat zich steeds vaker voelen in verlies van menselijke maat, van rust, van gemeenschap. Alleen bewustwording hiervan opent de deur naar heling.

3.- Archetypen van aarde, zaad en vruchtbaarheid

De symboliek van zaden, tuinen, bomen en vruchten leeft diep in het collectief onbewuste. Jung wees op het belang van deze archetypen als dragers van menselijke betekenis. In tijden van vervreemding kan de omgang met de aarde, het verzorgen van zaden en het delen van voedsel dienen als herinnering aan een diepere orde waarin leven, dood en wedergeboorte ritmisch verbonden zijn.

4.- De ziel van de wereld: Anima Mundi

Wanneer leven slechts wordt gezien als grondstof of handelswaar, raakt de wereld bezieldheid kwijt. Jung sprak over de **Anima Mundi**: de ziel van de wereld. Deze ziel openbaart zich niet in abstracties, maar in aandacht, zorg, liefde voor het eenvoudige. In het herstellen van contact met de aarde herleeft ook de ziel, zowel van de wereld als van de mens. Techniek zonder bezieling leidt tot leegte. Bezieling zonder techniek verliest kracht. Balans is noodzakelijk.

5.- Het innerlijke als bron van maatschappelijke verandering

Jung wees erop dat de grote transformaties van de mensheid niet beginnen bij instituties, maar bij het individu. Wie zichzelf werkelijk kent en innerlijk verantwoordelijkheid neemt, oefent invloed uit op het grotere geheel. In tijden van versnelling en fragmentatie wordt het steeds belangrijker om stil te staan bij de oorsprong van handelen. Kleine keuzes

in het dagelijkse leven kunnen bijdragen aan een andere wereld. Bewustzijn is het begin van verandering.

17.1 Weer terug naar de natuur

Weer terug naar de natuur,
met al zijn grote voordelen.
Het leven wordt dan opnieuw puur,
doen weer de oude spelen.

Meer techniek, meer verarming,
en dat is niet te stoppen
Menselijke verwarming
is weg, slecht te verkroppen.

Geen tijd meer om te praten,
Dat is Nederland, mijn land.
Afspraak loopt in de gaten,
Altijd agenda in hand.

Zonder afspraak geen bezoek,
veel anders in vijftig jaar.
Spanje: agenda is zoek,
maken nog tijd voor elkaar.

Arabische stijl beter.
Erfenis nog steeds zichtbaar.
Rust en tijd zonder meter,
geen stress, en men doet niet naar.

Men werkt daar om te leven,
men leeft niet om te werken.
Ze mogen graag veel geven,
vriendschap buiten de perken.

Citroenen ontbreken niet,
Sinaasappels evenmin.
Vers fruit geeft ons nooit verdriet,
Vruchtensap heeft echt geen zin.

Veel gezondheid in de tuin,
Cultuurgewoonten heel oud.
Teelt vandaag – geen groot fortuin,
Kwaliteitsverlies in woud.

Zaden zijn niet meer zaadvast,
Mammoets beheersen verkoop.
Geen eigen zaden - een last,
hybridenzaden geen koop.

kwaliteit vrucht veel minder,
Veel anders in onze smaak
Koop consument een hinder
Natuur verwoest – in de maak

Dus eigen zaden telen
Is een stap voor meer vrijheid
Oogst met verkoop verdelen
Neem toch van Mammoet afscheid

17.2 Slotopmerking

Terug naar de natuur
In een wereld die steeds meer draait om efficiëntie, controle en winstmaximalisatie, wordt het menselijke vaak naar de achtergrond gedrukt. De mens, ooit een wezen dat in gemeenschap leefde, met aarde en seizoen verbonden, wordt steeds meer een radertje in een systeem dat hij niet zelf heeft gebouwd — en vaak ook niet begrijpt. We worden

geleefd door technologie, door schema's, door bedrijven die op afstand bepalen wat we eten, hoe we wonen, hoe we communiceren, en zelfs hoe we denken.

De grote belofte van techniek was ooit vrijheid, gemak, en vooruitgang. Maar wat als deze vooruitgang ons in werkelijkheid armer maakt? Wat als het comfort dat ons wordt voorgespiegeld, in ruil komt voor de ziel? In plaats van handen die elkaar vasthouden, hebben we schermen. In plaats van gesprekken aan de keukentafel, zijn er meldingen en algoritmes. In plaats van zaden die vrij gedeeld werden onder boeren, zijn er nu patenten, licenties, en regels die bepalen wie wat mag planten.

Wat ooit vanzelfsprekend was — een omhelzing, een spontaan bezoek, een eigen tuin — wordt nu ingeperkt, geregistreerd, of zelfs geclaimd door externe machten. De menselijke maat verschuift richting digitale efficiëntie. Het contact, de nabijheid, het ritme van het leven zelf: ze raken verstoord.

Een schrijnend voorbeeld hiervan is de macht van multinationale bedrijven over het voedsel dat we eten. Wat we zaaien, wat we oogsten, wat we kopen in de winkel — het is niet langer het resultaat van lokale kennis of gemeenschap, maar van een marktsysteem waarin winst vooropstaat. Planten worden gepatenteerd, alsof de natuur eigendom is. Wat eeuwenlang werd doorgegeven van hand tot hand, generatie op generatie — zaden, kennis, gewoonten — wordt nu gecontroleerd, bewaakt, en verkocht. Wie geen licentie heeft, riskeert zelfs juridische stappen.

Maar een zaadje, een plant, een boom... zijn nooit eigendom geweest. Ze zijn de schepping van de aarde

zelf, en van niemand. Het feit dat dit vandaag in twijfel wordt getrokken, toont hoe ver we afgedwaald zijn van de natuurlijke orde.

Toch is er hoop — er is altijd hoop. Want de mens is niet slechts slachtoffer van deze ontwikkeling; hij is ook een krachtig wezen, in staat tot bewustwording, tot herstel. We kunnen wakker worden. We kunnen opnieuw leren luisteren naar de aarde, naar onze medemens, naar onze eigen intuïtie. We kunnen onze afhankelijkheid van systemen verminderen en opnieuw wortels slaan — in de grond, in de gemeenschap, in het leven zelf.

Dat begint klein. Bij een zaadje in eigen grond. Bij een gesprek zonder scherm ertussen. Bij een maaltijd die niet uit een fabriek komt, maar uit een tuin. Het begint bij het besef dat vrijheid niet betekent "doen wat je wil", maar leven in verbinding — met natuur, met mens, met je eigen geweten.
Boeren kunnen hun eigen zaden veredelen, zonder tussenkomst van bedrijven die controle willen. Mensen kunnen voedsel delen, in plaats van verkopen. Families kunnen bij elkaar komen zonder tussenkomst van kalenders of apps. Een samenleving kan weer ademhalen, als we ruimte geven aan dat wat niet te meten is: liefde, verwondering, verbonden-heid.

Laat dit dan de oproep zijn: dat we wakker worden. Dat we niet langer wachten tot “iemand anders” het voor ons oplost. De echte verandering begint niet in de politiek, of in het bedrijfsleven, maar in het hart van iedere mens. In de keuzes die we maken. In de kleine daden van trouw aan wat wezenlijk is.

Koop niet wat je zelf kunt kweken. Wacht niet op toestemming om lief te hebben. Volg niet klakkeloos

de stroom als je voelt dat het anders moet. Sta op. Kijk om je heen. Voel de grond onder je voeten. En stel jezelf de vraag: is dit het leven dat we willen doorgeven?

Als het antwoord ‘nee’ is — en dat zal het voor velen zijn — dan is het tijd om terug te keren. Niet terug naar vroeger als nostalgie, maar terug naar wat echt is. Naar aarde. Naar menselijkheid. Naar vrijheid in verbondenheid.

Want een wereld waarin zaden vrij zijn, waarin mensen elkaar omhelzen zonder afspraak of registratie, waarin het leven niet wordt geteld in cijfers maar gevoeld in momenten — dat is geen utopie. Het is onze natuur.

En die natuur roept ons. Nu meer dan ooit.

De ware tragedie van de mens is niet dat hij te veel verlangt, maar dat hij vergeten is wat werkelijk van waarde is.

De natuur heeft geen behoefte aan verbetering. De mens daarentegen wél.
– Carl Gustav Jung

18 Zelfvoorziening en het verlies van menselijke maat

In een tijdperk waarin vooruitgang wordt gemeten in termen van snelheid, groei en connectiviteit, lijkt de essentie van het menselijke bestaan te vervagen. Zelfvoorziening — ooit een vanzelfsprekend en levensdragend principe — is ingeruild voor afhankelijkheid van systemen die we nauwelijks nog begrijpen, laat staan beheersen. Carl Gustav Jung zag dit als een gevaarlijke ontworteling: de mens die zich losmaakt van zijn natuurlijke ritme, zijn gemeenschap, zijn verleden, raakt zijn innerlijke anker kwijt.

De prijs die wordt betaald voor modern comfort is vaak onzichtbaar: vervreemding, verlies van ervaring, en een steeds dunnere verbinding met het eigen geweten. In plaats van een bewuste verhouding tot technologie en vooruitgang, ontstaat er een eenzijdige afhankelijkheid. Wat men niet langer zelf bezit, begrijpt of controleert, wordt makkelijk overgenomen door machten buiten de menselijke maat. In dit hoofdstuk wordt teruggeblikt op een wereld waarin zelfredzaamheid, kennis van de natuur en verbondenheid met het leven centraal stonden — en op wat er gebeurt wanneer die fundamenten verloren gaan.

18.1 Zelfvoorziening

Toen, in de zestiende eeuw,
Blanca had werk, was een feit.
Veel vruchten, rijk met een geeuw,
één en al bedrijvigheid

Was een zelfvoorzienend volk,
watermolens in rivier.
Efficiënt als een dolk,
Teelt citroenen met plezier.

Water alom in overvloed,
rivier Segura, bronnen,
Het irrigatiekanaal voedt
akkers, nu nieuw gewonnen

Er was brood voor iedereen,
met steen gemalen tot meel,
de eigen tarwe, oogst als één,
en geschikt voor elke keel.

Men had zijn eigen stallen,
voor konijnen en kippen.
Dus eieren voor allen,
vlees voor eisende lippen.

Ook cabras en ovejas,
Geschikt voor melk, vlees en wol.
Vaak in de weide ambas,
ieder heeft zijn eigen rol.

Zie de vruchten in de tuin,
allerlei soorten te zien.
De citroenen brachten fortuin,
Blanca, een dorp, toen erg kien.

Sterk, onafhankelijk dorp,
nog zichtbaar vóór vijftig jaar
Heden, afstand op een worp,
afhankelijk, niet weerbaar.

Zoiets is slecht voor het leven,
meer welvaart, minder vrijheid.
Technologie doet beven,
in oorlog en crisistijd.

Weten is heel belangrijk,
van geschiedenis en tijd.
Zo plaats' men tijdig een dijk,
tussen welvaart en vrijheid.

Technologie, een zegen,
indien in goede handen.
Nieuwe mensen, snelwegen,
en onbekend met branden.

18.2 Slotopmerking

Het gedicht "Zelfvoorziening" biedt een krachtige reflectie op de veranderingen die plaatsvonden in een gemeenschap die ooit zelfvoorzienend was, maar geleidelijk afhankelijk werd van technologie en de moderne stad. Het werpt een blik op een vervlogen tijd waarin gemeenschappen zich konden redden met de middelen die zij zelf konden controleren: water,

land, dieren, en planten. Deze gemeenschappen hadden alles in eigen hand, maar de opkomst van technologie en urbanisatie leidde tot een verandering die onvermijdelijk was: de afhankelijkheid van buitenaf.

In de loop van de geschiedenis zijn er veel voorbeelden van samenlevingen die begonnen met zelfvoorziening, maar uiteindelijk vervielen in afhankelijkheid van grotere economische systemen en infrastructuren. Dit gedicht verwijst specifiek naar het contrast tussen de zelfvoorzienende maatschappij in de zestiende eeuw en de huidige, meer geïndustrialiseerde maatschappij. De beelden van een gemeenschap die haar eigen voedsel verbouwt, haar eigen dieren verzorgt, en haar eigen watervoorziening regelt, bieden een rijk, maar tegelijkertijd melancholisch beeld van een tijd die nu voorbij is.

De zelfvoorzienende tijd is zowel een tijd van onafhankelijkheid als van eenvoud. De regels van het gedicht reflecteren de bescheiden rijkdom die voortkomt uit eenvoud en verbinding met de natuur. De gemeenschap had toegang tot alles wat ze nodig hadden zonder dat ze afhankelijk waren van externe bronnen.

"Er was brood voor iedereen, / met steen gemalen tot meel," en "men had zijn eigen stallen, / voor konijnen en kippen." De nadruk ligt hier op een ritme van leven waarin alle behoeften lokaal werden vervuld. Er is een zekere trots die doorklinkt in deze regels, waarbij de mensen hun land en producten met zorg en respect behandelden.

De overgang van zelfvoorziening naar afhankelijkheid is echter een centraal thema in het

gedicht. Het beschrijft hoe een gemeenschap die ooit sterk en onafhankelijk was, nu te maken heeft met de invloeden van de moderne technologie en de druk van de verstedelijking. De regels "Sterk, onafhankelijk dorp, / nog zichtbaar vóór vijftig jaar, / Heden, afstand op een worp, / afhankelijk, niet weerbaar" illustreren dit verval. Wat ooit een onafhankelijk bestaan was, is nu bedreigd door de verstedelijking en de afhankelijkheid van externe bronnen, van technologie, en van markten die buiten de controle van de gemeenschap liggen.

Er is een verlangen om terug te keren naar de eenvoud en de autonomie van vroeger, maar tegelijkertijd een onmiskenbare erkenning van de voordelen die de moderne wereld met zich meebrengt. Het gedicht zet vraagtekens bij de prijs die de samenleving betaalt voor de verworven welvaart: "meer welvaart, minder vrijheid." Er wordt een scherpe kritiek geleverd op de verarming van de menselijke ervaring door technologische vooruitgang die de menselijke maat dreigt te verliezen. Technologie wordt niet noodzakelijk afgewezen, maar er wordt waakzaamheid gevraagd: "Technologie, een zegen, / indien in goede handen." De boodschap is duidelijk: technologie kan vooruitgang brengen, maar het moet in de juiste handen zijn, met respect voor menselijke waarden en het behoud van de vrijheid van de mens.

Een ander aspect dat in dit gedicht naar voren komt, is de reflectie op de generaties die geen oorlog hebben meegemaakt. Het gedicht verwijst naar een generatie die weinig tot geen ervaring heeft met de tegenslagen en offers die het leven in oorlogstijd met zich meebrengt. De ervaringen van de voorouders die de oorlog hebben meegemaakt, kunnen door de jongere generaties niet volledig begrepen of

gewaardeerd worden. "In oorlog en crisistijd" worden technologie en vooruitgang misschien wel als een bedreiging gezien, omdat ze vaak de waarde van menselijke verbinding en zelfvoorziening uit het oog verliezen.

Voor de generatie die de oorlog niet heeft meegemaakt, is er minder besef van de prijs die voor de moderne welvaart is betaald. Ze hebben geen directe herinneringen aan de enorme offers die gebracht moesten worden om vrijheid en onafhankelijkheid te verkrijgen. Dit is een belangrijke observatie van het gedicht: de afstand die ontstaat wanneer men zich ver van de werkelijkheid van oorlog en crisis bevindt. De oudere generaties hebben een diepgaande waardering voor het verleden, voor de offers van hun voorouders, en voor het belang van zelfvoorziening en onafhankelijkheid, maar voor de jongere generatie is dit misschien niet zo duidelijk. Het gedicht benadrukt dit verschil: "Afhankelijk, niet weerbaar."

Het gedicht roept op tot bewustwording van deze veranderingen, niet alleen op een collectief niveau, maar ook op een individueel niveau. "Weten is heel belangrijk," wordt een sleutelboodschap in dit gedicht. Het belang van kennis, van geschiedenis, en van tijd wordt benadrukt.

Het is essentieel dat de nieuwe generatie zich bewust wordt van wat het betekent om afhankelijk te zijn van technologie en externe bronnen. Alleen door deze bewustwording kan men zich wapenen tegen de gevaren die met technologie en verstedelijking gepaard gaan. De waarschuwing is duidelijk: "Zo plaats' men tijdig een dijk, / tussen welvaart en vrijheid." Het idee van de dijk als metafoor voor bescherming tegen de overstroming van technologie

is sterk: zonder een solide basis van kennis en bewustzijn, zal men gemakkelijk ten onder gaan in de ongebreidelde groei van de technologische en economische systemen die de menselijke autonomie dreigen te overschaduwen.

De slotregels, die "Nieuwe mensen, snelwegen, / en onbekend met branden" noemen, laten zien hoe ver de kloof is tussen de oude en de nieuwe generatie. De "snelwegen" verwijzen naar het snelle, globale verkeer van informatie en mensen, een wereld waarin de directe ervaring van oorlog en conflict ver verwijderd lijkt. Het gaat hier niet alleen om fysieke branden, maar ook om de branden van de menselijke geest: de oorlogen, de crisis, de worstelingen van het verleden die ons geleerd hebben wat het betekent om onafhankelijk te zijn.

Uiteindelijk roept het gedicht op tot een herwaardering van de menselijke maat. "Zelfvoorziening" is niet alleen een praktische manier van leven, maar ook een filosofie die de nadruk legt op autonomie, verbondenheid met de natuur, en bewustzijn van de impact van technologie op de menselijke ervaring.

In de wereld van vandaag, waarin de moderne technologie steeds meer onze levens beheerst, is het van groot belang om de waarde van zelfvoorziening en zelfbeschikking opnieuw te begrijpen en te integreren in de manier waarop we met elkaar en de wereld omgaan. Het gedicht biedt een krachtige waarschuwing: technologie moet in goede handen zijn, en de vrijheid van de mens moet altijd beschermd worden tegen de verleidingen van overmatige afhankelijkheid.

In dit licht kan het gedicht worden gezien als een oproep om de wijsheid van het verleden te bewaren, niet om vast te houden aan het oude, maar om het als basis te gebruiken voor een meer evenwichtige en bewuste toekomst. Het is een herinnering aan de waarde van verbondenheid, de kracht van zelfvoorziening, en het belang van kennis in een snel veranderende wereld. Alleen dan kan men echt waarderen wat er is, en tegelijkertijd de vrijheid behouden die voor de toekomst essentieel is.

18.3 Jungiaanse reflectie

Jung waarschuwde dat een samenleving die haar verleden vergeet, kwetsbaar wordt voor herhaling van collectieve dwaasheid. Wanneer geschiedenis, wijsheid en ervaringskennis worden losgelaten, ontstaat er ruimte voor massapsychologie en technologie die zonder moreel anker opereert. De mens, aldus Jung, wordt dan niet meer geleid van binnenuit — door geweten, traditie, of verbinding met de natuur — maar van buitenaf, door systemen, trends en krachten die hij zelf niet gekozen heeft.

In deze context staat zelfvoorziening niet alleen voor fysieke onafhankelijkheid, maar ook voor psychische weerbaarheid. Het is de innerlijke houding van iemand die zich bewust is van zijn plaats in het grotere geheel, en die verantwoordelijkheid neemt voor zijn handelen — niet als consument, maar als mens.

Hoe meer wij onze omgeving beheersen met techniek, hoe minder wij ons eigen innerlijk beheersen. En wie zichzelf niet kent, wordt onbewust geregeerd door krachten die buiten hem liggen.
— Carl Gustav Jung

19 Epiloog – Denken, durven, doen

De ervaringen en inzichten die ik in dit boek heb gedeeld, tonen hoe denken, creativiteit en discipline een fundering kunnen vormen voor succes in het leven en in zaken. Dammen leerde me vooruitdenken, geduld opbrengen, risico's inschatten en scherp blijven. Datzelfde heb ik toegepast in de wereld van ondernemerschap, innovatie, en onderhandeling — steeds weer vanuit de overtuiging dat wie zijn denkvermogen voedt, zijn toekomst vormt.

Zoals Henry Ford zei:
"Denken is het zwaarste werk dat er is, wat waarschijnlijk de reden is waarom zo weinigen zich ermee bezighouden."

En Einstein:
"Verbeelding is belangrijker dan kennis."

En Szent-Györgyi:
"Ontdekken is zien wat iedereen heeft gezien en denken wat niemand heeft gedacht."

Dammen bracht mij de mentale training, het zakenleven bood mij het speelveld. De combinatie bleek krachtiger dan menige opleiding. Als deze pagina's daartoe kunnen aanzetten — tot nadenken, tot doorzetten, tot onderscheiden — dan is het doel van dit boek bereikt.

Govert Westerweld

20 Curriculum Vitae

Waarom dit uitgebreide Curriculum Vitae?
In mijn werk als historicus heb ik mij herhaaldelijk verbaasd over hoe weinig auteurs over zichzelf vertellen. Wanneer men later een biografie over hen wil schrijven, blijkt essentiële informatie schaars of zelfs onvindbaar. Ook blijven plaatselijke gewoonten, de tijdsgeest of persoonlijke motivaties vaak onvermeld — elementen die nochtans van groot belang zijn om een periode goed te begrijpen.

Mijn boeken zijn niet enkel geschreven voor dit moment, maar ook voor de toekomst. Niet ieder werk zal nu de aandacht krijgen die het misschien later verdient. Maar over veertig of vijftig jaar zal men zich mogelijk afvragen wie ik was, wat mij dreef, en waarom ik schreef zoals ik schreef. Dit uitgebreide CV dient als antwoord op die toekomstige vragen.

Tegelijkertijd is het ook een vorm van verzet. In Spanje wordt momenteel overwogen om zowel de filosofie als de geschiedenis vóór 1812 uit het onderwijs te schrappen. Daarmee dreigt niet alleen het collectief geheugen te vervagen — men zou bijvoorbeeld vergeten dat de moslims Spanje binnenvielen in 713, dat de Joden werden verbannen in 1492 en de moriscos in 1610 — maar ook de wortels van onze beschaving worden dan losgesneden.

Om die reden werk ik aan Nederlandstalige poëzie waarin filosofische thema's worden verweven en duid ik mijn gedichten in het licht van grote denkers. Elk gedicht krijgt een slotopmerking en een filosofische analyse, waarmee ik een brug sla tussen literatuur en

denken. Daarna worden deze gedichten, samen met de beschouwende toelichting, vertaald in het Spaans, zodat ook lezers hier toegang krijgen tot zowel de poëtische inhoud als de onderliggende filosofische reflectie. Zo wil ik, juist in een tijd waarin men de filosofie uit het onderwijs dreigt te schrappen, het denken blijven voeden en bewaren — in twee talen, voor twee werelden. Ook dat is archiefwerk voor later. En zo biedt dit Curriculum Vitae méér dan een overzicht van opleidingen, publicaties en ondernemerschap: het is een historisch document op zich, bedoeld om context te geven aan wat ik geschreven en ondernomen heb.

De tijd zal oordelen over de waarde ervan. Maar wat nu vastligt, hoeft straks niet heropgegraven te worden.

Curriculum Vitae – Auteur
(Waarom dit CV? Omdat geschiedenis niet alleen om gebeurtenissen gaat, maar ook om de mensen die ze vastleggen. Deze notities dienen toekomstige lezers.)

1.-ONDERWIJS & VAKGEBIEDEN

Tuinarchitectuur
Studies: Dendrologie, Plantenkennis, Boekhouden, Bodemkunde, Natuurkunde, scheikunde, plantkunde, Engels, fytochemie, marketing, geschiedenis.

Taalvaardigheid: Nederlands, Duits, Spaans, Frans, Engels (geleerd door praktijk en formele studies bij het L.O.I. over handelscorrespondentie Nederlands, Duits, Engels, Spaans, Frans). Studies van Portugees, Italiaans, Russisch en Arabisch (3-6 maanden).

Promotie: Doctor of Business Administration (Columbia Southern University) (zelden vermeld vanwege voorkeur voor inhoud boven titels)

2.- ONDERNEMERSCHAP

Aandeelhouder in eigen extractiebedrijf Zoster S.A. (Zeneta, 1978-1989)
Internationale marktontwikkeling voor plantaardige extracten

Identificeerde commerciële kansen voor natuurlijke afvalstoffen in exportmarkten dankzij:

Taalvaardigheid (Nederlands, Duits, Engels, Spaans, Frans) en direct contact met buitenlandse inkopers

Agrarische achtergrond + scheikundige basiskennis

Initieerde R&D-trajecten voor nieuwe extractiemethoden uit citrusreststoffen en andere plantaardige afvalstoffen.

Studie van Duitse/Engelse vakliteratuur over extractietechnieken

Vertaalde inzichten naar praktische prototypes met scheikundigen

Resultaat: Ontwikkeling van verschillende active bestanddelen, waaronder Neohesperidina Dihidrochalcona, later overgenomen door een multinationaal.

Leidinggevende rol in oprichting extractiebedrijf (2000-2012)

Aangesteld om nieuw extractiebedrijf op te zetten samen met twee scheikundigen (Furfural, later Nutrafur, 2000)

Ondernemerschap en Innovatie
Extractiebedrijf gespecialiseerd in hoogwaardige plantenextracten

Speelde sleutelrol in strategische positionering door:
Marktkennis: directe ervaring met internationale afzetmogelijkheden

Productontwikkeling: adviseerde focus op premium kwaliteit carnosic acid en rosmarinic acid

Kostenefficiëntie: praktijkkennis van Spaanse productieprocessen

Resultaat:

Uitgroei tot top 2 wereldspeler in rosemarijn extracten

Overname door internationaal concern vanwege sterke marktpositie

Bedrijf van citroenderivaten (1989-2012):
Uitbouw kruidenhandel tot wereldwijde nichespeler, zelfs tijdens crisis 2008

Strategisch adviseur & marktontwikkelaar kruidenbedrijf Derivados Cítricos

Initiator van transformatie van kruidenhandel naar citrusderivaten

Introduceerde nieuwe productlijnen (citrusschillen, sappen)

Legde internationale afzetkanalen aan voor citrusproducten

Resultaten:
Succesvolle diversificatie tijdens economische crisis
Uitbreiding fabrieksterrein in 2008
Uitgroei tot wereldwijde nichespeler

3.- PUBLICATIES (SELECTIE)
Totaal: 285 werken

Focusgebieden:

Damsporthistorie (officieel historicus FMJD sinds [2006])

Belangrijkste werk:
De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Católica op de nieuwe sterke dame in de oorsprong van het dam- en moderne schaakspel. Spaanse literatuur, jaren 1283-1700.

Geschiedenis/cultuur van Blanca & Murcia (100+ titels)

Belangrijkste werk:
Blanca, El Ricote de Don Quijote (2005, 1000+ p.) in samenwerking met de Universidad de Murcia

4.- HISTORISCHE HYPOTHESES

1992 De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Católica op de nieuwe sterke dame in de oorsprong van het dam- en moderne schaakspel. (in 2004 geverifieerd door José Antonio Garzón Roger)

2002 Moriscos van Blanca: Bewees terugkeer na verdrijving 1613 (bevestigd door latere studies)

Auteurschap 16e-eeuws eerste damboek: Toeschrijving aan Juan de Timoneda in plaats van Torquemada (in 2010 geverifieerd door José Antonio Garzón Roger)

"Mijn doel was nooit gelijk krijgen, maar verloren kennis reconstrueren."

5. NEVENACTIVITEITEN
Damsport: Nederlands jeugdkampioen (1963), ontwikkelaar van varianten

Lidmaatschappen:
Real Academia Alfonso X el Sabio (sinds 2005)
Asociación Internacional de Hispanistas
Asociación Hispanistas de Benelux

Aantekeningen
“Duitse taal opgedaan tijdens werkzaamheden in Duitsland tussen mei, 1967 tot september 1968.
"Mijn Spaans begon in 1969 in Blanca – niet in een klaslokaal, maar in gesprekken met ouderen en schriftelijke studies in Murcia.

"Academici noemen mijn 285 boeken veel. Voor mij is elk boek een onafgemaakt gesprek met de toekomst."

21 BIBLIOGRAPHY

Books written by Govert Westerveld

Most of my books, written in English, German, Spanish, French, Dutch, Portuguese, Italian and Arabic, are in the National Library in The Hague (Koninklijke Bibliotheek in The Hague).

Nº	Year	Title	ISBN
01	1990 2014	Las Damas: ciencia sobre un tablero I Las Damas: ciencia sobre un tablero I. 132 pages. Lulu Editors.	84-7665-69 Softcover
02	1992 2014	Damas españolas: 100 golpes de apertura coronando dama. 116 pages. Lulu Editors. Damas españolas: 100 golpes de apertura coronando dama. 116 pages. Lulu Editors.	84-604-3888-0 None
03	1992 2014	Damas españolas: 100 problemas propios con solamente peones. Damas españolas: 100 problemas propios con solamente peones. 108 pages. Lulu Editors.	84-604-3887-2 None
04	1992 2014	Las Damas: ciencia sobre un tablero, II Las Damas: ciencia sobre un tablero, II. 124 pages. Lulu Editors.	84-604-3886-4 None

05	1992 2014	Las Damas: ciencia sobre un tablero, III Las Damas: ciencia sobre un tablero, III. 124 pages. Lulu Editors.	84-604-4043-5 None
06	1992	Libro llamado Ingenio...juego de marro de punta: hecho por Juan de Timoneda. (Now not edited).	84-604-4042-7
07	1993 2014	Pedro Ruiz Montero: Libro del juego de las damas vulgarmente nombrado el marro. Pedro Ruiz Montero: Libro del juego de las damas vulgarmente nombrado el marro. 108 pages. Lulu Editors.	84-604-5021-X None
08	1997	De invloed van de Spaanse koningin Isabel la Católica op de nieuwe sterke dame in de oorsprong van het dam- en moderne schaakspel. Spaanse literatuur, jaren 1283-1700. In collaboration with Rob Jansen. 329 pages. (Now not edited)	84-605-6372-3 hardcover
09	1997 2014 2014	Historia de Blanca, lugar más islamizado de la región murciana, año 711-1700. Foreword: Prof. Dr. Juan Torres Fontes, University of Murcia. 900 pages. Historia de Blanca, lugar más islamizado de la región murciana, año 711-1700. Volume I. 672 pages. Lulu Editors. Historia de Blanca, lugar más islamizado de la	84-923151-0-5 978-1-291-80895-7 paperback 978-1-29-80974-9

		región murciana, año 711-1700. Volume I. 364 pages. Lulu Editors.	
10	2001 2014 2014	Blanca, "El Ricote" de Don Quijote: expulsión y regreso de los moriscos del último enclave islámico más grande de España, años 1613-1654. Foreword of Prof. Dr. Francisco Márquez Villanueva – University of Harvard – USA. 1004 pages. Blanca, "El Ricote" de Don Quijote: expulsión y regreso de los moriscos del último enclave islámico más grande de España, años 1613-1654. 552 pages. Lulu Editors. Blanca, "El Ricote" de Don Quijote: expulsión y regreso de los moriscos del último enclave islámico más grande de España, años 1613-1654. 568 pages. Lulu Editors.	84-923151-1-3 978-1-291-80122-4 Paperback 978-1-291-80311-2
11	2004	Inspiraciones	Without publising
12	2004	La reina Isabel la Católica: su reflejo en la dama poderosa de Valencia, cuña del ajedrez moderno y origen del juego de damas. In collaboration with José Antonio Garzón Roger. Foreword: Dr. Ricardo Calvo. Generalidad Valeciana. Consellería de Cultura, Educació i Esport. Secretaría Autonómica de Cultura. 426 pages.	84-482-3718-8 paperback
13	2006	Los tres autores de La Celestina. Volume I.	10:84-923151-4-8

	2009	Foreword: Prof. Ángel Alcalá – University of New York. 441 pages. (bubok.com) Los tres autores de La Celestina. Volume I. 441 pages (bubok.com)	None
14	2007 2014 2014	Miguel de Cervantes Saavedra, Ana Felix y el morisco Ricote del Valle de Ricote en "Don Quijote II" del año 1615 (capítulos 54, 55, 63, 64 y 65. Dedicated to Prof.Francisco Márquez Villanueva of the University of Harvard. 384 pages. El Morisco Ricote del Valle de Ricote. Volume I. 306 pages. Lulu Editors El Morisco Ricote del Valle de Ricote. Volume II. 318 pages. Lulu Editors.	10:84-923151-5-6 978-1-326-09629-8 Hardcover 978-1-326-09679-3 Hardcover
15	2008	Damas Españolas: El contragolpe. 112 pages. Lulu Editors.	10:84-923151-9-2
16	2008 2015	Biografía de Doña Blanca de Borbón (1336-1361). El pontificado y el pueblo en defensa de la reina de Castilla. 142 pages. Biografía de doña Blanca de Borbón (1336-1361). 306 pages. Lulu Editors	10:84-923151-7-2 978-1-326-47703-5 Hardcover en KB
17	2008	Biografía de Don Fadrique, Maestre de la Orden de Santiago (1342-1352). 122 pages. Biografía de Don Fadique, Maestre de la Orden de Santiago. 228 pages. Lulu Editors.	10:84-923151-6-4 978-1-326-47359-4 Hardcover

18	2008 2009	Los tres autores de La Celestina. Volume II. 142 pages. (Now not edited) Los tres autores de La Celestina. Volume II. 142 pages. Ebook (bubok.com)	10:978-84-612-604-0-9 None
19	2008 2015	El reino de Murcia en el tiempo del rey Don Pedro, el Cruel (1350-1369). 176 pages El reino de Murcia en el tiempo del rey Don Pedro I el Cruel (1350-1369). 336 pages. Lulu Editors	13:978-84-612-6037-9 978-1-326-47531-4 Hardcover
20	2008 2015	Los comendadores del Valle de Ricote. Siglos XIII-XIV. Volume I. 178 pages Los Comendadores del Valle de Ricote. Siglox XIII-XIV. 316 pages. Lulu Editors.	13:978-84-612-6038-6 978-1-326-47485-0 Hardcover
21	2009 2015 2015	Doña Blanca y Don Fadrique (1333-1361) y el cambio de Negra (Murcia) a Blanca. 511 pages. De Negra a Blanca. Tomo I. 520 pages. De Negra a Blanca Tomo II. 608 pages Lulu Editors	13:978-84-612-6039-3 978-1-326-47805-6 Hardcover 978-1-326-47872-8 Hardcover
22	2009 2015	Los tres autores de La Celestina. Volume III. 351 pages. (Godofredo Valle de Ricote). Los tres autores de La Celestina. Volume III. 424 pages. (bubok.com)	13:978-84-613-2191-9 None
23	2009 2015	Los tres autores de La Celestina. Volume IV. 261 pages. (Godofredo Valle de Ricote). Tres autores de La Celestina. Volumen IV.	13:978-84-613-2189-6 None

		312 pages. Ebook (bubok.com)	
24	2010	El monumento del Morisco Ricote y Miguel de Cervantes Saavedra. 80 pages.	13:978-84-613-2549-8
25	2011 2012	Un ejemplo para España, José Manzano Aldeguer, alcalde de Beniel (Murcia), 1983-2001. 470 pages. Foreword: Ramón Luis Valcárcel Sisa. (Now not edited) Un ejemplo para España, José Manzano Aldeguer, alcalde de Beniel (Murcia), 1983-2001. 470 pages. Ebook (bubok.com)	978-84-614-9221-3 None
26	2012	The History of Checkers of William Shelley Branch. 182 pages. (Now not edited).	None
27	2013	Biografía de Juan Ramírez de Lucena. (Embajador de los Reyes Católicos y padre del ajedrecista Lucena). 240 pages. Lulu Editors.	978-1-291-66911-4
28	2016	El tratado contra la carta del Prothonotario de Lucena. 182 pages. (Now not edited)	None
29	2012	La obra de Lucena: “Repetición de amores”. 83 pages. (Now not edited)	None
30	2012	El libro perdido de Lucena: “Tractado sobre la muerte de Don Diego de Azevedo”. 217 pages. (bubok.com)	None
31	2012	De Vita Beata de Juan de Lucena. 86 pages. (Ebook – bubok.com)	None
32	2013	Biografía de Maurice	978-1-291-68772-9

		Raichenbach, campeón mundial de las damas entre 1933-1938. Volume I. 357 pages. Lulu Editors.	Paperback
33	2013	Biografía de Maurice Raichenbach, campeón mundial de las damas entre 1933-1938. Volume II. 300 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68769-9 Paperback
34	2013	Biografía de Amadou Kandié, jugador fenomenal senegal´s de las Damas entre 1894-1895. 246 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68450-6 Paperback
35	2013	The History of Alquerque-12. Spain and France. Volume I. 388 pages. Lulu Editors	978-1-291-66267-2 Paperback
36	2013	Het slechtste damboek ter wereld ooit geschreven. 454 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68724-8 Paperback
37	2013	Biografía de Woldouby. 239 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68122-2 Paperback
38	2013	Juan del Encina (alias Lucena), autor de Repetición de amores. 96 pages. Lulu Editors	978-1-291-63347-4
39	2013	Juan del Encina (alias Francisco Delicado). Retrato de la Lozana Andaluza. 352 pages. Lulu Editors.	978-1-291-63782-3
40	2013	Juan del Encina (alias Bartolomé Torres Naharro). Propalladia. 128 pages. Lulu Editors	978-1-291-63527-0
41	2013	Juan del Encina, autor de las comedias Thebayda, Ypolita y Serafina. 92 pages. Lulu Editors	978-1-291-63719-9
42	2013	Juan del Encina, autor de la Carajicomedia. 128 pages. Lulu Editors	978-1-291-63377-1

43	2013	El Palmerín de Olivia y Juan del Encina. 104 pages. Lulu Editors	978-1-291-62963-7
44	2013	El Primaleón y Juan del Encina. 104 pages. Lulu Editors.	978-1-291-61480-7
45	2013	Hernando del Castillo seudónimo de Juan del Encina. 96 pages. Lulu Editors	978-1-291-63313-9
46	2013	Amadis de Gaula. Juan del Encina y Alonso de Cardona. 84 pages. Lulu Editors	978-1-291-63990-2
47	2013	Sergas de Esplandián y Juan del Encina. 82 pages. Lulu Editors	978-1-291-64130-1
48	2013	History of Checkers (Draughts). 180 pages. Lulu Editors.	978-1-291-66732-5 Paperback
49	2013	Mis años jóvenes al lado de Ton Sijbrands and Harm Wiersma, futuros campeones mundiales. 84 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68365-3 Paperback
50	2013	De Spaanse oorsprong van het Dam- en moderne Schaakspel. Volume I. 382 pages. Lulu Editors.	978-1-291-66611-3 Paperback
51	2013	Alonso de Cardona, el autor de la Questión de amor. 88 pages. Lulu Editors.	978-1-291-65625-1
52	2013	Alonso de Cardona. El autor de la Celestina de Palacio, Ms. 1520. 96 pages. Lulu Editors.	978-1-291-67505-4
53	2013	Biografía de Alonso de Cardona. 120 pages. Lulu Editors.	978-1-291-68494-0
54	2014	Tres autores de La Celestina: Alonso de Cardona, Juan del Encina y Alonso de Proaza.	978-1-291-86205-8

		168 pages. Lulu Editors.	
55	2014	Blanca, una página de su historia: Expulsión de los moriscos. (With Ángel Ríos Martínez). 280 pages. Lulu Editors.	None
56	2014	Ibn Sab'in of the Ricote Valley, the first and last Islamic place in Spain. 288 pages. Lulu Editors.	978-1-326-15044-0 Hardcover
57	2015	El complot para el golpe de Franco. 224 pages. Lulu Editors.	978-1-326-16812-4 Hardcover
58	2015	De uitdaging. Van damsport tot topproduct. Hoe de damsport mij hielp voedingsproducten van wereldklasse te creëren. 312 pages. Lulu Editors.	978-1-326-15470-7 Hardcover
59	2015	The History of Alquerque-12. Remaining countries. Volume II. 436 pages. Lulu Editors.	978-1-326-17935-9 paperback
60	2015	Your visit to Blanca, a village in the famous Ricote Valley. 252 pages. Lulu Editors.	978-1-326-23882-7 Hardcover
61	2015	The Birth of a new Bishop in Chess. 172 pages. Lulu Editors.	978-1-326-37044-2 Hardcover
62	2015	The Poem Scachs d'amor (1475). First Text of Modern Chess. 144 pages. Lulu Editors.	978-1-326-37491-4 Hardback
63	2015	The Ambassador Juan Ramírez de Lucena, the father of the chessbook writer Lucena. 226 pages. Lulu Editors.	978-1-326-37728-1 Hardcover
64	2015	Nuestro ídolo en Holanda: El senegalés Baba Sy campeón mundial del juego de las damas (1963-1964). 272 pages.	None

		(bubok.com).	
65	2015	Baba Sy, the World Champion of 1963-1964 of 10x10 Draughts. Volume I. 264 pages. Lulu Editors.	978-1-326-39729-6 Hardcover
66	2015	The Training of Isabella I of Castile as the Virgin Mary by Churchman Martin de Cordoba. 172 pages. Lulu Editors.	978-1-326-40364-5 Hardcover
67	2015	El Ingenio ó Juego de Marro, de Punta ó Damas de Antonio de Torquemada. 228 pages. Lulu Editors.	978-1-326-40451-2 Hardcover
68	2015	Baba Sy, the World Champion of 1963-1964 of 10x10 Draughts. Volume II. 204 pages. Lulu Editors.	978-1-326-43862-3 Hardcover
69	2016	The Origin of the Checkers and Modern Chess Game. Volume I. 316 pages. Lulu Editors.	978-1-326-60212-3 Hardcover
70	2015	The Origin of the Checker and Modern Chess Game. Volume III. 312 pages. Lulu Editors.	978-1-326-60244-4
71	2015	Woldouby's Biography, Extraordinary Senegalese checkers player during his stay in France 1910-1911. 236 pages. Lulu Editors.	978-1-326-47291-7 Hardcover
72	2015	La Inquisición en el Valle de Ricote. (Blanca, 1562). 264 pages. Lulu Editors.	978-1-326-49126-0 Hardcover
73	2015	History of the Holy Week Traditions in the Ricote Valley. (With Ángel Ríos Martínez). 140 pages. Lulu Editors.	978-1-326-57094-1 Hardcover
74	2016	Revelaciones sobre Blanca. 632 pages. Lulu Editores.	978-1-326-59512-8 Hardcover

75	2016	Muslim history of the Región of Murcia (715-1080). Volume I. 308 pages. Lulu Editors.	978-1-326-79278-7 Hardcover
76	2016	Researches on the mysterious Aragonese author of La Celestina. 288 pages. Lulu Editors.	978-1-326-81331-4 Hardcover
77	2016	The life of Ludovico Vicentino degli Arrighi between 1504 and 1534. 264 pages. Lulu Editors	978-1-326-81393-2 Hardcover
78	2016	The life of Francisco Delicado in Rome: 1508-1527. 272 pages. Lulu Editors.	978-1-326-81436-6 Hardcover
79	2016	Following the Footsteps of Spanish Chess Master Lucena in Italy. 284 pages. Lulu Editors.	978-1-326-81682-7 Hardcover
80	2016	Historia de Granja de Rocamora: La Expulsión en 1609-1614. 124 pages. Lulu Editors.	978-1-326-85145-3 Hardcover
81	2013	De Spaanse oorsprong van het Dam- en Moderne Schaakspel. Deel II. 384 pages. Lulu Editors.	978-1-291-69195-5 paperback
82	2015	The Spanish Origin of the Checkers and Modern Chess Game. (De Spaanse oorsprong van het Dam- en Moderne Schaakspel) Volume III. 312 pages. Lulu Editores.	978-1-326-45243-8 Hardcover
83	2014	El juego de las Damas Universales (100 casillas). 100 golpes de al menos siete peones. 120 pages.	13-978-84-604-3888-0
84	2009	Siglo XVI, siglo de contrastes. (With Ángel Ríos Martínez). 153 pages. (bubok.com). Authors:	978-84-613-3868-9

		Ángel Rios Martínez & Govert Westerveld	
85	2010	Blanca, una página de su historia: Último enclave morisco más grande de España. 146 pages. (bubok.com). Authors: Ángel Rios Martínez & Govert Westerveld	None
86	2017	Ibn Sab'in del Valle de Ricote; El último lugar islámico en España. 292 pages. Lulu Editors.	978-1-326-99819-6 Hardcover
87	2017	Blanca y sus hierbas medicinales de antaño. 120 pages. Lulu Editors.	978-0244-01462-9 Hardcover
88	2017	The Origin of the Checkers and Modern Chess Game. Volume II. 300 pages. Lulu Editors	978-0-244-04257-8 Hardcover
89	2017	Muslim History of the Region of Murcia (1080-1228). Volume II. 308 pages. Lulu Editors	978-0-244-64947-0
90	2018	History of Alquerque-12. Volume III. 516 pages. Lulu Editors.	978-0-244-07274-2 Paperback
91	2015	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume I. 456 pages. Lulu Editores.	978-1-326-47888-9 Hardcover
92	2015	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume II. 232 pages. Lulu Editores	978-1-326-47949-7 Hardcover
93	2018	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume III. 520 pages. Lulu Editors.	978-0-244-65938-7
94	2018	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume IV. 248 pages. Lulu Editors.	978-0-244-36089-4
95	2018	La Celestina: Lucena y Juan del Encina. Volume	978-0-244-57803-9 Lulu Editors

		V. (In press)	
96	2018	Draughts and La Celestina's creator Francesch Vicent (Lucena), author of: Peregrino y Ginebra, signed by Hernando Diaz. 412 pages. Lulu Editors.	978-0-244-05324-6
97	2018	Draughts and La Celestina's creator Francesch Vicent (Lucena) in Ferrara. 316 pages. Lulu Editors.	978-0-244-95324-9
98	2018	Propaladia Lucena	In Press
99	2018	Question de Amor Lucena	In Press
100	2018	My Young Years by the side of Harm Wiersma and Ton Sijbrands, Future World Champions – 315 pages. Lulu Editors.	978-0-244-66661-3 Lulu Editors
101	2018	The Berber Hamlet Aldarache in the 11th-13th centuries. The origin of the Puerto de la Losilla, the Cabezo de la Cobertera and the village Negra (Blanca) in the Ricote Valley. 472 pages. Lulu Editors.	978-0-244-37324-5 Lulu Editors Hardcover
103	2018	La gloriosa historia española del Juego de las Damas – Tomo I. 172 pages. Lulu Editors.	978-0-244-38353-4 Lulu Editors Hardcover
102	2018	La gloriosa historia española del Juego de las Damas – Tomo II. 148 pages. Lulu Editors.	978-0-244-08237-6 Lulu Editors Hardcover
104	2018	La gloriosa historia española del Juego de las Damas – Tomo III. 176 pages. Lulu Editors.	978-0-244-98564-6 Lulu Editors Hardcover
105	2018	La fabricación artesanal de papel en Negra (Blanca) Murcia. (Siglo XIII)	978-0-244-11700-9 Lulu Editors Hardcover

106	2018	La aldea bereber Aldarache en los siglos XI-XIII. El origen del Puerto de la Losilla, el Cabezo de la Cobertera y el pueblo Negra (Blanca) en el Valle de Ricote.	In Press
107	2018	Analysis of the Comedy and Tragicomedy of Calisto and Melibea. Lulu Editors. 131 pages. Lulu Editors.	978-0-244-41677-5 Lulu Editors Hardcover
108	2018	Diego de San Pedro and Juan de Flores: the pseudonyms of Lucena, the son of doctor Juan Ramírez de Lucena. Lulu Editors. 428 pages. Lulu Editors.	978-0-244-72298-2 Lulu Editors Hardcover
109	2018	Dismantling the anonymous authors of the books attributed to the brothers Alfonso and Juan de Valdés. 239 pages. Lulu Editors.	978-0-244-26453-6 Lulu Editors
110	2018	Revelation of the true authors behind Villalon's books and manuscripts. 429 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56448-3 Lulu Editors
111	2018	Doubt about the authorship of the work Asno de oro published in Seville around 1513. 225 pages. Lulu Editors.	978-1-792-03946-1 KDP Amazon
112	2018	Damas Españolas: Reglas y estrategia. Tomo I. 138 pages. Lulu Editors.	978-0-244-86526-9 Lulu Editors
113	2019	*El Lazarillo,* initiated by Lucena and finished by Bernardo de Quirós. 282 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56495-7 Lulu Editors
114	2019	Damas Españolas: Direcciones para jugar bien. Tomo II. 150 pages.	978-0-244-56529-9 Lulu Editors

		Lulu Editors.	
115	2019	Damas Españolas: Principios elementales y Golpes. Tomo III. 142 Pages. Lulu Editors	978-0-244-26573-1 Lulu Editors
116	2019	Damas Españolas: Concepto combinativo y Juego posicional. Tomo IV. 117 pages. Lulu Editors.	978-0-244-26590-8 Lulu Editors
117	2019	Een zwarte bladzijde in de geschiedenis van Murcia. Wetenswaardigheden over de gehuchten en dorpen langs de vreemde route van de twee vermiste Nederlanders in de Spaanse deelstaat Murcia. 303 bladzijden. Lulu Editors	978-0-244-56569-5 Lulu Editors
118	2019	Damas Españolas: La partida. Tomo V. 130 páginas. Lulu Editors	978-0-244-86605-1 Lulu Editors
119	2019	Damas Españolas: Los problemas. Tomo VI. 114 páginas. Lulu Editors. Hardcover	978-0-244-26643-1 Lulu Editors
120	2020	Tradiciones y costumbres holandesas. Vida familiar, social y comercial. 312 pages. Lulu Editors.	978-0-244-56551-0 Lulu Editors
121	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo (Lucena), the unknown son of the Embassador Juan Ramírez de Lucena and author of La Celestina. Volume I. 414 pages. Lulu Editors.	978-0-244-27298-2 Lulu Editors
122	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo (Lucena), the unknown son of the Embassador Juan Ramírez de Lucena and author of La Celestina. Volume II.	978-0-244-87333-2 Lulu Editors

		422 pages. Lulu Editors.	
123	2020	Muslim History of the Region of Murcia (1229-1304). Volume III. 300 pages. Lulu Editors	In Press
124	2020	Juan de Sedeño and Fernando de Rojas	978-1-71686-700-2 Lulu Editors
125	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo, the author of *Lazarillo* and *Viaje de Turquía*	978-1-71679-758-3 Lulu Editors
126	2020	Testament of Fernando de Rojas. Pursuit of the missing writer	978-1-71680-426-7 Lulu Editors
127	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo and Fernando de Rojas – the Authors of Repetición de Amores and Arte de Ajedrez. 265 pages. Lulu Editors.	978-1-71674-220-0 Lulu Editors
128	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo and Continuations of La Celestina. 671 pages. Lulu Editors	978-1-71670-562-5 Lulu Editors
129	2020	My family tree. 53 pages. Lulu Editors	978-1-71668-665-8 Lulu Editors
130	2020	El Gran Capitán, obra escrita por Fernando de Rojas & Gonzalo Fernández de Oviedo 77 pages. Lulu Editors	978-1-71665-818-1 Lulu Editors
131	2020	Gonzalo Fernández de Oviedo y sus obras. Tomo I. 276 pages. Lulu Editors	978-1-71665-331-5 ©
132	2020	Analysing Literary Works in Fernando de Rojas' Will. Volume I. 719 pages. Lulu Editors	978-1-71665-894-5 ©
133	2020	Relatos blanqueños	In Press
134	2020	Draughts is more difficult than chess. El juego de damas es más difícil que el ajedrez. 97 pages. Lulu Editors	978-1- 716-43612-3 ©

135	2021	Discovering Blanca. 10 routes to discover its natural and cultural wealth. Authors: José Molina Ruíz, Mª Luz Tudela Serrano, Virginia Guillén Serrano, Govert Westerveld – 159 pages	978-1-716-37511-8
136	2021	Una idea de la vida en Blanca alrededor del año 1900. Authors: Ángel Ríos Martínez, Govert Westerveld – 148 pages Lulu Editors	978-1-716-27209-7
137	2021	Beautiful introductory forcing moves and hidden combinations. Years 1885 – 1933 256 pages – Lulu editors	978-1-716-17015-7
138	2021	Cambiando Blanca por Ricote alrededor del año 1900. 195 pages – Lulu Editors	978-1-716-55470-4
139	2021	Draughts dictionary English, Spanish, French, Arabic, Dutch 147 Pages. Lulu Editors	978-1-008-99182-8
140	2021	Tactics & Strategies of the World Champion (1895-1912) Isidore Weiss in Draughts 349 pages. Lulu Editors.	978-1-008-96582-9
141	2021	250 New Positions of the World Champion (1895-1912) Isidore Weiss in Draughts. 283 pages. Lulu Editors	978-1-008-96563-8
142	2021	Innovative Creativity of the World Champion (1895-1912) Isidore Weiss in Draughts. 333 pages. Lulu Editors	978-1-008-96561-4
143	2021	Las Tácticas & Estrategias del Campeón Mundial	978-1-4717-9926-6

		(1895-1912) Isidore Weiss en el Juego de Damas.	
144	2021	250 Nuevas posiciones del Campeón Mundial (1895-1912) Isidore Weiss en el Juego de Damas.	978-1-7947-2194-4
145	2021	Creatividad Innovativa del Campeón Mundial (1895-1912) Isidore Weiss en el Juego de Damas.	978-1-7947-1992-7
146	2021	Tactique & Stratégie du Jeu de Dames par Isidore Weiss	978-1-291-77299-9
147	2021	250 Nouvelles positions dans le Jeu de Dames du champion du monde (1895-1912) Isidore Weiss.	978-1-7947-0355-1
148	2021	Créativité innovante dans le Jeu de Dames du champion du monde (1895-1912) Isidore Weiss.	978-1-7947-0052-9
149	2021	Tacktiek & Strategie van het Damspel door Isidore Weiss	978-1-7947-8747-6
150	2021	250 Nieuwe Damposities van de Wereldkampioen (1895-1912) Isidore Weiss	978-1-7947-2512-6
151	2021	Innovatieve Creativiteit van de Wereldkampioen (1895-1912) Isidore Weiss in de Damsport.	978-1-7947-1967-5
152	2021	Tattica & Strategia del Campione del Mondo (1895-1912) Isidore Weiss nel gioco della dama	978-1-387-60954-3
153	2021	250 Nuove Posizioni del Campione del Mondo (1895-1912) Isidore Weiss nel giocco della Dama	978-1-7947-7386-8
154	2021	Creatività innovadora del Campione del Mondo (1895-1912) Isidore Weiss nel giocco della Dama	978-1-7947-4069-3
155	2021	Taktik & Strategie des	978-1-387-92348-9

		Weltmeisters (1895-1912) Isidore Weiss in Dame	
156	2021	250 Neue Positionen des Weltmeisters (1895-1912) Isidore Weiss in Dame	978-1-7947-1197-6
157	2021	Innovative Kreativität des Weltmeisters (1895-1912) Isidore Weiss in Dame.	978-1-7947-1068-9
158	2021	As táticas & Estratégias do Campeão Mundial (1895-1912) Isidore Weiss no Jogo de Damas	978-1-84799-808-8
159	2021	250 Novas Posições do Campeão Mundial (1895-1912) Isidore Weiss no Jogo de Damas	978-1-7947-3420-3
160	2021	Criatividade innovadora do Campeão Mundial (1895-1912) Isidore Weiss no Jogo de Damas	978-1-4717-7858-2
161	2021	Joseph Dentroux, le premier problèmiste le plus vieux deu monde	978-1-7948-0419-7
162	2021	Estrategia para la utilización integral y comercialización de algunos sub-productos de los citricos	978-1-7947-4227-7
163	2022	Enkele gegevens over de geschiedenis van het Fries dammen	978-1-716-02445-0
164	2022	Revelaciones sobre Blanca. Tomo II	978-1-716-01266-2
165	2022	Draughts héroes of the 100 squares (1850-1912). Letters A-H. Volume I	978-1-4583-8122-4
166	2022	Draughts Poems from France, Spain, Germany, Poland, The Netherlands, The United States, Sweden, Great Britain, and Russia.	978-1-4717-5248-3
167	2022	Doctor Manuel Cárceles	978-1-4716-4610-2

		Sabater. Revolucionario en el Cantón de Cartagena, en la Cirugía y en el Juego de Damas	
168	2022	Finales del juego de damas según Dr. Carlos Rodríguez Lafora. Breve biografía.	978-1-4710-7103-4
169	2022	Libro del Juego de Damas según un Canónigo del Sacromonte de la Ciudad de Granada	978-1-716-27209-7
170	2022	Tapas van weleer uit Blanca (Murcia); behorende tot de morisken streek Ricote dat Cervantes in 1615 beschreef in Don Quijote II	978-1-4710-4443-4
171	2022	Tapas of yesteryear from Blanca (Murcia); belonging to the Morish Ricote region that Cervantes described in Don Quijote II in 1615	978-1-4710-3976-8
172	2022	Hearty Appetite Eduardo Sánchez Molina Traductor: Govert Westerveld	978-1-4710-0610-4
173	2022	Gezonde Eetlust Eduardo Sánchez Molina Traductor: Govert Westerveld	978-1-4709-7871-6
174	2022	Libro de los autos para el recluta-miento de los soldados de milicia de Blanca (1635-1642)	Ebook, sin ISBN
175	2022	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Reconstrucción de «Flores y lágrimas»	DOI: 10.13140/RG.2.2.174 24.28161
176	2023	El poeta blanqueño Antonio Molina González (1850-1919)	DOI: 10.13140/ RG.2.2.15582.72006

177	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. «Ratos perdidos» Tomo II	DOI: 10.13140/ RG.2.2.13488.02569
178	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Historia de unos amores Tomo III	DOI: 10.13140/ RG.2.2.10434.04802
179	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Polémica charadística I Tomo IV	DOI: 10.13140/ RG.2.2.24871.62880
180	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Cuestión de Bombo Tomo V	DOI: 10.13140/ RG.2.2.32670.41283
181	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Polémica charadística II Tomo VI	DOI: 10.13140/ RG.2.2.32303.41127
182	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Polémica charadística III Tomo VII	DOI: 10.13140/ RG.2.2.27873.17768
183	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Mocedades Tomo VIII	DOI: 10.13140/ RG.2.2.25130.49606
184	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Fruta del tiempo Tomo IX	DOI: 10.13140/ RG.2.2.25372.97920
185	2023	José Rodríguez López (1863-1890), el guardia civil poeta de Blanca (Murcia).	DOI: 10.13140/ RG.2.2.31140.14723
186	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Crónicas del Pasado. (1889-1911). Tomo I	

187	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Crónicas del Pasado (1912-1937). Tomo II	
188	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Desde España a Filipinas. Tomo III	
189	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Esbozos forenses. Tomo IV	
190	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Auras de arriba. Tomo V	
191	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Luciérnagas y Sensitivas. Tomo VI	
192	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Poemas 1889-1911 Tomo VII Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	978-1-4467-3469-8
193	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Poemas 1912-1937. Tomo VIII Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	978-1-4466-9079-6
194	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Reflejos de lo Divinos. Tomo IX Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
195	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Monólogos cient-ificos. Tomo X. Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
196	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Poemas de Sevilla. Tomo XI. Por Manuel EnriqueGutiérrez Camacho	
197	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Poemas de Sevilla Tomo XII. Por Manuel EnriqueGutiérrez Camacho	
198	2023	Tirso Camacho (1870-	978-1-4467-5185-5

		1937) Regionalismo andaluz. Tomo XIII Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
199	2023	Tirso Camacho (1870-1937). Joyas y Tradiciones Sevillanas. Tomo XIV Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
200	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Los grandes maestros. Tomo XV Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
201	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Ingreso en la Academia. Tomo XVI Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
202	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Academia de las Buenas Letras. Tomo XVII Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
203	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Premios. Tomo XVIII. Con Manuel EnriqueGutiérrez Camacho	
204	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Biografía de Tirso Camacho. Tomo XIX Por Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
205	2023	Tirso Camacho (1870-1937) Testimonios sobre Tirso Camacho. Tomo XX Con Manuel Enrique Gutiérrez Camacho	
206	2023	Juego de Damas Cognitivo Inglés Tomo I	978-1-4467-6681-1
207	2023	Juego de Damas Cognitivo Alemán Tomo I	978-1-4467-6650-7

208	2023	Juego de Damas Cognitivo Francés Tomo I	978-1-4467-6600-2
209	2023	Juego de Damas Cognitivo Español Tomo I	978-1-4467-6584-5
210	2023	Juego de Damas Cognitive Portugués Tomo I	978-1-4467-5340-8
211	2023	Juego de Damas Cognitivo Italiano Tomo I	978-1-4467-6465-7
212	2023	Juego de Damas Cognitivo Holandés Tomo I	978-1-4467-5320-0
213	2023	Juego de Damas Cognitivo Ruso Tomo I	ebook
214	2023	Juego de Damas Cognitivo Árabe Tomo I	ebook
215	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Muestras sin valor Tomo X	
216	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. En Serio y Broma Tomo XI	
217	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Hojarasca - Tomo XII	
218	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. De Militar y Paisano Tomo XIII	
219	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Varios Tomo XIV	
220	2023	Carlos Cano y Núñez	

		(1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Poemas desconocidos Tomo XV	
221	2023	Carlos Cano y Cathalan Tomo XVI.	
222	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqeños. Biografías - Tomo XVII	
223	2023	Carlos Cano y Núñez (1846-1922). Poeta de padres blanqueños. Balart – Tomo XVIII	
224	2023	La chute d'un peuple	978-1-4467-2175-9
225	2023	La caída de un pueblo	978-1-4467-2201-5
226	2023	De val van een volk	978-1-4467-2204-6
227	2023	Der Untergang eines Volkes	978-1-4467-2169-8
228	2023	The Fall of a People	978-1-4467-2196-4
229	2023	Cognitivo polaco Volumen I	978-1-4466-6352-3
230	2023	Juego de Damas Cognitivo Holandés Tomo II	Private
231	2023	Cognitivo inglés Volumen II	978-1-4466-6289-2
232	2023	Cognitivo alemán Volumen II	
233	2023	Cognitivo francés Volumen II	
234	2023	Cognitivo español Volumen II	
235	2023	Cognitivo portugués Volumen II	
236	2023	Cognitivo italiano Volumen II	
237	2023	Cognitivo ruso Volumen II	
238	2023	Cognitivo árabe Volumen II	
239	2023	Cognitivo polaco Volumen II	

240	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). Crónica del pasado. Tomo I Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	ebook
241	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). Poemas. Tomo II. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	ebook
242	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). El Conde de Lavapiés. Tomo III Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	ebook
243	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). Sangre Azul. Tomo IV. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	ebook
244	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). El Anónimo. Tomo V Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	ebook
245	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). El Fin de una Leyenda. Tomo VI Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	ebook
246	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). La Modelo. Tomo VII. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y	Ebook

		Govert Westerveld.	
247	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). Los Pintores. Tomo VIII. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	
248	2023	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). Lidia y Don Roque. Tomo IX. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	
249	2023	Instantes Inmortalizados: Poemas de María de Yarmouth (c. 1862 – 1892)	
250	2024	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). La Aldea. Tomo X. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	
251	2024	Antonio Molina González 2ª edición Govert Westerveld Ángel Ríos Martínez	
252	2024	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). De Telón adentro. Tomo X Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	
253	2024	La Voz de Panocho, Tomo I	
254	2024	La Voz de Panocho, Tomo II	
255	2024	La Voz de Panocho, Tomo III	
256	2024	La Voz de Panocho, Tomo IV	
257	2024	La Voz de Panocho, Tomo V	

		Miguel Rubio Arroniz Documentos	
258	2024	Alfredo Trigueros Candel (1884-1959). Esclavos del odio. Tomo XII. Ángel Ríos Martínez, Ángel Cano Molina y Govert Westerveld.	
259	2024	Cor Westerveld Deel I	Private use
260	2024	Antonio Molina González Cristianos consejos Ángel Ríos Martínez Govert Westerveld	
261	2024	La Voz de Panocho. Tomo VI. El escritor de costumbres murcianas: Diego Espinosa y Carrillo (1824-1875)	
262	2024	El antiguo nombre árabe de Blanca (Murcia).	
263	2024	La Voz de Panocho. Raíces de una Tradición: El Entierro de la Sardina en Murcia, 1851-1879. Tomo VII.	
264	2024	Expulsión y Repoblación (1610-1613). El informe del Padre Pereda. Estudio, compilación y notas de GW.	
265	2024	Expulsie en Herbevolking (1610-1613). Het verslag van Pater Pereda. Studie, compilatie en notities van GW.	
266	2024	Expulsion and Repopulation (1610-	

		1613). The Report of Father Pereda. Study, Compilation, and Notes by GW.	
267		Vertreibung und Wiederbesiedlung (1610-1613). Der Bericht von Pater Pereda. Studie, Zusammenstellung und Anmerkungen von GW.	
268		Expulsion et Répopulation (1610-1613). Le rapport du Père Pereda. Étude, compilation et notes de GW.	
269	2025	Ibn Al-Abbär (1199-1262) Al-Hulla al-Siyara Introducción al Legado árabe de mi Paisano Reinhart Dozy	978-1-300-64801-7
270	2025	La Cuna de la Revuelta de Ibn Hud: El Castillo de la Peña Negra (Al-Sujur) en Blanca	978-1-300-64795-9
271	2025	Budd al ‘arif	Ebook
272	2025	La Huerta Blanqueña: una fuente oculta de compuestos activos curativos.	Ebook
273	2025	El Misterio de la Verdad en la Naturaleza	Ebook
274	2025	El Origen de los Apellidos blanqueños (1555-1654).	Ebook
275	2025	Filosofische Natuurpoëzie Dutch - español	Ebook
276	2025	La Voz de Panocho. Ramón Baquero López (1814-1854) Tomo VIII	Ebook

277	2025	Hun kruis was hun handtekening Gedichten (Poesía) Dutch	Ebook
278	2025	In de Schaduw van de Sinaasappelboom: De Poezië van Ibn Zaydün Dutch	Ebook
279	2025	Levenshof in de Schaduw der Tijd Gedichten (Poesía) Dutch - español	Ebook
280	2025	Entre Dos Fuegos: El Castillo de Negra y la Invasión Aragonesa de Murcia. (2096-1304)	Ebook
281	2025	Waar de Rivier Zingt. Poëzie uit het Hart van Blanca. Dutch-español	Ebook
282	2025	Versterking van Onder-nemend denken via Dammen & Schaken: 30 Belangrijke Cognitieve Verbindingen. Deel III. Dutch	Ebook
283	2025	De Schittering van Al-Andalus: Vrouwelijke Schoonheid in Vroege Islamitische Poëzie. Dutch	Ebook
284	2025	Enhancing Business Think-ing Through Checkers & Chess: 30 Key Cognitive Connections. Volume III	Ebook
285	2025	Renforcer l'Esprit d'Entreprise par le Jeu de Dames et d'Échecs: 30 Connexions cognitives clés. Volume III.	Ebook
286	2025	Stärkung des unternehmer-ischen Denkens durch Dame	Ebook

		und Schach: 30 wichtige kognitive Verknüpfungen. Band III.	
287	2025	Ibn Zaydün: Poëtisch Erfgoed en Nieuwe Inzichten.	Ebook
288	2025	Carl Gustav Jung in mijn Fabriek. Van Dammer, Verkoper en Innovator tot Historicus en Filosoof.	Ebook

In dit bijzondere boek komt een uitzonderlijke levensweg samen: van de werkvloer tot de wereld van Jung, van technische innovatie tot poëzie en filosofie. Wat begint als het verhaal van een verkoper en fabriekseigenaar, ontvouwt zich als een zoektocht naar betekenis, identiteit en verbinding — met anderen, met de natuur, en vooral: met het Zelf.

Aan de hand van persoonlijke ervaringen, observaties uit de praktijk, historische reflecties en poëtische bespiegelingen weeft de auteur een rijk tapijt van inzichten. Zijn werk toont hoe de ideeën van Carl Gustav Jung – over archetypen, schaduw, en individuatie – verrassend toepasbaar zijn binnen de context van productie, samenwerking en leiderschap.

Dit is het verslag van een denker in actie. Iemand die machines begreep, planten proefde, mensen aanvoelde, structuren doorzag en schoonheid benoemde. Zonder pretentie, maar met diepgang. En bovenal: met een filosofische blik die niet zoekt naar abstractie, maar naar zin en richting, in het alledaagse.